

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

Гольєва Надія Костянтинівна

УДК 346.1:001.895 (447)

ДИСЕРТАЦІЯ

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ПРО ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ:
НАПРЯМИ, ЗАСОБИ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н. К. Гольєва

Науковий керівник –
Задихайло Дмитро Вітольдович,
доктор юридичних наук, професор

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Гольєва Н. К. Удосконалення законодавства України про інноваційну діяльність: напрями, засоби та систематизація. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023.

Проблема забезпечення інноваційного характеру економічного розвитку була актуальною з самого початку розбудови Незалежної Української держави. Війна надзвичайно актуалізувала цю проблематику принаймні у сфері технологій виробництва озброєння. Безумовно, зазначена тематика є базисно економічною, але вочевидь, найкращі економічні концепти не можуть бути реалізовані поза правової, законодавчої форми. В цьому сенсі науково-правова розробленість інноваційної тематики все ще далека до свого завершення. Відповідно і стан законодавчої врегульованості інноваційних відносин та інноваційної діяльності можливо визначити як недосконалий, фрагментарний, дисфункційний.

Разом з тим, не можна залишити поза увагою значну кількість науковців та наукових праць, які доволі успішно досліджували різні аспекти інноваційного права та зробили велику кількість нормотворчих пропозицій часто і у вигляді окремих законопроектів, що особливо цінно.

Серед зазначених фахівців необхідно назвати Задихайла Д. В., Атаманову Ю. Є., Давидюка О. М., Гладку О.В., Вакім В. Е., Денисова А. І., Врублевську-Місюну К. М., Іванову К.Ю., Шапошнік А. О. та інших.

Сучасний стан науково-правових розробок інноваційної проблематики, як уявляється, потребує певної інтеграції та систематизації, як значимих питань створення та впровадження у виробництво інноваційних продуктів на системній основі, так і значимих питань ефективності самого національного інноваційного законодавства. Відтак, в роботі зроблено спробу сформулювати коло найбільш

гострих дефектів, а власне прогалин законодавчого забезпечення та запропонувати власні варіанти їх нормотворчого вирішення.

В цьому контексті в роботі запропоновано комплексний підхід до формування законодавчого забезпечення стартапів, як особливої категорії суб'єктів господарювання, що полягає у сукупності наступних науково-правових позицій :

- стартап – це юридична особа корпоративного типу, тобто зазвичай господарське товариство з обмеженою відповідальністю, яке згідно із Цивільним кодексом України може бути створене і однією особою;

- кваліфікована частка статутного капіталу – це власне інноваційний продукт/розробка, або вже виокремлена інноваційна технологія;

- стартап є суб'єктом прав і обов'язків у інноваційних відносинах, а тому йому притаманна спеціальна правосуб'єктність, як ознака, а саме основний напрям діяльності стартапу – інноваційна науково-технічна діяльність та дослідне виробництво;

- сама організаційно-правова форма стартапу, як господарського товариства, створює можливість трансформації прав на використання об'єктів інтелектуальної власності в формат корпоративних відносин. Тобто, отримання майнових прав на використання, створеної технології в обороті, трансформується у отримання відповідної частки корпоративних прав на статутний капітал стартапу. Корпоратизація таких прав суттєво розширює функціональну природу стартапу, адже у такому випадку набуття – уступка та розподіл таких прав є більш реальним за рахунок більш широких можливостей оборотоздатності корпоративних прав. За такого порядку, складна правова природа прав інтелектуальної власності та транзакцій з ними підмінюється правом власності юридичної особи на відповідний цілісний майновий комплекс та відповідним розподілом корпоративних прав між її учасниками. Усі трансформації прав на використання продукту інтелектуальної власності фактично набувають форми транзакції з корпоративними правами, в силу їх

більшої оборотоздатності, адже з'являється можливість розділяти їх на частки та передавати;

- права на інноваційний продукт у складі цілісного майнового комплексу не розподіляються, але створюється можливість розподілу корпоративних прав на майновий комплекс підприємства у власності якого, і знаходиться інноваційний продукт, що відкриває можливості залучення інвестицій;

- необхідно розробити та прийняти Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності стартапів в Україні».

Розроблено науково-правові позиції до формування законодавчого забезпечення діяльності такого учасника інноваційних відносин, як венчурний фонд, що сукупно полягають у наступному:

- венчурний фонд, як організація має бути інституалізованим, як юридична особа – господарська організація, та як суб'єкт інноваційних відносин. В результаті венчурний фонд, що є водночас і суб'єктом надання специфічних фінансових послуг та, як суб'єкт інноваційних відносин, має отримати специфічну форму і спеціальну правосуб'єктність, адже кінцевим об'єктом його діяльності є операції з інтелектуальними активами, оборотоздатність яких опосередковуються через транзакції з корпоративними правами. Але корпоративні права тут виступають лише інструментом, а змістом діяльності є, власне, придбання та реалізація прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності та в кінцевому рахунку – на технологію. Відповідно, якщо венчурний фонд і може бути суб'єктом фондового ринку, то в певному розумінні формально, адже об'єктом купівлі-продажу можуть бути корпоративні права, саме особливих емітентів – стартапів. Діяльність венчурного фонду спрямовано на вузький та специфічний сегмент корпоративних прав в системі фондового ринку.

- базовою, суб'єктною організаційно-правовою формою венчурного фонду має бути конструкція корпоративного інвестиційного фонду. Однак, паралельно з цим, для управління інвестиційною діяльністю венчурного фонду в інтересах його вкладників-інвесторів та вирішення інших важливих питань, абсолютно необхідним є створення специфічної конструкції — компанії з управління

інтелектуальними активами. Запропоновано створити венчурний фонд, саме, у формі корпоративного інвестиційного фонду, а не пайового, адже, об'єктом його управління є портфель корпоративних прав стартапів, для чого необхідна особлива правосуб'єктність венчурного фонду та правовий статус юридичної особи.

– венчурний фонд є спеціальним суб'єктом ринку фінансових послуг, враховуючи ризиковість своєї діяльності, потребує додаткових кваліфікаційних та дозвільних умов надання державної легітимації та застосування засобів державної підтримки.

Сформовано пропозиції щодо ролі та параметрів функціональної діяльності господарських організацій особливого типу – компаній з управління інтелектуальними активами. Національне законодавство врегулювало схожу діяльність з боку компаній з управління активами, але діяльність з управління саме інтелектуальними активами стартапів з боку інвесторів – венчурних фондів, потребує спеціального нормативно-правового регулювання. Це необхідно задля адекватного врахування існуючої специфіки відносин інноваційного інвестування, зокрема, його екстраординарної ризиковості.

Фіксація особливого правового режиму діяльності системно пов'язаних учасників інноваційних відносин, а саме стартапів, венчурних фондів та компаній з управління інтелектуальними активами створює умови для застосування до них специфічних форм державної підтримки, зокрема, діяльності фонду гарантування венчурних інвестицій та фонду страхування венчурних інвестицій, які в перспективі мають стати важливими елементами національної інноваційної системи. Саме тому, існує нагальна законодавча потреба визначити компанію з управління інтелектуальними активами з позицій її організаційно-правової форми, обсягу правосуб'єктності, кваліфікаційно-ліцензійних умов діяльності (зокрема вимог до кваліфікації персоналу), системи договірно-правового забезпечення діяльності, процедур банкрутства та порядку правонаступництва при реорганізації, тощо.

Висловлено пропозицію щодо необхідності запровадження етапного характеру «вирощування» компаній з управління інтелектуальними активами та відповідного їх господарсько-правого забезпечення. Адже, для функціонування компаній з управління інтелектуальними активами венчурного фонду мають функціонувати самі венчурні фонди та певна кількість відповідних стартапів. Відтак, компанії з управління інтелектуальними активами венчурного фонду є функціонально прив'язаними до обслуговування діяльності безпосередньо самого венчурного фонду та його інвестиційної діяльності щодо стартапів. Тому, як уявляється, на етапі становлення венчурного інвестування доцільно було б розширити правосуб'єктність компаній з управління інтелектуальними активами, включивши до її складу вагомий компонент консалтингового характеру в сфері обслуговування інноваційної діяльності, а саме: 1) послуг щодо доведення інноваційної розробки до рівня інноваційного продукту; 2) здійснення послуг в сфері патентної охорони об'єктів промислової власності; 3) послуг в сфері супроводження процесів трансферу технологій, тощо.

Таким чином, такого роду компанії могли б стартувати, як консалтингові фірми в інноваційній сфері, трансформуючись на певному етапі свого розвитку в компанії, які обслуговують венчурне інвестування. Відтак, для їх інституалізації на ринку, як компаній з управління інтелектуальними активами, безпосередньо венчурних фондів, має передувати певний трансформаційний етап. А тому, доцільно було б ввести в законодавчий обіг поняття «компанії з управління інтелектуальними активами» без вказівки на діяльність венчурних фондів.

В роботі запропоновано науково-практичні підходи для вирішення такого завдання інноваційного права, як створення адекватної організаційно-правової форми для об'єднання творчих зусиль інноваторів в процесі спільної діяльності щодо створення наукової розробки, або інноваційного продукту, як результату. Відтак, логічно постає питання про організаційно-правову форму такої співпраці, адже вона містить в собі не тільки інноваційний науково-технічний компонент, але і інвестиційний компонент, а також і компонент цивільно-

правових відносин, і навіть фінансово-правових. Тому, державі доцільно запропонувати для цієї категорії осіб не загальний принцип диспозитивності приватно-правового регулювання, а чітко розроблений та детально врегульований перелік таких форм, із бажано типовими регламентами їх створення, функціонування, розподілу майнових прав та відповідальності учасників за порушення взятих на себе зобов'язань. Відсутність такої чіткої регламентації для цих творчих груп є принциповим недоліком та прогалиною в системі інноваційного законодавства, що реально стримує інноватизацію національної економіки. Одним з варіантів такої нормотворчої ініціативи могли б стати застосування відносин простого товариства з метою створення інноваційної розробки або інноваційного продукту. Для цього необхідно розробити та затвердити типовий договір простого товариства для інноваційної діяльності. В такому договорі можливо було б враховувати особливості: 1) порядку вкладів учасників; 2) змісту спільної діяльності (фактично мова йде про реалізацію інноваційного проекту) 3) визначення порядку управління такою спільною діяльністю; 4) окремих питань її фінансування. Діяльність простого товариства в інноваційній сфері доцільно поділити на два типи: перший тип – ініціативний, коли немає замовника та інноваційний проект є власною ініціативою творчого колективу; другий – за договором замовлення на створення інноваційного продукту, як здійснення інноваційної послуги. В обох випадках можлива діяльність творчого колективу у формі простого товариства з обов'язковою деталізацією обов'язків учасників простого товариства – інноваторів.

Перспективною в зазначеному контексті, як уявляється, може бути корисною також, і така, організаційно-правова форма господарського товариства, як командитне товариство. У випадку здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності творчим колективом у формі командитного товариства на керівника творчого проекту покладається додаткова за характером, але повна юридична відповідальність, що з іншого боку, за рахунок обмеження управлінських прав інших учасників командитного товариства надає можливості досягти більш

ефективного менеджменту щодо реалізації науково-технічних та інноваційних проектів.

Визначено, що формування системи організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку сфери господарювання утворює окремий і самостійний напрям законодавчої та виконавчої діяльності держави, а по суті окрему її функцію. Сучасна система організаційно-господарського забезпечення не є ефективною, хоча б і тому, що вона не охоплює своїм предметом усі ланки інноваційного процесу. Так, до компетенції Міністерства освіти і науки України, зокрема віднесено функції з: формування та реалізації інноваційної політики, організації та координації інноваційної політики у сферах освіти і науки та науково-технічній діяльності, розвитку НІС, формування напрямів розвитку науки і техніки, які визнані пріоритетними для держави на підставі прогнозів науково-технічного та інноваційного розвитку. Разом з тим, Міністерство освіти і науки України не реалізує інноваційну політику в таких сферах, як інноваційне виробництво в реальному секторі економіки та трансфер технологій. Тому, доцільно виходити із необхідності створення синтетичної комплексної централізованої та в одночасно децентралізованої системи організаційно-господарського супроводження з боку держави, функціонування національної інноваційної системи та інноваційної діяльності, як такої. Як уявляється, така система організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності має бути, щонайменше, дворівневою. Перший рівень має уособлювати спеціальний орган державної виконавчої влади підпорядкований Кабінету Міністрів України. Це орган загальної компетенції в інноваційній сфері предметом відання якого має стати національна інноваційна система як така, в усіх її базових ланках та системоутворюючих зв'язках. Другий рівень мають уособлювати спеціальні предметні структурні підрозділи галузевих міністерств та відомств щодо стану інноваційного розвитку відповідних секторів суспільного виробництва. Такі підрозділи мають отримати подвійне підпорядкування: власному керівництву галузевого міністерства та водночас спеціальному органу Кабінету Міністрів

України загальної інноваційної компетенції. Такий підхід має стати інструментом вирішення гострої суспільної проблеми – створення ефективного правового режиму інноваційної діяльності та функціонування національної інноваційної системи як такої, і в той же час – стимулювання створення інноваційних ланцюгів та траєкторій, реалізації конкретних інноваційних проектів в реальному секторі економіки.

В дисертаційному дослідженні удосконалено пропозиції розробки та прийняття Інноваційного кодексу України в частині розуміння процесу кодифікації, що має пройти через два етапи. На першому етапі необхідно вирішити два наступних завдання: 1) досягнення суттєвого удосконалення змісту існуючих джерел; 2) прийняття цілої низки нових нормативно-правових актів із метою предметного подолання існуючих прогалин. Кодифікаційний процес, відтак, передбачає на першому етапі прийняття нових, окремих нормативно-правових актів, таких як: Закон України «Про національну інноваційну систему», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності стартапів в Україні», Закон України «Про спеціальний режим діяльності венчурних фондів в Україні», Закон України «Про компанії з управління інтелектуальними активами», Закон України «Про спеціальні режими інноваційної діяльності в окремих сегментах та галузях національної економіки», тощо.

На цьому етапі необхідно сформулювати цілісне та системне законодавче регулювання інноваційних правовідносин.

Другим етапом кодифікаційного процесу інноваційного законодавства має стати безпосередньо сама кодифікація, що мала б систематизувати законодавче регулювання інноваційних відносин та розвивати інноваційне законодавство, шляхом розробки та прийняття Інноваційного кодексу України, що у свою чергу, має бути змістовно підпорядкованим положенням Господарського кодексу України. Але кодифікація не означає повну втрату чинності, зокрема, пропонуємих та чинних спеціальних Законів України, таких як: ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», ЗУ «Про особливі умови реалізації окремих інноваційних проектів», ЗУ «Про пріоритетні

напрями розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні», ЗУ «Про наукову і науково-технічну експертизу», ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», ЗУ «Про наукові парки», ЗУ «Про державно-приватне партнерство в інноваційній сфері», тощо. Таким чином, кодифікація інноваційного законодавства має передбачати наявність, як самого Інноваційного кодексу України, так і цілу низку спеціальних законів України, що уособлюють спеціалізацію законодавства в умовах його активної динаміки.

Автором удосконалено розуміння архітектури спеціальних правових режимів інноваційної діяльності в частині врахування такої її специфічної ознаки, як суттєво підвищена ризиковість інвестицій в інноваційну діяльність. Враховуючи специфічні ознаки інноваційної діяльності, а саме суттєву підвищену ризиковість інвестування в інноваційну діяльність, остання як така, в компенсаційному порядку потребує загального спеціального правового режиму власної реалізації з потужним компонентом державної підтримки. Разом з тим, окремі напрями інвестиційної діяльності, що мають особливу публічну значимість, визначену за типом або видами інноваційних проектів, мають претендувати на особливий характер застосування спеціальних правових режимів зазначеної інноваційної діяльності (такими можуть бути окремі проекти в обороно-промисловому комплексі, фармацевтичному виробництві, телекомунікаційній сфері, сфері штучного інтелекту, тощо). Таким чином, в інноваційній сфері необхідно виділити, щонайменше, три шаблі спеціального правового унормування інноваційної діяльності: 1) спеціальний режим інноваційної діяльності, як такої у порівнянні із загальним режимом господарської діяльності; 2) спеціальні правові режими діяльності окремих видів суб'єктів інноваційної діяльності, таких як стартапи, венчурні фонди, компанії з управління інтелектуальними активами та організаційно-правові форми інноваційної діяльності інноваторів, тощо; 3) спеціальні правові режими реалізації інноваційних проектів, що мають особливу публічну значимість.

Отримали подальший розвиток: 1) науково-правова позиція щодо необхідності законодавчої інституалізації у змісті статті 10 Господарського

кодексу України, феномену інноваційної політики держави, як одного із напрямів її економічної політики. Наголошено на необхідності внести розробку та періодичну конструктивну ревізію змісту інноваційної політики у формі відповідних документів стратегічного інноваційного розвитку, як основне функціональне завдання спеціального виконавчого органу держави з інноваційного розвитку в системі Кабінету Міністрів України. Нормативно-правову регламентацію має отримати державний механізм формування положень інноваційної політики із залученням широкого кола експертного, науково-практичного середовища.

Висловлено думку про необхідність синхронізації інноваційної політики держави з системою довгострокового державного прогнозування та програмування діяльності національної інноваційної системи, враховуючи значні часові лаги інноваційних циклів, а також реалізації інноваційних проєктів, що мають велике публічне значення. Задля реалізації таких властивостей, спеціальний орган державної виконавчої влади в інноваційній сфері має отримати достатні компетенційні та ресурсні можливості для організації масштабної нормотворчої діяльності в інноваційній сфері, враховуючи надзвичайну динаміку інноваційних відносин як таких, та необхідність ефективно і швидко впливати на їх розвиток. Таким чином, мають бути об'єднаними в межах компетенції та ресурсних можливостей відповідного органу держави: 1) розробка положень та стратегій інноваційної політики держави; 2) формування прогнозів та програмного забезпечення інноваційного розвитку; 3) формування нормотворчих пропозицій щодо законодавчого забезпечення процесу впливу держави на усі етапи відносин інноваційної діяльності, на можливості формування та стимулювання створення інноваційних ланцюгів, траєкторій та кластерів, а також забезпечення пріоритетного характеру діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури (венчурних фондів, компаній з управління інтелектуальними активами, інститутів кредитування та страхування інноваційної діяльності, тощо). І на кінець, 4) реалізація стимулюючої та підтримуючої ролі держави щодо публічно значимих інноваційних проєктів.

В роботі висловлено пропозиції необхідності розробки та унормування низки договорів інноваційного характеру, із метою створення необхідної законодавчої бази, яка мала б зокрема, інструментальний та кваліфікуючий характер в питаннях застосування спеціальних режимів діяльності суб'єктів інноваційних відносин та відповідно щодо застосування засобів державної підтримки. Відтак, мають бути розроблені поіменовані договори для випадків, коли держава може застосовувати спеціальні режими, або окремі засоби стимулювання. Фіксація та опосередкування відносин інноваційного характеру, шляхом запровадження низки типових договорів із певними вимогами до суб'єктів інноваційних відносин, необхідна для забезпечення прозорості таких відносин, які складаються на кожній стадії інноваційного циклу та додаткового юридичного захисту вітчизняної сторони відносин трансферу технологій. В такі договори можна закласти вимогу законодавця відповідати певним критеріям, із метою забезпечення прозорості інноваційних відносин між суб'єктами, та реалізувати намагання держави щодо ефективності надання засобів державної підтримки саме суб'єктам, які реалізують таку підтримку для удосконалення інноваційної діяльності із отриманням позитивного суспільно-економічного ефекту. Зазначені вимоги мають акцентувати увагу на таких критеріях як, безпечність інновації, рівень новизни, ризиковість інноваційної діяльності, захист прав інтелектуальної власності, захист прав на отримання роялті, тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих в дисертації, в правотворчій діяльності для формування змісту нових нормативно-правових актів в сфері інноваційних відносин та удосконалення положень чинного господарського законодавства України, що регулюють відносини інноваційного права та інноваційної діяльності.

Отримані результати можуть бути, в першу чергу, враховані в законотворчій діяльності, у процесі систематизації інноваційного законодавства, його удосконалення та підвищення його ефективності. А також, у процесі розробки державних концепції та стратегій інноваційного розвитку національної

економіки, у навчальному процесі під час викладання дисципліни «Господарське право» та «Інноваційне право» при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, а також підручників для студентів вищих навчальних закладів юридичної освіти.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновації, інноваційний продукт і об'єкти інтелектуальної власності, стартап, інноваційне інвестування, національна інноваційна система, державна підтримка інновацій, інтелектуальна власність, трансфер технологій.

SUMMARY

Holieva N. Improvement of Ukrainian Legislation on Innovation Activities: Directions, Tools and Systematization". - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 "Law" - Yaroslav the Wise National University of Law, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The problem of ensuring the innovative character of economic development was relevant from the very beginning of the development of the Independent Ukrainian State. The war extremely actualized this issue, at least in the field of weapons production technologies. Undoubtedly, the specified topic is basically economic, but obviously, the best economic concepts cannot be implemented outside of the legal, legislative form. In this sense, the scientific and legal development of innovative topics is still far from being completed. Accordingly, the state of legislative regulation of innovative relations and innovative activity can be defined as imperfect, fragmented, and dysfunctional.

At the same time, one cannot ignore the significant number of scientists and scientific works that quite successfully researched various aspects of innovative law and made a large number of normative proposals, often in the form of individual draft laws, which is particularly valuable.

Among the mentioned specialists, it is necessary to mention Zadykhaylo D.V., Atamanova Yu.E., Davidyuka O.M., Vakim V.E., Denisov A.I., Vrublevska-Misyuna K.M., Ivanova K.Yu., Shaposhnik A. O. and others.

The current state of scientific and legal development of innovative issues seems to require a certain integration and systematization of both the acute issues of creating and introducing innovative products into production on a systemic basis, and the acute issues of the effectiveness of the national innovation legislation itself. Therefore, in the work, an attempt was made to form a circle of the most acute defects, and actually gaps in the legislative provision, and to offer own options for their normative solution.

The work offers a comprehensive approach to the formation of legislative support for startups, as a special category of business entities, which consists of a combination of the following scientific and legal positions:

- 1) a startup is a corporate-type legal entity, that is, usually a limited liability company, which, according to the Civil Code of Ukraine, can be created by one person;
 - a qualified share of the authorized capital is an actual innovative product/development, or an already distinguished innovative technology;
 - a start-up is the subject of rights and obligations in innovative relations, and therefore it has a special legal personality, as a feature, namely the main direction of the start-up's activity — innovative scientific and technical activity and experimental production;
 - the very organizational and legal form of a startup, as a business partnership, creates the possibility of transforming the rights to use intellectual property objects into the format of corporate relations. That is, the acquisition of property rights to use the created technology in circulation is transformed into the acquisition of a corresponding share of corporate rights to the authorized capital of the startup. The corporatization of such rights significantly expands the functional nature of the startup, because in this case the acquisition, assignment and distribution of such rights is more realistic due to the wider possibilities of turnover of corporate rights. Under such an order, the complex legal nature of intellectual property rights and transactions with them is replaced by the ownership right of a legal entity to the corresponding integral property complex and

the corresponding distribution of corporate rights among its participants. All transformations of the rights to use the intellectual property product actually take the form of a transaction with corporate rights, due to their greater turnover, because they can be divided into shares and transferred;

— the rights to an innovative product as part of a complete property complex are not distributed, but the possibility of distributing corporate rights to the property complex of the enterprise that owns the innovative product, which opens up opportunities to attract investments, is created;

— it is necessary to develop and adopt the Law of Ukraine "On the special regime of innovative activity of startups in Ukraine".

2) Scientific and legal positions have been developed for the formation of legislative support for the activities of such a participant in innovative relations as a venture fund, which collectively consist of the following:

— a venture fund, as an organization must be institutionalized, as a legal entity — an economic organization and as a subject of innovative relations. As a result, the venture fund, which is at the same time the subject of the provision of specific financial services and, as the subject of innovative relations, must receive a specific form and special legal personality, because the final object of its activity is operations with intellectual assets, the turnover of which are mediated through corporate rights transactions. But corporate rights here act only as a tool, and the content of the activity is actually the acquisition and implementation of rights to individual objects of intellectual property and, ultimately, to technology. Accordingly, if a venture fund can be a subject of the stock market, then in a certain sense it is formal, because the object of purchase and sale can be corporate rights, namely, special issuers - startups. The activities of the venture fund are aimed at a narrow and specific segment of corporate rights in the stock market system.

— the basic, subject organizational and legal form of a venture fund should be the construction of a corporate investment fund. However, in parallel with this, in order to manage the investment activities of the venture fund in the interests of its contributors-investors and to solve other important issues, it is absolutely necessary to create a

specific structure - a company for the management of intellectual assets. It is proposed to create a venture fund specifically in the form of a corporate investment fund, and not a mutual fund, because the object of its management is a portfolio of corporate rights of startups, which requires a special legal personality of a venture fund and the legal status of a legal entity.

— a venture fund is a special subject of the financial services market, taking into account the riskiness of its activity, it needs additional qualification and permission conditions for granting state legitimation and the use of means of state support.

3) Proposals regarding the role and parameters of the functional activity of economic organizations of a special type — intellectual asset management companies — have been formulated. National legislation has regulated similar activities by asset management companies, but the activity of managing intellectual assets of startups by investors — venture capital funds — requires special legal regulation.

This is necessary in order to adequately take into account the existing specifics of innovative investment relations, in particular, its extraordinary riskiness.

Fixing a special legal regime for the activities of systemically connected participants in innovative relations, namely startups, venture funds and intellectual asset management companies, creates conditions for applying to them specific forms of state support, in particular, the activities of the venture investment guarantee fund and the venture investment insurance fund, which in the future, they should become important elements of the national innovation system. That is why there is an urgent legislative need to define an intellectual asset management company in terms of its organizational and legal form, scope of legal entity, qualification and licensing conditions of activity (in particular, requirements for personnel qualifications), system of contractual and legal support of activity, bankruptcy procedures and order legal succession during reorganization, etc.

4) A proposal was made regarding the need to introduce the phased nature of the "cultivation" of intellectual asset management companies and their corresponding economic and legal support. After all, for the functioning of venture fund intellectual asset management companies, the venture funds themselves and a certain number of

relevant startups must function. Therefore, companies managing the intellectual assets of a venture fund are functionally tied to servicing the activities of the venture fund itself and its investment activities in relation to startups. Therefore, it seems that at the stage of formation of venture investing, it would be expedient to expand the legal personality of intellectual asset management companies by including in its composition a significant component of a consulting nature in the field of service of innovative activities, namely:

- 1) services for bringing innovative development to the level of an innovative product;
- 2) provision of services in the field of patent protection of industrial property objects;
- 3) services in the field of supporting technology transfer processes, etc.

Thus, such companies could start as consulting firms in the innovation field, transforming at a certain stage of their development into companies serving venture capital investment. Therefore, for their institutionalization on the market, as intellectual asset management companies, directly as venture funds, a certain transformational stage must precede. And therefore, it would be expedient to introduce the concept of "intellectual asset management companies" into the legislation without referring to the activities of venture capital funds.

5) Proposed scientific and practical approaches to solving such a task of innovation law as creating an adequate organizational and legal form for combining the creative efforts of innovators in the process of joint activities to create a scientific development or an innovative product as a result. That is why the question of the organizational and legal form of such cooperation logically arises, because it contains not only an innovative scientific and technical component, but also an investment component, as well as a component of civil and legal relations, and even financial and legal ones. Therefore, it is expedient for the state to offer this category of persons not a general principle of dispositive regulation of private law, but a clearly developed and detailed list of such forms, with preferably standard regulations for their creation, operation, distribution of property rights and responsibility of participants for violations of the

obligations. The lack of such a clear regulation for these creative groups is a fundamental flaw and gap in the system of innovative legislation, which really holds back the innovation of the national economy. One of the variants of such a rule-making initiative could be the application of the relations of a simple partnership with the aim of creating an innovative development or an innovative product. To do this, it is necessary to develop and approve a standard contract of a common partner for innovative activities. Such a contract could take into account the following features: 1) order of participants' contributions; 2) the content of the joint activity (in fact, we are talking about the implementation of an innovative project) 3) determining the procedure for managing such joint activity; 4) certain issues of its financing. It is advisable to divide the activities of a simple partnership in the innovation field into two types: the first type is proactive, when there is no customer and the innovative project is the initiative of the creative team; the second — according to the order contract for the creation of an innovative product, as the implementation of an innovative service. In both cases, the activity of a creative collective in the form of a simple partnership is possible with mandatory detailing of the duties of the members of the simple partnership — innovators.

The organizational and legal form of a business partnership, such as a limited partnership, can be promising in the specified context. In the case of carrying out scientific, technical and innovative activities by a creative team in the form of a limited partnership, the head of the creative project is entrusted with additional, but full legal responsibility, which, on the other hand, by limiting the management rights of other members of the limited partnership, makes it possible to achieve more effective management in relation to implementation of scientific and technical and innovative projects.

6) It was determined that the formation of the system of organizational and economic support of innovative activity at the current stage of the development of the economic sphere forms a separate and independent direction of legislative and executive activity of the state, and in fact a separate function of it. The modern system of organizational and economic support is not effective, if only because it does not

cover all links of the innovation process. Thus, the competence of the Ministry of Education and Science includes, in particular, functions related to: formation and implementation of innovation policy, organization and coordination of innovation policy in the spheres of education and science and scientific and technical activities, development of NIS, formation of directions for the development of science and technology, which are recognized as priorities for of the state on the basis of forecasts of scientific, technical and innovative development. However, the Ministry of Education and Science does not implement innovation policy in such areas as innovative production in the real sector of the economy and technology transfer. Therefore, it is advisable to proceed from the need to create a synthetic complex centralized and at the same time decentralized system of organizational and economic support from the state, the functioning of the national innovation system and innovation activity as such. As you can imagine, such a system of organizational and economic support for innovative activity should be at least two-level. The first level should represent a special body of state executive power subordinate to the Cabinet of Ministers of Ukraine. This is a body of general competence in the field of innovation, the subject of which should be the national innovation system as such, in all its basic links and system-forming connections. The second level should be personified by special subject structural divisions of sectoral ministries and agencies regarding the state of innovative development of the relevant sectors of public production. Such divisions should receive double subordination: to the own leadership of the branch ministry and at the same time to a special body of the Cabinet of Ministers of Ukraine with general innovation competence. This approach should become a tool for solving an acute social problem — the creation of an effective legal regime for innovative activity and the functioning of the national innovation system as such, and at the same time — stimulating the creation of innovative chains and trajectories, the implementation of specific innovative projects in the real sector of the economy.

Improved: 1) Proposals for the development and adoption of the Innovation Code of Ukraine in terms of understanding the codification process, which must go through two stages. At the first stage, it is necessary to solve the following two tasks: 1)

achieving significant improvement of the content of existing sources; 2) the adoption of a whole series of new normative legal acts with the aim of objectively overcoming the existing gaps. The codification process thus provides for the adoption of new, separate legal acts at the first stage, such as: Law of Ukraine "On the National Innovation System", Law of Ukraine "On the special regime of innovative activity of startups in Ukraine", The Law of Ukraine "On the Special Regime of the Activities of Venture Funds in Ukraine", Law of Ukraine "On intellectual asset management companies", Law of Ukraine "On special regimes of innovative activity in certain segments and branches of the national economy", etc.

At this stage, it is necessary to form a coherent and systematic legislative regulation of innovative legal relations.

The second stage of the codification process of innovation legislation should be the codification itself, which should systematize the legislative regulation of innovation relations and develop innovation legislation, through the development and adoption of the Innovation Code of Ukraine, which, in turn, should be substantively subordinated to the provisions of the Economic Code of Ukraine. But codification does not mean the complete loss of validity, in particular, of the proposed and current special laws of Ukraine, such as: Law "On the special regime of innovative activity of technological parks", Law "On special conditions for the implementation of individual innovative projects", Law "On priority areas of development of scientific and of technical and innovative activity in Ukraine", ZU "On scientific and scientific and technical expertise", ZU "On state regulation of activities in the field of technology transfer", ZU "On science parks", ZU "On public-private partnership in the innovation sphere", etc. Thus, the codification of innovation legislation should provide for the presence of both the Innovation Code of Ukraine itself and a number of special laws of Ukraine that represent the specialization of legislation in the context of its active dynamics.

2) The understanding of the architecture of special legal regimes of innovative activity has been improved in terms of taking into account such a specific feature of it as the significantly increased riskiness of investments in innovative activity. Taking into account the specific characteristics of innovative activity, namely the significantly

increased riskiness of investing in innovative activity, the latter as such, in a compensatory manner, needs a general special legal regime for its own implementation with a powerful component of state support. At the same time, certain areas of investment activity that have special public significance, determined by the type or types of innovative projects, should claim the special nature of the application of special legal regimes of the specified innovative activity (such can be certain projects in the defense-industrial complex, pharmaceutical production, telecommunications, artificial intelligence, etc.). Thus, in the innovation sphere, it is necessary to distinguish at least three levels of special legal regulation of innovative activity: 1) special regime of innovative activity as such in comparison with the general regime of economic activity; 2) special legal regimes of activity of certain types of innovative activity subjects, such as startups, venture funds, intellectual asset management companies and organizational and legal forms of innovative activity of innovators, etc.; 3) special legal regimes for the implementation of innovative projects of special public importance.

Received further development: 1) Scientific and legal position regarding the need for legislative institutionalization in the content of Article 10 of the Economic Code of Ukraine, the phenomenon of state innovation policy, as one of the directions of its economic policy. It was emphasized the need to develop and periodically constructively revise the content of the innovation policy in the form of relevant documents of strategic innovation development, as the main functional task of the special executive body of the state for innovation development in the system of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Regulatory and legal regulation should be obtained by the state mechanism for the formation of innovative policy provisions with the involvement of a wide range of expert, scientific and practical environment.

The opinion is expressed about the need to synchronize the innovation policy of the state with the system of long-term state forecasting and programming of the activities of the national innovation system, taking into account the significant time lags of innovation cycles, as well as the implementation of innovative projects of great public importance. In order to realize such properties, a special state executive body in the innovation sphere must obtain sufficient competence and resource opportunities for

organizing large-scale rule-making activities in the innovation sphere, taking into account the extraordinary dynamics of innovation relations as such, and the need to effectively and quickly influence their development. Thus, the following should be united within the competence and resource capabilities of the relevant state body: 1) development of provisions and strategies of the state's innovation policy; 2) formation of forecasts and innovative development software; 3) the formation of normative proposals regarding the legislative provision of the process of state influence on all stages of innovation activity relations, on the possibilities of forming and stimulating the creation of innovation chains, trajectories and clusters, as well as ensuring the priority nature of the activities of the subjects of the innovation infrastructure (venture funds, intellectual property management companies assets, institutions of lending and insurance of innovative activity, etc.). And finally, 4) implementation of the stimulating and supporting role of the state in relation to publicly significant innovative projects.

2) The work proposes the need to develop and standardize a number of contracts of an innovative nature, with the aim of creating the necessary legislative framework, which would have, in particular, an instrumental and qualifying nature in matters of applying special regimes of activity of subjects of innovative relations and, accordingly, in relation to the use of means of state support. Therefore, named contracts should be developed for cases when the state can apply special regimes or separate means of stimulation. Fixing and mediation of innovative relations, by introducing a number of standard contracts with certain requirements for subjects of innovative relations, is necessary to ensure the transparency of such relations, which are formed at each stage of the innovation cycle and additional legal protection of the domestic side of technology transfer relations. In such contracts, it is possible to include the requirement of the legislator to meet certain criteria, in order to ensure the transparency of innovative relations between subjects, and to implement the efforts of the state regarding the effectiveness of providing means of state support to subjects that implement such support for the improvement of innovative activities with the receipt of positive social economic effect. The specified requirements should focus on such

criteria as the safety of innovation, the level of novelty, the riskiness of innovative activity, the protection of intellectual property rights, the protection of rights to receive royalties, etc.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the conclusions, proposals and recommendations formulated in the dissertation in law-making activities to form the content of new normative legal acts in the field of innovative relations and to improve the provisions of the current economic legislation of Ukraine, which regulate the relations of innovative law and innovative activities.

The obtained results can be, first of all, taken into account in the law-making activity, in the process of systematization of innovative legislation, its improvement and improvement of its efficiency. And also, in the process of developing the state concept and innovative development strategies of the national economy, in the educational process during the teaching of the disciplines "Economic Law" and "Innovation Law" in the preparation of relevant methodical and training manuals, as well as textbooks for students of higher educational institutions of legal education.

Key words: innovative activity, innovation, innovative product and objects of intellectual property, startup, innovative investment, national innovation system, state support for innovation, intellectual property, technology transfer.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Гольєва Н. К. Основні напрями вдосконалення законодавства України про інноваційну діяльність. *Visegard Journal on Human Rights*. 2019. №4. 49 – 55.
2. Гольєва Н. К. Особливості правової природи інноваційних відносин та спеціальний правовий режим їх реалізації. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2019. С.143-148.

3. Гольєва Н. К. Дисфункції інноваційного законодавства України в сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник публічного і приватного права*. Київ, 2019. Вип.1. С. 15–22.

4. Гольєва Н. К. Правові проблеми реалізації суспільних відносин із створення та використання передових технологій. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 1 (17). С. 1–14.

5. Гольєва Н. К. Modern economy of innovative type and experience of its legislative support in the developed countries of the world. *Visegard Journal on Human Rights*. 2020. №2. С. 58 – 63.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

6. Гольєва Н. К. Інноваційні відносини та інноваційне законодавство: проблема системної відповідності. *Юридична осінь 2018 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих учених*. (м. Харків, 14 листопада 2018 р.). Харків, 2018. С. 260–264.

7. Гольєва Н. К. Іноземний досвід законодавчого забезпечення організаційно-господарського впливу держави на інноваційну сферу. *Юридична осінь 2019 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих учених*. (м. Харків, 29 листопада 2019 р.). Харків, 2019. С. 419 – 422.

8. Гольєва Н. К. Змістовна та системно-структурна характеристика чинного інноваційного законодавства України. *Юридична осінь 2020 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих учених*. (м. Харків, 23 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 88 – 90.

9. Гольєва Н. К. Законодавство України про інноваційну діяльність: основні дефекти та шляхи їх виправлення. *Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова: матеріали круглого столу* (м. Київ, 8 лютого 2019 р.) Київ, 2019. С.151-154.

10. Гольєва Н. К. Окремі проблеми недостатньої ефективності інноваційного законодавства України. *Другі наукові читання пам'яті академіка*

В. К. Мамутова: матеріали круглого столу (м. Київ, 3 липня 2020 р.). Київ, 2020. С. 187–190.

11. Гольєва Н. К. Завдання господарського законодавства щодо підвищення ефективності регулювання інноваційної діяльності. *Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу*: матеріали круглого столу (м. Київ, 9 листопада 2018 р.), Київ, 2018. С. 33–36.

12. Гольєва Н. К. Peculiarities of legal relations and special regime of innovation activity. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців*. (м. Харків, 15 травня 2019.). Харків, 2019. С. 41–43.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	19
1.1. Історія розвитку інноваційного законодавства України за часів Незалежності.....	19
1.2. Змістовна та системно-структурна характеристика чинного законодавства України в інноваційній сфері.....	41
1.3. Сучасне законодавство зарубіжних країн про інноваційну діяльність.....	73
Висновки до першого розділу 1.....	85
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	89
2.1. Сучасні економіко-правові вимоги до формування економіки інноваційного типу.....	89
2.2. Господарсько-правові засоби стимулювання інноваційної діяльності.....	107
Висновки до розділу 2.....	127
РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	131
3.1. Удосконалення законодавчого регулювання основних елементів інноваційних правовідносин.....	131
3.2. Удосконалення системи відносин організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність.....	146
3.3. Систематизація законодавства про інноваційну діяльність.....	169
Висновки до розділу 3.....	192
ВИСНОВКИ.....	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	204
ДОДАТОК.....	216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТ — Акціонерне товариство

ГКУ — Господарський кодекс України

ЦКУ — Цивільний Кодекс України

ЗУ — Закон України

ЄС — Європейський Союз

ОПК — Оборонно-промисловий комплекс

НДДКР — Науково-дослідні та дослідно- конструкторські роботи

КУІА — Компанії з управління інтелектуальними активами

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Універсальність інноваційного фактору у суспільно-економічному житті обумовлена тим, що інновації є ключем для вирішення більшості сучасних соціально-економічних проблем, зокрема глобальних, таких як: проблеми продовольчої безпеки, охорони довкілля та переходу до «зеленої» економіки, проблеми ефективності продукції оборонно-промислового комплексу, проблеми ефективності охорони здоров'я населення тощо. Однак, в першу чергу, ефективність функціонування національної інноваційної системи прямо впливає на швидкість вирішення проблем конкурентоспроможності національної економіки. Національна інноваційна система є комплексним та багаторівневим явищем, функціонування якої безпосередньо впливає на рівень інноваційного розвитку держави. Із моменту прийняття Закону України «Про інноваційну діяльність» у 2002 році розпочалось формування інноваційного законодавства, як такого. За рахунок інновацій вирішується лєвова частка питань економічної конкурентоспроможності, питань технологічного рівня економіки країни, питань якості суспільного життя.

Очевидно, що стан інноватизації економіки є незадовільним, так як відсоток інноваційних виробництв постійно знижується, і Україна за цим показником суттєво відстає від інноваційно розвинутих країн. Причиною є слабка ефективність функціонування національної інноваційної системи. Адже, системою вона може бути визнана тільки номінально, де-факто є лише окремі фрагменти системи, які дуже умовно взаємодіють між собою. Серед чинників, які обумовлюють такий стан речей можна назвати: по-перше, відсутність загальнодержавної концепції інноватизації економіки. По-друге, відсутність інституалізованої державної інноваційної політики, яка номінально присутня, але її ефективність дуже мала. По-третє, відсутність цілісного державного механізму організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність. Спільним знаменником для всіх цих факторів є тотальна недосконалість інноваційного законодавства України, в якому, насамперед, всі ці фактори

відображені. Враховуючи достатню кількість прогалин, які існують в інноваційному законодавстві, останнє не утворює цілісного системного явища, яке адекватно охоплює усі елементи національної інноваційної системи, в якій є інноваційний попит разом з інноваційною пропозицією та інноваційною інфраструктурою, об'єднані у єдиний цілісний механізм.

Найбільш вагомими прогалинами та дисфункціями в інноваційному законодавстві України слід визнати такі його інститути, що врегульовують статус та діяльність наступних суб'єктів (учасників) та об'єкти інноваційних відносин, як: 1) стартапи; 2) венчурні фонди; 3) творчі колективи; 4) компанії з управління інтелектуальними активами; 4) цілісна система організаційно-господарського супроводження інноваційної діяльності.

Власне, всі ці питання стали об'єктом та предметом дослідження зазначеної дисертаційної роботи.

Проблематика інноваційного права і законодавства доволі давно стала предметом господарсько-правових досліджень. Серед найбільш вагомих досягнень слід зазначати роботи Д. В. Задихайла, Ю. Є. Атаманової, О. М. Давидюка, О. В. Гладкої, В. Е. Вакім, А. І. Денисова, К. М. Врублевської-Місюни, К. Ю. Іванової, А. О. Шапошнік. У зазначених роботах було вирішено широке коло проблемних питань розвитку інноваційного права, але жодна з робіт не ставила своєю метою узагальнення проблем інноваційного законодавства, як такого, і відповідно пропонування шляхів його комплексного удосконалення.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах державної цільової комплексної програми «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (номер державної реєстрації 0111U000962).

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 23 листопада 2018 р.)

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у з'ясуванні основних прогалин та дисфункцій чинного законодавчого регулювання інноваційних правовідносин, а також, у формулюванні пропозицій щодо юридично обґрунтованих шляхів і напрямів удосконалення і систематизації такого законодавчого регулювання, із метою підвищення його ефективності та відповідності вимогам сучасної інноваційної економіки.

Для досягання цієї мети були поставлені такі завдання:

- 1) Сформулювати оцінку відповідності стану сучасного інноваційного законодавства України потребам сучасної економіки інноваційного типу;
- 2) Визначити корисний досвід законодавчого регулювання інноваційної діяльності у зарубіжних країнах;
- 3) Визначити основні елементи національної інноваційної системи, що не отримали ефективного законодавчого закріплення;
- 4) Розробити власні концептуальні правові пропозиції щодо законодавчого унормування таких елементів національної інноваційної системи, як стартап, венчурний фонд, компанії з управління інтелектуальними активами, з точки зору особливостей їх організаційно-правової форми;
- 5) Визначитись із концептуальною правовою позицією щодо законодавчого забезпечення системи організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність з боку відповідних суб'єктів організаційно-господарських повноважень;
- 6) Сформулювати концептуальне бачення процесу та стадій удосконалення змісту інноваційного законодавства України та надання йому системного та ефективного характеру.

Об'єктом дослідження є ефективність функціонування національної інноваційної системи, її цілісність та внутрішня узгодженість в контексті вимог сучасної інноваційної економіки.

Предметом дослідження є інноваційне законодавство України в контексті сучасного стану його системності та ефективності.

Методи дослідження. У роботі використано *системно-структурний метод*, який дозволив з'ясувати архітектуру національної інноваційної системи та систематику інноваційного законодавства, в сукупності з його ключовими інститутами та порядком взаємодії, а також дозволив з'ясувати роль керуючої ланки національної інноваційної системи — системи організаційно-господарського забезпечення.

Також, у роботі застосовано *функціональний метод*, який дозволив підійти до функціонального визначення окремих ланок національної інноваційної системи, а також, сформулювати завдання їх правового та законодавчого забезпечення — сформулювати окремі правові позиції щодо стартапу, венчурного фонду, компаній з управління інтелектуальними активами, як спеціальним суб'єктам інноваційної діяльності — юридичним особам.

Діалектичний метод, який слугував методологічною основою для з'ясування особливостей національної інноваційної системи, а відтак, і системи інноваційного законодавства, які розглядаються в роботі як відкриті системи, що знаходяться у постійному розвитку та взаємозв'язку внутрішніх елементів та зовнішніх чинників.

Використання *формально-логічного методу* дозволило сформулювати методологічну основу для виявлення шляхів застосування окремих правових засобів удосконалення інноваційного законодавства, зокрема, в частині забезпечення організаційно-правових форм окремих суб'єктів та учасників інноваційної діяльності. *Порівняльно-правовий метод* використано в частині роботи, яку присвячено вивченню досвіду зарубіжних країн, що дозволяє розширити арсенал спеціальних правових засобів та врахувати іноземний досвід врегулювання інноваційних правовідносин.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що виконана робота є першим в Україні комплексним теоретичним дослідженням прогалин та дисфункцій чинного законодавчого регулювання інноваційних правовідносин. За результатами проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення, висновки, рекомендації і пропозиції, які виносяться на захист:

Вперше:

1. Запропоновано комплексний підхід до формування законодавчого забезпечення стартапів, як особливої категорії суб'єктів господарювання, що полягає у сукупності наступних науково-правових позицій:

— стартап — це юридична особа корпоративного типу, тобто зазвичай господарське товариство з обмеженою відповідальністю, яке згідно із Цивільним кодексом України може бути створене і однією особою;

— кваліфікована частка статутного капіталу — це власне інноваційний продукт/розробка, або вже виокремлена інноваційна технологія;

— стартап є суб'єктом прав і обов'язків у інноваційних відносинах, а тому йому притаманна спеціальна правосуб'єктність, як ознака, а саме основний напрям діяльності стартапу — інноваційна науково-технічна діяльність та дослідне виробництво;

— сама організаційно-правова форма стартапу, як господарського товариства, створює можливість трансформації прав на використання об'єктів інтелектуальної власності в формат корпоративних відносин. Тобто, отримання майнових прав на використання, створеної технології в обороті, трансформується у отримання відповідної частки корпоративних прав на статутний капітал стартапу. Корпоратизація таких прав суттєво розширює функціональну природу стартапу, адже у такому випадку набуття — уступка та розподіл таких прав є більш реальним за рахунок більш широких можливостей оборотоздатності корпоративних прав. За такого порядку, складна правова природа прав інтелектуальної власності та транзакцій з ними підміняється правом власності юридичної особи на відповідний цілісний майновий комплекс та відповідним розподілом корпоративних прав між її учасниками. Усі

трансформації прав на використання продукту інтелектуальної власності фактично набувають форми транзакції з корпоративними правами, в силу їх більшої оборотоздатності, адже їх можна розділяти на частки та передавати;

— права на інноваційний продукт у складі цілісного майнового комплексу не розподіляються, але створюється можливість розподілу корпоративних прав на майновий комплекс підприємства у власності якого, і знаходиться інноваційний продукт, що відкриває можливості залучення інвестицій;

— необхідно розробити та прийняти Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності стартапів в Україні».

2. Розроблено науково-правові позиції до формування законодавчого забезпечення діяльності такого учасника інноваційних відносин, як венчурний фонд, що сукупно полягають у наступному:

— венчурний фонд, як організація має бути інституалізованим, як юридична особа — господарська організація та як суб'єкт інноваційних відносин. В результаті венчурний фонд, що є водночас і суб'єктом надання специфічних фінансових послуг та, як суб'єкт інноваційних відносин, має отримати специфічну форму і спеціальну правосуб'єктність, адже кінцевим об'єктом його діяльності є операції з інтелектуальними активами, оборотоздатність яких опосередковуються через транзакції з корпоративними правами. Але корпоративні права тут виступають лише інструментом, а змістом діяльності є, власне, придбання та реалізація прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності та в кінцевому рахунку — на технологію. Відповідно, якщо венчурний фонд і може бути суб'єктом фондового ринку, то в певному розумінні формально, адже об'єктом купівлі-продажу можуть бути корпоративні права, саме, особливих емітентів — стартапів. Діяльність венчурного фонду спрямовано на вузький та специфічний сегмент корпоративних прав в системі фондового ринку.

— базовою, суб'єктною організаційно-правовою формою венчурного фонду має бути конструкція корпоративного інвестиційного фонду. Однак, паралельно з цим, для управління інвестиційною діяльністю венчурного фонду в інтересах його вкладників-інвесторів та вирішення інших важливих питань, абсолютно необхідним є створення специфічної конструкції — компанії з управління інтелектуальними активами. Запропоновано створити венчурний фонд саме у формі корпоративного інвестиційного фонду, а не пайового, адже, об'єктом його управління є портфель корпоративних прав стартапів, для чого необхідна особлива правосуб'єктність венчурного фонду та правовий статус юридичної особи.

— венчурний фонд є спеціальним суб'єктом ринку фінансових послуг, враховуючи ризиковість своєї діяльності, потребує додаткових кваліфікаційних та дозвільних умов надання державної легітимації та застосування засобів державної підтримки.

3. Сформовано пропозиції щодо ролі та параметрів функціональної діяльності господарських організацій особливого типу — компаній з управління інтелектуальними активами. Національне законодавство врегулювало схожу діяльність з боку компаній з управління активами, але діяльність з управління, саме інтелектуальними активами стартапів з боку інвесторів — венчурних фондів, потребує спеціального нормативно-правового регулювання. Це необхідно задля адекватного врахування існуючої специфіки відносин інноваційного інвестування, зокрема, його екстраординарної ризиковості.

Фіксація особливого правового режиму діяльності системно пов'язаних учасників інноваційних відносин, а саме стартапів, венчурних фондів та компаній з управління інтелектуальними активами створює умови для застосування до них специфічних форм державної підтримки, зокрема, діяльності фонду гарантування венчурних інвестицій та фонду страхування венчурних інвестицій, які в перспективі мають стати важливими елементами національної інноваційної системи. Саме тому, існує нагальна законодавча

потреба визначити компанію з управління інтелектуальними активами з позицій її організаційно-правової форми, обсягу правосуб'єктності, кваліфікаційно-ліцензійних умов діяльності (зокрема вимог до кваліфікації персоналу), системи договірно-правового забезпечення діяльності, процедур банкрутства та порядку правонаступництва при реорганізації, тощо.

4. Висловлено пропозицію щодо необхідності запровадження етапного характеру «вирощування» компаній з управління інтелектуальними активами та відповідного їх господарсько-правового забезпечення. Адже, для функціонування компаній з управління інтелектуальними активами венчурного фонду мають функціонувати самі венчурні фонди та певна кількість відповідних стартапів. Відтак, компанії з управління інтелектуальними активами венчурного фонду є функціонально прив'язаними до обслуговування діяльності безпосередньо самого венчурного фонду та його інвестиційної діяльності щодо стартапів. Тому, як уявляється, на етапі становлення венчурного інвестування доцільно було б розширити правосуб'єктність компаній з управління інтелектуальними активами, включивши до її складу вагомий компонент консалтингового характеру в сфері обслуговування інноваційної діяльності, а саме:

- 1) послуг щодо доведення інноваційної розробки до рівня інноваційного продукту;
- 2) здійснення послуг в сфері патентної охорони об'єктів промислової власності;
- 3) послуг в сфері супроводження процесів трансферу технологій, тощо.

Таким чином, такого роду компанії могли б стартувати, як консалтингові фірми в інноваційній сфері, трансформуючись на певному етапі свого розвитку в компанії, які обслуговують венчурне інвестування. Відтак, для їх інституалізації на ринку, як компаній з управління інтелектуальними активами, безпосередньо венчурних фондів, має передувати певний трансформаційний етап. А тому, доцільно було б ввести в законодавчий обіг поняття «компанії з управління інтелектуальними активами» без вказівки на діяльність венчурних фондів.

5. Запропоновані науково-практичні підходи для вирішення такого завдання інноваційного права, як створення адекватної організаційно-правової форми для об'єднання творчих зусиль інноваторів в процесі спільної діяльності щодо створення наукової розробки, або інноваційного продукту, як результату. Саме тому, логічно постає питання про організаційно-правову форму такої співпраці, адже вона містить в собі не тільки інноваційний науково-технічний компонент, але і інвестиційний компонент, а також і компонент цивільно-правових відносин, і навіть фінансово-правових. Тому, державі доцільно запропонувати для цієї категорії осіб не загальний принцип диспозитивності приватно-правового регулювання, а чітко розроблений та детально врегульований перелік таких форм, із бажано типовими регламентами їх створення, функціонування, розподілу майнових прав та відповідальності учасників за порушення взятих на себе зобов'язань. Відсутність такої чіткої регламентації для цих творчих груп є принциповим недоліком та прогалиною в системі інноваційного законодавства, що реально стримує інноватизацію національної економіки. Одним з варіантів такої нормотворчої ініціативи могло би стати застосування відносин простого товариства із метою створення інноваційної розробки або інноваційного продукту. Для цього необхідно розробити та затвердити типовий договір простого товариства для інноваційної діяльності. В такому договорі можна було б враховувати особливості: 1) порядку вкладів учасників; 2) змісту спільної діяльності (фактично мова йде про реалізацію інноваційного проекту) 3) визначення порядку управління такою спільною діяльністю; 4) окремих питань її фінансування. Діяльність простого товариства в інноваційній сфері доцільно поділити на два типи: перший тип — ініціативний, коли немає замовника та інноваційний проект є власною ініціативою творчого колективу; другий — за договором замовлення на створення інноваційного продукту, як здійснення інноваційної послуги. В обох випадках можлива діяльність творчого колективу у формі простого товариства з обов'язковою деталізацією обов'язків учасників простого товариства — інноваторів.

Перспективною в зазначеному контексті уявляється може бути корисною також, і така, організаційно-правова форма господарського товариства, як командитне товариство. У випадку здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності творчим колективом у формі командитного товариства на керівника творчого проекту покладається додаткова за характером, але повна юридично відповідальність, що з іншого боку, за рахунок обмеження управлінських прав інших учасників командитного товариства надає можливості досягти більш ефективного менеджменту щодо реалізації науково-технічних та інноваційних проєктів.

6. Визначено, що формування системи організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку сфери господарювання утворює окремий і самостійний напрям законодавчої та виконавчої діяльності держави, а по суті окрему її функцію. Сучасна система організаційно-господарського забезпечення не є ефективною, хоча б і тому, що вона не охоплює своїм предметом усі ланки інноваційного процесу. Так, до компетенції Міністерства освіти і науки України, зокрема віднесено функції з: формування та реалізації інноваційної політики, організації та координації інноваційної політики у сферах освіти і науки та науково-технічній діяльності, розвитку НІС, формування напрямів розвитку науки і техніки, які визнані пріоритетними для держави на підставі прогнозів науково-технічного та інноваційного розвитку. Разом з тим, Міністерство освіти і науки України не реалізує інноваційну політику в таких сферах, як інноваційне виробництво в реальному секторі економіки та трансфер технологій. Тому, доцільно виходити із необхідності створення синтетичної комплексної централізованої та в одночасно децентралізованої системи організаційно-господарського супроводження з боку держави, функціонування національної інноваційної системи та інноваційної діяльності, як такої. Як уявляється, така система організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності має бути, щонайменше, дворівневою. Перший рівень має уособлювати спеціальний орган державної виконавчої влади підпорядкований Кабінету Міністрів України. Це

орган загальної компетенції в інноваційній сфері, предметом відання якого має стати — національна інноваційна система як така, в усіх її базових ланках та системоутворюючих зв'язках. Другий рівень мають уособлювати спеціальні предметні структурні підрозділи галузевих міністерств та відомств щодо стану інноваційного розвитку відповідних секторів суспільного виробництва. Такі підрозділи мають отримати подвійне підпорядкування: власному керівництву галузевого міністерства та водночас спеціальному органу Кабінету Міністрів України загальної інноваційної компетенції. Такий підхід має стати інструментом вирішення гострої суспільної проблеми — створення ефективного правового режиму інноваційної діяльності та функціонування національної інноваційної системи як такої, і в той же час — стимулювання створення інноваційних ланцюгів та траєкторій, реалізації конкретних інноваційних проектів в реальному секторі економіки.

Удосконалено:

1. Пропозиції розробки та прийняття Інноваційного кодексу України в частині розуміння процесу кодифікації, що має пройти через два етапи. На першому етапі необхідно вирішити два наступних завдання: 1) досягнення суттєвого удосконалення змісту існуючих джерел; 2) прийняття цілої низки нових нормативно-правових актів із метою предметного подолання існуючих прогалин. Кодифікаційний процес відтак передбачає на першому етапі прийняття нових, окремих нормативно-правових актів, таких як: Закон України «Про національну інноваційну систему», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності стартапів в Україні», Закон України «Про спеціальний режим діяльності венчурних фондів в Україні», Закон України «Про компанії з управління інтелектуальними активами», Закон України «Про спеціальні режими інноваційної діяльності в окремих сегментах та галузях національної економіки», тощо.

На цьому етапі необхідно сформулювати цілісне та системне законодавче регулювання інноваційних правовідносин.

Другим етапом кодифікаційного процесу інноваційного законодавства має стати безпосередньо сама кодифікація, що мала б систематизувати законодавче регулювання інноваційних відносин та розвивати інноваційне законодавство, шляхом розробки та прийняття Інноваційного кодексу України, що у свою чергу, має бути змістовно підпорядкованим положенням Господарського кодексу України. Але кодифікація не означає повну втрату чинності, зокрема, пропонуємих та чинних спеціальних Законів України, таких як: ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», ЗУ «Про особливі умови реалізації окремих інноваційних проєктів», ЗУ «Про пріоритетні напрями розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні», ЗУ «Про наукову і науково-технічну експертизу», ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», ЗУ «Про наукові парки», ЗУ «Про державно-приватне партнерство в інноваційній сфері», тощо. Таким чином, кодифікація інноваційного законодавства має передбачати наявність, як самого Інноваційного кодексу України, так і цілу низку спеціальних законів України, що уособлюють спеціалізацію законодавства в умовах його активної динаміки.

2. Удосконалено розуміння архітектоніки спеціальних правових режимів інноваційної діяльності в частині врахування такої її специфічної ознаки, як суттєво підвищена ризиковість інвестицій в інноваційну діяльність. Враховуючи специфічні ознаки інноваційної діяльності, а саме суттєву підвищену ризиковість інвестування в інноваційну діяльність, остання як така, в компенсаційному порядку потребує загального спеціального правового режиму власної реалізації з потужним компонентом державної підтримки. Разом з тим, окремі напрями інвестиційної діяльності, що мають особливу публічну значимість, визначену за типом або видами інноваційних проєктів, мають претендувати на особливий характер застосування спеціальних правових режимів зазначеної інноваційної діяльності (такими можуть бути окремі проєкти в обороно-промисловому комплексі, фармацевтичному виробництві, телекомунікаційній сфері, сфері штучного інтелекту, тощо). Таким чином в інноваційній сфері необхідно виділити, щонайменше, три шаблі спеціального

правового унормування інноваційної діяльності: 1) спеціальний режим інноваційної діяльності, як такої у порівнянні із загальним режимом господарської діяльності; 2) спеціальні правові режими діяльності окремих видів суб'єктів інноваційної діяльності, таких як стартапи, венчурні фонди, компанії з управління інтелектуальними активами та організаційно-правові форми інноваційної діяльності інноваторів, тощо; 3) спеціальні правові режими реалізації інноваційних проектів, що мають особливу публічну значимість.

Отримали подальший розвиток:

1. Науково-правова позиція щодо необхідності законодавчої інституалізації у змісті статті 10 Господарського кодексу України, феномену інноваційної політики держави, як одного із напрямів її економічної політики. Наголошено на необхідності внести розробку та періодичну конструктивну ревізію змісту інноваційної політики у формі відповідних документів стратегічного інноваційного розвитку, як основне функціональне завдання спеціального виконавчого органу держави з інноваційного розвитку в системі Кабінету Міністрів України. Нормативно-правову регламентацію має отримати державний механізм формування положень інноваційної політики із залученням широкого кола експертного, науково-практичного середовища.

Висловлено думку про необхідність синхронізації інноваційної політики держави з системою довгострокового державного прогнозування та програмування діяльності національної інноваційної системи, враховуючи значні часові лаги інноваційних циклів, а також реалізації інноваційних проектів, що мають велике публічне значення. Задля реалізації таких властивостей, спеціальний орган державної виконавчої влади в інноваційній сфері має отримати достатні компетенційні та ресурсні можливості для організації масштабної нормотворчої діяльності в інноваційній сфері, враховуючи надзвичайну динаміку інноваційних відносин як таких, та необхідність ефективно і швидко впливати на їх розвиток. Таким чином, мають бути об'єднаними в межах компетенції та ресурсних можливостей відповідного органу держави: 1) розробка положень та стратегій інноваційної політики

держави; 2) формування прогнозів та програмного забезпечення інноваційного розвитку; 3) формування нормотворчих пропозицій щодо законодавчого забезпечення процесу впливу держави на усі етапи відносин інноваційної діяльності, на можливості формування та стимулювання створення інноваційних ланцюгів, траєкторій і кластерів, а також забезпечення пріоритетного характеру діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури (венчурних фондів, компаній з управління інтелектуальними активами, інститутів кредитування та страхування інноваційної діяльності, тощо). І на кінець, 4) реалізація стимулюючої та підтримуючої ролі держави щодо публічно значимих інноваційних проектів.

2. Висловлено пропозиції необхідності розробки та унормування низки договорів інноваційного характеру, із метою створення необхідної законодавчої бази, яка мала б зокрема, інструментальний та кваліфікуючий характер в питаннях застосування спеціальних режимів діяльності суб'єктів інноваційних відносин та відповідно щодо застосування засобів державної підтримки. Відтак, мають бути розроблені поіменовані договори для випадків, коли держава може застосовувати спеціальні режими, або окремі засоби стимулювання. Фіксація та опосередкування відносин інноваційного характеру, шляхом запровадження низки типових договорів із певними вимогами до суб'єктів інноваційних відносин, необхідна для забезпечення прозорості таких відносин, які складаються на кожній стадії інноваційного циклу та додаткового юридичного захисту вітчизняної сторони відносин трансферу технологій. В такі договори можливо було б закласти вимогу законодавця відповідати певним критеріям, із метою забезпечення прозорості інноваційних відносин між суб'єктами, та реалізувати намагання держави щодо ефективності надання засобів державної підтримки саме суб'єктам, які реалізують таку підтримку для удосконалення інноваційної діяльності із отриманням позитивного суспільно-економічного ефекту. Зазначені вимоги мають акцентувати увагу на таких критеріях як, безпечність інновації, рівень новизни, ризиковість інноваційної діяльності, захист прав інтелектуальної власності, захист прав на отримання роялті, тощо.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати можуть бути, в першу чергу, враховані в законотворчій діяльності, в процесі систематизації інноваційного законодавства, його удосконалення та підвищення його ефективності. У процесі розробки державних концепції та стратегій інноваційного розвитку національної економіки.

Апробація матеріалів дисертації. Одержані у ході дослідження висновки, узагальнення та пропозиції дисертації доповідались, обговорювалися й були схвалені на засіданнях кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Оприлюднення результатів дослідження відбувалося, також, під час особистої участі авторки з науковими повідомленнями й доповідями на науково-практичних і наукових конференціях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських, регіональних) і на засіданнях «круглих столів», як-то: «Юридична осінь 2018 року» (м. Харків, 14 листопада 2018 р.); «Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу: матеріали круглого столу» (м. Київ, 9 листопада 2018 р.); «Юридична осінь 2019 року» (м. Харків, 29 листопада 2019 р.); «Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців» (Харків, 15 травня 2019); «Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова» (м. Київ, 8 лютого 2019 р.); «Юридична осінь 2020 року» (м. Харків, 23 листопада 2020 р.); «Другі наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова» (м. Київ, 3 липня 2020 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, перший та третій розділи містять по 3 підрозділи, другий розділ містить 2 підрозділи, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 217 сторінок, із яких основний текст 203 сторінки, список використаних джерел (121 найменування).

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

1.1. Історія розвитку інноваційного законодавства України за часів Незалежності.

Перехід від адміністративно-командної, або планової економіки як такої, яка сформувалась за радянських часів, та власне самі процеси переходу економіки до ринкового типу спричинили достатню кількість суспільно-економічних змін, в тому числі і в інноваційній сфері.

Слід зазначити, що в 80-х роках з'явилась, така форма самоінвестування державних підприємств, як капітальне будівництво, яке здійснювалось за рахунок їх внутрішніх фінансових ресурсів. За часів СРСР, коли інвестування було виключно сферою діяльності держави, саме така форма інвестування підприємств, стала передвісником ринкових інвестиційних відносин, що притаманні сучасній економіці.

Інноваційна діяльність, як система відносин не була виокремленою, але була представлена широкою мережею науково-дослідних інститутів, які формувались при Міністерствах, тобто галузеві, в системі Академії наук, та при вищих навчальних закладах. Такі відносини в сфері інновацій носили не ринковий характер.

При адміністративно-командній економіці НІС функціонувала через створену систему науково-дослідних інститутів, які створювались та функціонували при Міністерствах в різних галузях. Держава, маючи потребу в конкретному інноваційному продукті або науковій розробці, ставила такі завдання для науково-дослідних інститутів через Міністерства, в сфері відання та керівництва яких, були ці науково-дослідні інститути. В свою чергу, науково-дослідні інститути мали директиву передати наукову розробку до визначених у планових завданнях галузевих підприємств. Така модель національної

інноваційної системи була сформована в різних галузях економіки, та керувалась, і підтримувалась державою.

Із початком періоду масової приватизації державних підприємств, стара модель національної інноваційної системи вже не працювала так результативно. Науково-дослідні інститути, створені для інноваційного та наукового розвитку підприємств, припинили передавати інноваційні розробки цим підприємствам. В результаті приватизації підприємства та їх науково-дослідні інститути перестали бути єдиною системою, залишивсь державними, або із невизначеним статусом. Більшість із науково-дослідних інститутів зупинила інноваційну діяльність та передачу інноваційний розробок на підприємства, або припинила своє існування.

Сьогодні, в значній мірі втрачена науково-дослідна база, навіть, в рентабельних галузях, таких як фармація. В Україні майже не відбувається розробка та випуск нових фармацевтичних препаратів з патентною охороною, а випускаються препарати, щодо яких сплинув строк патентного захисту іноземних фармацевтичних компаній, дженериків, технології виготовлення яких є відкритими. Така ситуація, за певними виключеннями, притаманна всім галузям економіки. Втрачена науково-дослідна база є результатом руйнування старої моделі економіки та національної інноваційної системи, без заздальгідь продуманих форм їх трансформації в нових умовах. Нова економіка зараз функціонує на ринкових засадах, а тому національна інноваційна система повинна також функціонувати на таких засадах, що найменше — бути до них адаптованою. Необхідним є розбудова сучасної національної інноваційної системи на засадах економічних відносин ринкового типу.

Підприємства недержавного сектору економіки функціонують відповідно до умов економіки ринкового типу, та відповідно самі мають опікуватись щодо інноваційності товарів та послуг, що виробляються. Вони діють на ринку, як самостійні суб'єкти та, зазвичай, не є елементами національної інноваційної системи. У випадку їх зацікавленості в інноваційному виробництві, процес розробки та впровадження інноваційного продукту/розробки відбувається за

рахунок їх власних ресурсів. Адже, інноваційна розробка, і тим більше — інноваційний продукт, є об'єктами ринкового обороту і мають вартісний склад.

Таким чином, в ринкових умовах виникає нова конфігурація національної інноваційної системи, яка функціонує на ринкових, товарно-грошових засадах. Але наявна складна специфіка для таких процесів, як процес інноваційної розробки, обіг інноваційного продукту, вартість впровадження в виробничий процес, випуск і реалізація інноваційної продукції. Слід зазначити, що на всіх етапах функціонування національної інноваційної системи її відносинам притаманна екстраординарна ризиковість. Ця властивість не може бути компенсована за рахунок ринкових інститутів, таких, як страхування. Тому, ефективне функціонування національної інноваційної системи, навіть, в ринкових умовах потребує інтеграції до неї такого важливого компонента, як державна підтримка, регулююча та стимулююча роль держави.

Зі спробою відтворити інститут ринкової економіки, в ході процесу приватизації великих підприємств, з'явилась проблема потреби формування національної інноваційної системи, саме, на засадах ринкової економіки. Ринкова економіка передбачає, що інноваційні відносини функціонують також з урахуванням свободи підприємництва. Суб'єкт інноваційної діяльності сам приймає рішення щодо виду інновації, прогнозованого прибутку та необхідних обсягів інвестицій. Особливістю такої національної інноваційної системи, що притаманна, саме, системі ринкової економіки є те, що вона поєднує у собі суб'єктів інноваційної діяльності різних форм власності і на різних правових засадах функціонування інноваційної діяльності.

Прикладом є оборонно-промисловий комплекс України, найбільшою складовою якого був державний концерн «Укроборонпром». Який є об'єднанням суб'єктів різних форм власності із різними правовими засадами, які функціонують в сфері оборонної промисловості. До складу державного концерну «Укроборонпром» входять: конструкторські бюро, державні підприємства, науково-дослідні організації, приватні та публічні акціонерні

товариства, товариств з обмеженою відповідальністю, науково-виробничі підприємства, казенні підприємства.

Стосовно державного концерну «Укроборонпром» можна сказати, що сьогодні, він умовно є єдиним прикладом функціонування інноваційної системи за старим типом, який був притаманний адміністративно-командному типу економіки. В системі «Укроборонпрому» залишились державні науково-дослідні інститути, які займаються розробкою інновацій для оборонно-промислового комплексу України та підприємств, що входять до його складу.

Серед таких науково-дослідних підприємств можна назвати ДК «Науково-дослідний інститут «Квант», ДК Науково-дослідний інститут аеропоропотужних систем», ДК «Київський науково-дослідний інститут гідроприладів» та інші. Всі вони є державними, входять до концерну «Укроборонпром» та мають на меті фундаментальні та прикладні дослідження в своїх спеціалізованих галузях. А також, до концерну входять науково-дослідні структури, засновані при приватних підприємствах «Укроборонпрому» і які спрямовані а інноваційні та наукові дослідження в галузі своїх підприємств.

Ймовірно, що в період процесу законодавчого забезпечення інноваційних відносин, послідовної та продуманої інноваційної політики у держави не було. Кабінетом Міністрів України було прийнято Концепцію розвитку національної інноваційної системи в червні 2009 року. До цього періоду державних програм в інноваційній сфері та державних концепцій розвитку не приймалось. Саме це підтверджує відсутність чіткої інноваційної та законодавчої політики в інноваційній сфері. Більшість нормативно-правових актів, що регулюють відносини в національній інноваційній системі були прийняті до 2009 року, тобто до схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи.

Національне законодавство про інноваційну діяльність формувалось, так би мовити, реактивно-хаотичним шляхом. Хаотичність можна помітити проаналізувавши послідовність прийняття Законів в інноваційній сфері. У 1998 році прийнято ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», імовірно його швидке прийняття є результатом

лобіювання. А після цього базовий Закон «Про інноваційну діяльність» було прийнято через чотири роки.

Такий Закон логічно приймати першим, тому він є базовим та системоутворюючим та не містить багато положень, які передбачають необхідність створення детальних механізмів реалізації. У 2006 році прийнято Закон «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» для можливості розвитку процесів комерційного зв'язку із закордонним інноваційним середовищем.

Із проголошенням незалежності нашої держави відбулося багато суспільно-політичних змін, які також, вплинули на інноваційну систему. Україна опинилася в умовах переходу до ринкової економіки, а також із потребою в прискореному розвитку законодавства України, що призвело його недосконалості. Саме інноваційне законодавство почало розвиватись за часів незалежності із прийняттям наступних нормативно-правових актів:

Закон України «Про інноваційну діяльність» прийнятий в 2002 році закріплює інноваційний шлях розвитку економіки України, передбачає форми стимулювання інноваційних процесів та інноваційних відносин з боку держави, а також передбачає основні принципи, якими регулюється інноваційна діяльність з боку держави в Україні.

Закон дає визначення таких термінів, як інновації, інноваційна діяльність, інноваційний продукт, інноваційна продукція, інноваційний проект, інноваційне підприємство, пріоритетний інноваційний проект, інноваційна інфраструктура. Зокрема термін «інновації» має ще два різних визначені в інших нормативно-правових актах. Тобто термін «інновації» міститься в трьох законах України в яких не передбачено єдиного визначення цього терміну.

Створення соціально-економічних і правових умов для ефективною та раціональною реалізації потенціалу в науково-технічній сфері є основною метою інноваційної політики держави. Закон перелічує основні принципи такої політики :

- курс на інноваційний розвиток економіки;

- розробка нормативно-правової бази для інноваційного сектору;
- забезпечення умов для реалізації потенціалу в інноваційній та науково-технічній сфері;
- розвиток інноваційної сфери завдяки взаємодії виробництва із наукою і освітою, а також фінансовою сферою;
- розробка і запровадження заходів для захисту національного інноваційного продукту на вітчизняному ринку, а також просування такого продукту на міжнародний ринок, шляхом налагодження міжнародних інноваційних відносин та трансферу технологій;
- розробка і запровадження заходів для розвитку інноваційної інфраструктури;
- фінансова підтримка інноваційної сфери, шляхом запровадження митної, податкової, та кредитної політики.

Також, Законом «Про інноваційну діяльність» передбачено державне регулювання інноваційної діяльності через визначення низки повноважень за такими суб'єктами державної влади, як Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади в сфері інноваційної діяльності, також передбачено державний контроль, який здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує єдину державну податкову політику.[1]

Законом також передбачено визначення інноваційного продукту, інноваційного проекту та інноваційної продукції. Інноваційним є проект, який включає в себе етапи розробки, виробництва, а також реалізації інноваційного продукту та/або продукції.

За ініціативою суб'єктів інноваційної діяльності передбачена підтримка з боку держави, направлена на реалізацію такого проекту, і яка надається у випадку державної реєстрації інноваційного проекту. Державну реєстрацію інноваційного проекту із обов'язковим внесенням інформації про нього до Державного реєстру інноваційних проектів, отримують проекти, які пройшли експертизу та є кваліфікованими, як інноваційні проекти.

Законом також визначені види фінансової підтримки інноваційних проектів для суб'єктів інноваційної діяльності. Фінансова підтримка інноваційних проектів може бути надана у вигляді: повної чи часткової компенсації відсотків за кредитування банками і кредитно-фінансовими установами інноваційних проектів; майнового страхування; повного безвідсоткового кредитування, саме інноваційних проектів, що визнані пріоритетними, а також часткового кредитування без сплати відсотків для реалізації інноваційних проектів, які не визнані пріоритетними.

Органами місцевого самоврядування можуть бути створені комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи, які будуть підпорядковані виконавчим органам місцевого самоврядування. Така фінансово-кредитна установа, із метою реалізації інноваційних проектів, може надавати види державної підтримки зазначені в цьому Законі.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» зазначено лише декілька видів державної допомоги суб'єктам інноваційної діяльності, адже, якщо розглядати інноваційну систему та її суб'єктів, як комплексну систему, що охоплює багато етапів інноваційного процесу, від створення до реалізації інноваційного продукту, вбачається, що видів переліченої державної підтримки замало.

Цей закон за своєю структурою та сегментом правого регулювання інноваційних відносин можна назвати базовим в системі інноваційного законодавства України. Закон України «Про інноваційну діяльність» є системоутворюючими в інноваційній сфері, тому його основні положення можуть перерости у кодифікацію, яка допоможе систематизувати інноваційне законодавство.

В 1999 році був прийнятий **Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»** В Законі визначено економічні та правові засади функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності шістнадцяти технопарків України. Законодавець передбачає обов'язкову державну реєстрацію технологічного парку із отриманням свідоцтва про

державну реєстрацію, підставою для отримання якого є включення технопарку до переліку, що міститься в преамбулі цього Закону.[2]

Цей закон є першим кроком, який визначає інноваційну діяльність, як діяльність, що потребує спеціального режиму. Спеціальний режим для технологічних парків запроваджується при виконанні проектів цього парку строком на 15 років. Провідною ідеєю спеціального режиму технологічного парку є сприяння з боку держави та стимулювання інноваційної діяльності, шляхом державної фінансової підтримки технологічних парків, як суб'єктів інноваційної діяльності та застосування до проектів технопарків цільового субсидіювання.

Фінансова підтримка з боку держави передбачає бюджетну програму для технологічних парків, відповідно до якої, щорічно у Державному бюджеті має бути визначено кошти для фінансування проектів технологічних парків, які перелічені в цьому Законі. Бюджетні кошти спрямовуються на компенсацію відсотків у банках та кредитно-фінансових установах за кредитування проектів технопарків, та на кредитування проектів технопарків, яке може бути повним, або таким що не перевищує половини, тобто частковим.

Також, Законом передбачені субсидії для технопарків у вигляді сум ввізного мита у випадку ввезення на територію України обладнання, матеріалів, устаткування та комплектуючих необхідних для реалізації проектів технопарку, якщо такі не виробляються в Україні. Такі суми ввізного мита зараховуються навпіл на два спеціальні рахунки, одна частина на рахунок керівного органу технопарку, а друга на рахунок учасників цього парку та спільних підприємств, які виконують проекти цього технопарку.

Ці кошти відповідно до законодавства має бути використано на проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт із реалізації проектів технопарків, на придбання необхідного обладнання, на патентування, на підготовку документації та умов реалізації проектів технопарку та на інноваційне виробництво. У випадку не цільового використання сум субсидій,

такі суми підлягають примусовому стягненню до Державного бюджету із анулюванням свідоцтва про державну реєстрацію технопарку.

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» був прийнятий в 2011 році, але його попередник був прийнятий в 2003 році. Попередній закон визначав стратегічні пріоритетні напрями з 2003 року до 2013 року, а новий чинний на сьогодні Закон перелічує пріоритетні напрямки, які визнані стратегічними на період з 2011 року до 2021 року. Тобто, обидва Закони визначають стратегічні напрями строком не менше десяти років, які направлені на соціально-економічний розвиток держави.

Також, у кінцевій статті присвяченій моніторингу, перший Закон 2003 року налічував пункти щодо звітності усіх міністерств та відомств з приводу впровадження та реалізації інноваційних програм та їх результатів. Звітності обов'язково повинні були включати в себе інформацію щодо коштів, які були витрачені на інноваційну діяльність в цілому та інноваційну продукцію з боку держави, на реалізацію державних програм в інноваційній сфері, в також інформацію щодо витрат на держані замовлення, що стосувались пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [3].

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні, який було прийнято в 2011 році, також містить статтю про контроль щодо того, як реалізуються пріоритетні напрямки інноваційної діяльності, який покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності. Та не містить згадки про звітність органів державної влади, щодо витрат на інноваційну діяльність, або держані програмами, та замовлення в інноваційній сфері.

Відповідно до цього Закону стратегічними напрямками інноваційної діяльності, що є пріоритетними на період з 2011 до 2021 року є авіабудування, суднобудування, освоєння та розвиток нанотехнології, розвиток оборонно-промислового комплексу, розвиток агропромислового комплексу, застосування альтернативних джерел енергії та енергозберігаючих технологій у виробництві [4].

Якщо порівняти стратегічні напрямки інноваційної діяльності зазначені в Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні, який було прийнято в 2003 році із чинним Законом, можна дослідити, що більшість із них залишилась незмінною. Це такі стратегічні напрями, як розвиток машинобудування, до якого входить і авіабудування і суднобудування, також напрям дослідження та використання нових та/або відновлювальних джерел енергії, освоєння і розвиток нанотехнологій, напрями орієнтовані на охорону здоров'я людини, високотехнологічний розвиток комунікаційних та інформаційних технологій.

Також, напрям розвитку сільського господарства та агропромислового комплексу є вкрай важливим та завжди потребує інноваційного вектору розвитку. Він зазначений, як стратегічний напрямок інноваційного розвитку в обох десятилітніх програмах інноваційного розвитку. За останні десять років з'явилося чимало інноваційних та технологічних оновлень в агропромисловому комплексі, який займає одне з провідних місць для економіки України.

Наприклад, однією із інноваційних технологій в галузі агропромисловості є спеціальний вид насіння різних продовольчих культур, який не має здатності до повторного вирощування цим же самим насінням чи рослиною. Тобто, така біотехнологія призвела до зростання на ринку величезного попиту на насіння кожного року. Таке «однолітнє насіння» можна віднести до інноваційної біотехнології, яка є доволі прибутковою серед аграрних виробників, які спеціалізуються на продажу такого насіння.

Неможливо заперечувати факт того, що інноваційна діяльність тісно перетинається із науковою та науково-технічною діяльністю — це два сектори, які можна розглядати, як дві незалежні комплексні системи, але заперечувати їх взаємозв'язок неможливо. Наука та інновації ідуть поруч завжди, бо мають одну мету — розвиток суспільства, який призведе до підвищення суспільно-економічного показника нашої держави.

ЗУ «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки» прийнятий в 2001 році, із метою визначення правових та організаційних засад цілісної

системи формування, та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні.[5] . Понятійною базою цього ЗУ визначено два терміни: пріоритетні напрями розвитку науки і техніки, які визначаються державою на строк не менш десяти років; та пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок, які визначаються на період не більше п'яти років.

Він визначає саме, які напрями є пріоритетними для державної програми інноваційного та наукового розвитку на період до 2020 року. Кабінет Міністрів для реалізації пріоритетних напрямів науки розробляє програму щодо прогнозування інноваційного та науково-технологічного розвитку, яка може бути скоригована Верховною Радою України.

Пріоритетні напрями розвитку формуються із залученням рекомендацій від Національної академії наук України та рекомендацій від Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, а також національних академій наук різних галузей.

Закон «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки» визначає серед пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки: розвиток у сфері комунікаційних та інформаційних технологій; розвиток у сфері енергоефективності та енергетики; відкриття нових речовин та матеріалів; розвиток у сфері лікування захворювань та технологій з їх профілактики; розвиток сфер виробництва із раціональним використанням природних ресурсів; а також розвиток всіх сфер, які призведуть до розвитку суспільства та економіки України та її конкурентоздатності на світовій арені.

Також, Закон зазначає про надання державної підтримки, яка надається пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки, які здатні забезпечити конкурентоспроможність держави та її виробництва, а також підвищити рівень якості життя громадян. Такі пріоритетні напрями розвитку науки і техніки визначаються на період не менш десяти років, а пріоритетні тематичні напрями науково-технічних розробок і наукових досліджень, визначені Законом на середній строк, не більше п'яти років для реалізації цих напрямів.

Процес та результати реалізації пріоритетних напрямів науки і техніки є об'єктом моніторингу з боку органів державної влади, який виявляється у формі подання інформації раз на рік Кабінетом Міністрів до Верховної Ради України.

Більше в Законі не зазначено інструментів та стимулів для ефективної реалізації зазначених в ньому напрямів розвитку, лише одна стаття, якою визначається саме термін «пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», передбачає можливість надання пріоритетної державної підтримки.

Ефективність цього Закону є занадто низькою, тому що в ньому не зазначені інструменти, які б втілили в реальне життя, хоча б такий механізм, як державна підтримка пріоритетних напрямів. Тому, цей Закон є початковим кроком для запровадження механізму реалізації пріоритетних напрямів, які в ньому сформовано. Він є більш-менш ефективним в частині «формування пріоритетних напрямів», а питання реалізації цих напрямів та стимулів і інструментів для цього залишається не визначеним цим Законом.

ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» прийнятий в 1991 році є нормативно-правовим актом, який намагається систематизувати відносини суб'єктів наукової діяльності діяльності[6]. На сьогодні чинний Закон 2015 року визначає перелік суб'єктів наукової діяльності, серед яких є наукові установи, які отримують державну підтримку з метою розвитку науки та інновацій. Цим Законом передбачена державна підтримка для наукових установ різних форм власності, у вигляді пільг визначених податковим законодавством. При цьому, наукова установа не має можливості змінити свою наукову діяльність на інший різновид діяльності, та зобов'язана не менше половини від прибутку такої діяльності спрямовувати на свій науковий розвиток. У разі зміни виду діяльності наукової установи, або припинення інвестування своєї наукової діяльності за власні кошти, така наукова установа перестає отримувати державну підтримку у вигляді спеціальних пільг [7].

ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає, що державна підтримка у вигляді пільг надається науковим установам різних форм власності, які включені до Державного реєстру наукових установ, отримувачів такої

підтримки [8]. Згідно з цим, бюджетним законодавством України визначено, що у разі спрямування половини чистого доходу наукової установи на фінансування своєї інноваційної та наукової діяльності, така установа звільнятиметься від сплати до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу), якщо у її статутному капіталі є державна власність. [9]

Також, Закон містить статтю про Національний науковий центр. Із метою реалізації провідних інноваційних та наукових проектів держави, такому центру може бути надано особливий статус. Цей статус, також зазначено в Положенні Кабміну [10], яким передбачено пункти щодо особливих пільг для співробітників цього наукового центру, а також пункт про втрату таких пільг у разі позбавлення наукової установи статусу національного наукового центру. Але ні в Положенні Кабінету Міністрів, ні в ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» не визначено, саме, які пільги надаються науковому центру та його співробітникам.

На основі договору про спільну діяльність наукові установи, інститути, академії можуть утворювати таку юридичну особу, як ключову державну лабораторію. Її метою є розвиток нових наукових досліджень, в тому числі і на міжнародному рівні за визначеними науковими напрямками. Фінансування таких лабораторій здійснюється за бюджетні кошти із Національного фонду досліджень України.

Для установ орієнтованих на виробництво, Законом передбачено повне або часткове безвідсоткове кредитування інноваційних проектів та інвестиційних проектів, які розробляються цими установами. Також, наукові установи орієнтовані на виробництво можуть отримати повне чи часткове покриття сплачених банкам відсотків за інноваційні та інвестиційні проекти. Такий вид підтримки для виробничо-орієнтованих наукових установ запроваджується за кошти державного бюджету.

Специфічним суб'єктом наукової та інноваційної діяльності можна назвати Національний фонд досліджень України, діяльність якого визначена положенням Кабінету Міністрів України та кількома статтями Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Національний фонд досліджень

України — це бюджетна установа, для якої Законом передбачено досить широкий спектр функцій з управління та організації науково-технічної та інноваційної діяльності. Проаналізувавши його функції, можна сказати, що фінансування наукової діяльності, шляхом надання грантів є найважливішою функцією. Надання грантів передбачено на конкурсній основі для розвитку в сфері фундаментальних та прикладних наукових досліджень. В результаті проведення конкурсу Національним фондом та відбору переможців, Фонд може надати інституційний, індивідуальний, чи колективний грант.

Також, Фонд є свого роду зв'язним елементом між закладами вищої освіти, науковими установами та сектором економіки. Це визначено в його основних положеннях, але шляхів реалізації в реальному житті законодавством не зазначено. Фонд сприяє інтернаціональному обміну досвідом в сфері науки та інновацій, а також займається питанням обміну науковцями, фахівцями та студентами з іншими державами. Також, Фонд організовує конкурси для виконання робіт чи надання послуг за замовленням центральних органів влади. Перелічені функції є лише основними, Законом зазначено більше функцій Фонду, але реальні шляхи реалізації цих функцій зазначені лише для кількох.

Закон визначає основні засади функціонування наукової та науково-технічної діяльності, яка тісно взаємопов'язана із інноваційною діяльністю та має суб'єктів, які їх об'єднують. Також, Закон містить визначену кількість суб'єктів такої діяльності, які не зазначені в інших нормативно-правових актах, але механізмів та інструментів реалізації функцій цих суб'єктів не визначено.

ЗУ «Про наукові парки» прийнятий в 2009 році зазначає, що його метою є регулювання правових, економічних, організаційних відносин, пов'язаних із створенням та функціонуванням наукових парків, а також він спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.[11]

Науковий парк є юридичною особою, яка утворюється на основі засновницького договору, іншими юридичними особами, науковими

установами, а також вищими навчальними закладами, із метою здійснення діяльності такого парку за пріоритетними, економічно та соціально зумовленими напрямками, із можливістю залучення партнерів до такої діяльності.

Взагалі науковий парк, по суті, є невеликим науковим майданчиком для розробки та запровадження інновацій, який розроблений на базі наукової установи та/або вищого навчального закладу, головною метою якого є науково-технічний розвиток, що реалізується шляхом наукових досліджень та створення інноваційних розробок із можливістю запровадження їх результатів на ринках країни та за її межами. А також, на базі юридичних осіб може бути засновано науковий парк, зазвичай це наукові парки, що утворені на базі великих державних та приватних підприємств, які спроможні на основі наукових та інноваційних розробок виробляти інноваційну продукцію.

Аналізуючи основні функції наукового парку, зазначені в цьому ЗУ, можна сказати, що науковий парк це юридична особа, яка має можливість зосередити в собі майже весь інноваційний цикл: 1) створення наукової розробки; 2) створення інноваційного продукту; 3) комерціалізація цього продукту; 4) виробництво інноваційної продукції. А також, впровадження результатів наукових розробок такого парку на українських та закордонних ринках, та пошук венчурного інвестора.

Цікавим є питання формування пріоритетних напрямів діяльності наукових парків. Вони формуються відповідно до ЗУ "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" та ЗУ "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", а також відповідно до напрямів наукової діяльності вищого навчального закладу та/або наукової установи з урахуванням потреб регіону (території), де розташований науковий парк [11]. Зазначені Закони мають лише описовий характер для пріоритетних напрямів держави, без зазначених механізмів та стимулів, які б реалізували ці пріоритетні напрями. Обидва закони визначають лише понятійну базу в сферах свого регулювання та перелічують, які саме напрями є пріоритетними для держави в їх сферах. З цього можна зробити

висновок, що ці Закони є першим кроком з боку законодавця до інноваційного вектору розвитку держави.

Також, він спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.[11]

Закон зазначає, що метою наукового парку є інтенсифікація розробки, впровадження та виробництва інноваційної продукції. Тобто, Законом має бути передбачено інструменти та види стимулювань наукових парків для досягнення такого результату. Наявний розділ в Законі передбачає декілька різновидів державної підтримки.

Одним із видів державної підтримки є можливість отримання науковим парком державного замовлення на виконання робіт чи виготовлення продукції для того, щоб забезпечити пріоритетні потреби держави. Такі контракти укладаються за зверненням наукового парку із метою забезпечення пріоритетних напрямів держави, а також ці звернення розглядаються в пріоритетному порядку. З цього питання в Законі зазначено лише дві статті, які не передбачають органу до якого повинен звертатись науковий парк, процедури звернення для отримання державного замовлення, а також не визначено що таке «розгляд у пріоритетному порядку». Тобто, в реальному житті забезпечення такого виду державної підтримки не є ефективним для реалізації цілей наукових парків.

Законом передбачені митні пільги для обладнання, яке є необхідним для реалізації проектів наукового парку, якщо ці проекти зареєстровані відповідно до вимог. Також, одним із видів державної підтримки Закон визначає можливість отримання приміщень в оренду, необхідних для реалізації проектів, які зареєстровані. Договір оренди укладається між науковим парком, чи його партнером та науковою установою, або навчальним закладом з яким співпрацює науковий парк. Також, засновники і партнери наукового парку можуть надавати майно в оренду, а отриманні кошти спрямовувати на інноваційну діяльність технопарку.

Цікавим питанням є визначенням майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності та технології розроблені під час реалізації інноваційних проектів наукового парку. Такі права належать засновникам та партнерам технопарку, але у випадку якщо ці розробки доведено до можливості промислового використання та реалізації за кошти державного бюджету, майнові права можуть бути обмежені з боку держави. Обмеження з боку держави може бути засновано, також у випадку, якщо інноваційні розробки наукового парку належать до сфери оборони держави і національної безпеки.

Стосовно видів державної підтримки передбачених Законом «Про наукові парки» можна сказати, що вони наявні і мають мету сприяти ефективній реалізації діяльності технопарків, але в реальному житті вони мають бути більш ефективними та систематизованими. Заходи державної підтримки мають бути більш деталізовані та супроводжуватись чітким механізмом їх реалізації в реальному житті.

ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» [12] прийнятий в 2006 році є нормативно-правовим актом, який регулює деякі питання трансферу технологій між суб'єктами цієї процедури. В законі для суб'єктів трансферу технологій та/або її складових перелічені такі види їх взаємодії, як інформаційні консультації між суб'єктами із науково-технологічних та науково-технічних питань, кооперація щодо процесу створення технології та/або її складових, кооперація щодо процесу виробництва та трансферу технології та/або її складових. Також, Законом передбачено співробітництво між Україною та іншими державами в сфері трансферу технологій, яке супроводжується укладенням двосторонніх та багатосторонніх договорів, із метою науково-технічної кооперації та інвестування, запровадження міжнародних стандартів, та трансферу самої технології та/або її складових.

Цікавим є питання щодо суб'єктів в сфері трансферу технологій. Закон визначає, що вищі навчальні заклади, організації та наукові установи та юридичні особи різних форм власності, якщо вони створили чи використовують

технологію або мають майнові права на використання об'єктів (складових цієї технології) є суб'єктами трансферу технології. Також фізичні особи зазначені, як суб'єкти трансферу технологій у разі, якщо вони є учасниками процесу створення, передачі та використання технології та інформують чи фінансують ці процеси.

Трансфер технології та/або її складових є процесом її переходу між суб'єктами, який може мати місце на різних стадіях інноваційного циклу. Трансфер може мати місце, як на етапі створення технології, на етапі її перетворення на інноваційний продукт, етапі комерціалізації цього продукту, етапі впровадження його у виробництво, а також на етапі реалізації інноваційної продукції.

Варто зазначити, що Законом «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» не врегульовано питання ще однієї групи суб'єктів, тому що сьогодні в Україні їх не існує. Але, якщо брати до уваги позитивні приклади країн із високим рівнем інноваційності економіки, то неможливо заперечувати ефективність та доцільність таких суб'єктів інноваційної діяльності та трансферу технологій. Такими суб'єктами мають стати юридичні особи із особливою функцією, спеціальним призначенням яких буде — доведення наукової розробки, або щойно створеної технології до рівня інноваційного продукту.

Законодавець не передбачає в переліку суб'єктів трансферу технологій юридичних осіб із такою спеціальною функцією. Суб'єкти із такою спеціальною функцією є важливими для інноваційного циклу. Також, законодавець не передбачає і в інших нормативно-правових актах інноваційного законодавства таких суб'єктів, або інших суб'єктів із такою функцією. Немає, також, деталізації в інноваційному законодавстві стосовно етапів інноваційного циклу, а також повної деталізації щодо суб'єктів та їх повноважень на кожному етапі інноваційного циклу. Такі питання є не врегульованими інноваційним законодавством та створюють прогалину в ньому, особливо питання спеціальних суб'єктів, які доводять наукову розробку чи технологію до етапу інноваційного

продукту. Як повинна регулюватися діяльність таких спеціальних суб'єктів, як виокремити їх майнові права на таку розробку/технологію, яка стала інноваційним продуктом ?

Прикладом із аналогічним суб'єктом із спеціальною послугою є компанії з управління активами. Закон України «Про інститут спільного інвестування» [13] зазначає, що Корпоративний інвестиційний фонд є юридичною особою і не може здійснювати діяльність щодо управління самостійно, тому що здійснює діяльність тільки із спільного інвестування, а управлінську діяльність здійснює інша компанія на договірних засадах. Особливістю є те, що корпоративний інвестиційний фонд утворюється у формі акціонерного товариства для здійснення інвестиційної діяльності.

На прикладі корпоративного інвестиційного фонду та його спеціальної послуги, також, можна говорити про спеціальні компанії, які спеціалізуються на доведенні наукової розробки чи технології до рівня інноваційного продукту. Зокрема, такі фірми можуть мати декілька функцій. Першою пропонується виділити функцію із пошуку венчурного інвестора. Різниця між інвесторами є в кінцевій меті їх діяльності, тому що інвестор може переслідувати мету тільки фінансування та отримання частки в стартапі, і наступному пошуку покупця для продажу йому такого інноваційного продукту. Або, також інвестор може бути і джерелом фінансування такого інноваційного продукту і покупцем одночасно, тобто особою, яка готова до ведення бізнес проекту із інноваційним продуктом самостійно, без його продажу іншим особам.

Говорячи про венчурного інвестора треба сказати, що сьогодні більшість особливостей венчурного фонду не врегульована законодавством. Венчурний фонд є специфічним об'єктом правового регулювання завдяки своїм особливостям, таким як його організаційно-правова форма, порядок здійснення діяльності, ризиковість діяльності.

Організаційно-правова форма венчурного фонду є питанням неповноцінно врегульованим законодавством. Відповідно до ЗУ «Про інститути спільного інвестування» корпоративний фонд утворюється у формі акціонерного

товариства. Закордонний досвід функціонування венчурного інвестування, передбачає більш широкий вибір організаційно-правових форм для венчурного інвестиційного фонду.

Проект Закону «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» в своєму понятійному апараті пропонував визначити венчурний інноваційний фонд, як юридичну особу або об'єднання юридичних осіб і (або) громадян, створених на основі добровільних майнових внесків з метою фінансування створення та освоєння інновацій [14]. Хоча проект не було прийнято, а він є спробою до більш деталізованого врегулювання венчурної діяльності, питання щодо вибору можливих організаційно-правових форм венчурного фонду цим Проектом не було висвітлено.

Атаманова Ю. Є. висловлювала думку щодо доцільності удосконалити законодавство про господарські товариства (ТОВ, ПТ, КТ) для того, щоб ці форми могли більш ефективно використовуватися для формування венчурних фондів [15].

Також, проект Закону «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» мав пропозицію створення Кабінетом Міністрів Національного венчурного фонду, який би був спеціалізованою установою держави, основною метою якого мало бути державне фінансування інноваційних проектів. Державний інвестиційний венчурний фонд є доволі ефективним механізмом підвищення інноваційності держави.

Ізраїль є прикладом позитивного досвіду формування та реалізації державної політики щодо венчурного фінансування, саме завдяки державному фонду, який взаємодіяв із вченими та інвесторами в 90х роках. Фінансування державного фонду розподілилося на «свіжі» стартапи, на які було виділено 5 відсотків всіх коштів державного фонду, та на венчурні фонди, які залучали приватних інвесторів у випадку, якщо їх інвестиції були більше державних. Така модель поведінки держави призвела до функціонування двох тисяч високотехнологічних підприємств за десять років [16].

Ще однією ключовою особливістю венчурного інвестування є його ризиковість. Саме венчурне фінансування не є довготривалим, воно обмежується

лише фінансуванням в підприємства та бізнес-ідеї, які є на початку свого розвитку. На стадії коли підприємство є достатньо конкурентоспроможним венчурне фінансування зупиняється, із метою продажу такого підприємства іншому інвестору, або розміщення його на фондовому ринку. Венчурне фінансування є ризиковим за рахунок того, що воно фінансує підприємство чи бізнес-ідею на самому першому етапі, коли рівень ризиковості такої інвестиції є максимальним.

На сьогодні інноваційне законодавство в сфері регулювання діяльності венчурного фонду пропонує лише декілька статей в Законі України «Про інститути спільного інвестування». Стаття 48 цього Закону зазначає про можливість надання фондом коштів у позику тільки для юридичних осіб, тільки якщо хоча б 10 відсотків статутного капіталу такої юридичної особи належить венчурному фонду. Також, в цій статті зазначено склад активів венчурного фонду, а саме це кошти, нерухомість, корпоративні права та боргові зобов'язання [13]. Саме, недостатність статей для регулювання діяльності венчурного фонду та визначення його правового статусу, призводить до низької ефективності інноваційного законодавства та реалізації його діяльності в Україні.

Венчурний фонд є специфічним суб'єктом інноваційної діяльності із невизначеним правовим статусом, він є утворенням, із подвійною метою: по-перше, це реалізація і управління діяльністю інвесторів, а по-друге, можливість самим бути інвестором інноваційних проектів. Тому, враховуючи всі особливості венчурного фонду можна сказати, що це правове явище специфічного характеру та потребує прийняття Закону, яким буде врегульовано його правовий статус та його діяльність.

Але ж якщо законодавство про інноваційну діяльність налічує достатню кількість нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу, то чому результати такої діяльності залишаються не вражаючими? Рівень інноваційного розвитку нашої країни все ж таки не є, навіть, задовільним. Рівень інноваційного розвитку країни прямо впливає на стабільність економіки країни та на її позитивний розвиток, на поліпшення суспільно-політичної ситуації в усіх

сферах. Для розвитку інноваційності нашої країни та поліпшення рівня інноваційності економіки держава повинна реалізовувати організаційно-господарське забезпечення інноваційної діяльності. В Законі України «Про пріоритеті напрями розвитку науки і техніки», в Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» чітко зазначені саме ці напрями, із якими держава визначилась як із пріоритетними та провідними, на період близько десяти років. Тобто, якщо такі напрями є пріоритетними та такі сфери виробництва є перспективними для економіки, держава повинна реалізовувати організаційно-господарське забезпечення інноваційної та науково-технічної діяльності. Одним із варіантів такого забезпечення є державна підтримка, яка зазначена в законодавстві, як митні пільги та повне чи часткове кредитування інноваційних проєктів, чи безвідсоткове кредитування цих проєктів. Цієї підтримки замало, законодавцю потрібно визначитись із пріоритетами на інноваційний розвиток, та розробити ще більше різновидів держаної підтримки, які будуть більш результативними для інноваційного розвитку.

Ще одним із напрямів реалізації організаційно-господарського компоненту в інноваційній політиці держави — є напрям розробки та удосконалення інноваційного законодавства. Дивлячись з однієї сторони можна констатувати факт того, що законодавець забезпечив країну нормативно-правою базою, що регулює відносини в сфері інноваційної діяльності. Якщо ж подивитись з іншої сторони, особливо проаналізувавши існуючу нормативно-правову базу інноваційного законодавства, можна побачити, що законодавство не є систематизованим, воно є розпорошеним за різними нормативно-правовими актами, які при цьому були прийняті за перші п'ятнадцять років незалежності України, при чому із нелогічною послідовністю. Більшість норм, які містить інноваційне законодавство не регулює, саме ту більшість відносин, які складаються в інноваційній сфері та інноваційній інфраструктурі. Існуюче законодавство потребує системності та модернізації. Останній нормативно-

правовий акт із проаналізованих вище був відредагований в 2015 році, за цей період нових позитивних змін в інноваційному законодавстві не сталося.

На жаль проект Інноваційного кодексу України [17], розроблений харківською школою господарського права, також не було прийнято. Однак він містив достатньо положень, які регулюють більше за кількістю інноваційних відносини та більш деталізовано, ніж чинне інноваційне законодавство.

Закон України «Про інноваційну діяльність» є базовим та системоутворюючим законом, та надає сподівань, що він зможе перерости в єдиний кодифікований акт інноваційного законодавства. Єдиний кодифікаційний акт в сфері інноваційної діяльності виступить основою для такого законодавства, та зможе врегулювати, та деталізувати такі інноваційні відносини, які на сьогодні жодним чином не є врегульованими. Тому, законодавцю потрібно звернути увагу на відсутність системності інноваційного законодавства та велику кількість прогалин в ньому. Такі зміни в законодавстві призведуть до поліпшення стану інноваційного законодавства, що безумовно призведе до інноваційного розвитку.

1.2. Змістовна та системно-структурна характеристика чинного законодавства України в інноваційній сфері

Аналіз розвитку економічних тенденцій дає можливість зробити висновок, що сьогодні для промислово-розвинутої держави — є актуальним функціонування економіки на засадах інноваційної моделі. Загальний рівень соціально-економічного розвитку країни, обумовлений використанням результатів інтелектуальної діяльності в виробничій і соціальній сферах та упровадженням досягнень науково-технічного прогресу. Ці складові економічної діяльності держави сприяють прогресивним технологічним змінам виробництва, змінам у структурі сфери споживання, підвищенню конкурентоспроможності продукції та послуг, а також зумовлюють ефективність екологічної безпеки держави, стан її енергозабезпечення, стан національної

оборони та рівень і якість життя населення в цілому на всій території даної держави.

Інноваційні відносини і власне інноваційна діяльність представляють собою доволі складний об'єкт господарсько-правового регулювання. З'ясування системно-структурної складової в організації інноваційного законодавства обов'язково повинно мати в своїй основі структурування самої системи інноваційних відносин. Зрозуміло, що таких підходів може бути безліч. В основу може бути покладено і різновиди інновацій, і процесуальні особливості розробки і впровадження інновацій, і потужні публічні інтереси, тощо. Крім цього, хрестоматійним залишається розподіл інноваційних відносин на сегменти: господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньо-господарські. Які можуть слугувати також критерієм структурування нормативно-правового матеріалу та джерел законодавства, як таких. За цих умов особливого значення набуває певна універсальна класифікація, яка дозволяє структурувати і об'єкти правовідносин і їх правове регулювання і власне джерела законодавчого регулювання, що кінець-кінцем сприяє перспективним кодифікаційним проектам.

Як уявляється, конструкція «національна інноваційна система» може слугувати таким універсальним структуруючим чинником. Інноваційна система України є багатомісткою структурою, яка охоплює сукупність суб'єктів таких як підприємства, організації та установи, які мають на меті вдалу реалізацію інноваційних проектів, як на кожному їх етапі розвитку, так і проектів в їх кінцевому, довершеному стані. Розробку, впровадження, використання та комерціалізацію інноваційних продуктів із метою функціонування налагодженого та чіткого інноваційного процесу, в масштабах усієї держави покладено на суб'єктів національної інноваційної системи. Інноваційний процес це багатоетапне господарсько-правове явище, яке має не визначене коло траєкторій розвитку. Тобто, на даному етапі інноваційного та правового розвитку характерним є відсутність шаблонів та стійко відпрацьованих алгоритмів проходження таких шляхів розвитку інноваційного проекту.

Наявність таких інноваційних процесів насичена відносинами, які є одним з ключових елементів національної інноваційної системи, поряд із суб'єктами. Предметом регулювання цих відносин є інноваційна діяльність, яка, в свою чергу, є складним господарсько-правовим інститутом, який регулюється не тільки інноваційними відносинами, які є господарсько-правовими, а і цивільно-правовими.

Національна інноваційна система є структурою, яка взаємопов'язана з правовим, фінансовим та соціальним аспектом. Її складає функціонуюча сукупність організацій та інститутів, які розробляють, впроваджують, використовують і комерціалізують інноваційні продукти, забезпечуючи вдалу реалізацію інноваційних проектів на кожному етапі їх розвитку, а також інноваційних процесів та пов'язаних з ними трансформацій.

Розробка, створення, комерціалізація, та впровадження інноваційних продуктів, як інновацій пов'язано з відносинами, що складаються в національній інноваційній системі на трьох рівнях: 1) на рівні здійснення інноваційної діяльності, шляхом реалізації безпосередніх інноваційних відносин (мікроекономічний аспект), 2) на рівні функціонування інноваційної інфраструктури (кластерний аспект), 3) на рівні функціонування ринку інноваційних продуктів (макроекономічний рівень).

Слід зазначити, що національну інноваційну систему України можна розглядати, як дворівневу, де є макрорівень, предметом якого є загальні параметри функціонування інноваційної системи, що визначають характер НІС в цілому, та мікрорівень предметом якого виступають певні інноваційні відносини, які складаються між суб'єктами господарювання з приводу створення та впровадження в виробництво конкретних інноваційних продуктів.

Перш за все «система» є поняттям, яке визначається багатьма науковцями. Однозначності серед науковців щодо визначення цього поняття не існує. Л. фон Берталанфі зазначив, що «система — є комплексом взаємодіючих компонентів чи сукупністю елементів, які знаходяться у певних відносинах один з одним і з середовищем».[18] Відносини між елементами системи повинні мати однорідні

взаємозв'язки, які будуть утворювати єдність із середовищем. Особливо важливим для системи є її організованість та підпорядкування елементів, які становлять її структуру один одному. Отже, для системи важливим є її структура, та взаємозв'язки елементів, їх упорядкування, що в ситуації із наявністю багатьох суб'єктів та взаємозв'язків є важким процесом.

Національна інноваційна система є багаторівневою системою, яка не є чітко визначеною та схильна до самостійної організації, завдяки відсутності чіткого правового регулювання. Наявність різних суб'єктів, які беруть участь на різних етапах функціонування НІС, та складність відносин, які складаються в ході такого функціонування, а також їх неоднозначність з боку правового врегулювання — є однією із причин її складності та здатності до самоорганізації. В силу відсутності чіткого правового врегулювання відносин, які складаються між суб'єктами НІС, останні не замотивовані до вступу в такі відносини та взаємодії з іншими суб'єктами на різних етапах цієї системи, що призводить до повільного розвитку НІС, як державної системи.

Завдяки відсутності чіткої врегульованості та насиченості різними суб'єктами із відносинами між ними на різних етапах НІС, їй притаманна схильність до великої кількості траєкторій розвитку інновацій, які є втіленням відносин цієї системи. Траєкторії розвитку інновацій є різноманітними шляхами розвитку інновацій на різних етапах функціонування НІС, що надає цій системі специфічних рис, таких як гнучкість та неоднозначність.

Як зазначає Денисов А. І. інноваційною системою є певна ієрархічно побудована та законодавчо закріплена сукупність суб'єктів та відносин, що забезпечує створення, трансфер, застосування, вдосконалення, забезпечення залучення інноваційних продуктів у сфері господарювання, із метою підвищення конкурентоздатності окремих суб'єктів господарювання та національної економіки в цілому за рахунок випуску та реалізації інноваційної продукції, а також використання інновацій [19, с. 57].

Основною метою інноваційної діяльності, як об'єкту інноваційної системи — є підвищення конкурентоспроможності економіки України та різних суб'єктів

господарської діяльності. НІС передбачає функціонування суб'єктів та відносини між ними на різних етапах системи таких як: створення інновації, розробка інновацій та інноваційного продукту, трансфер інновацій, комерціалізація інновацій, впровадження інноваційного продукту на ринки. Такі зв'язки між суб'єктами інноваційної діяльності є взаємопов'язаними та взаємозалежними один від одного, що в результаті утворює траєкторії. Такі траєкторії об'єднує один критерій, який є основним для НІС, як для системи, а саме спрямованість на розвиток інновацій та інноваційної діяльності.

Структура НІС складається з декількох рівнів (ланок), які є хронологічними та послідовними один за одним. На цих рівнях складаються різні відносини із приводу взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності. На першому рівні розташовані такі суб'єкти, як дослідники та науковці, тобто суб'єкти, які займають першочергову ланку в інноваційному процесі. Їх правовідносини складаються із приводу створення інноваційної розробки чи технології. На другому рівні розташовані суб'єкти, які доводять інноваційну розробку до стану інноваційного продукту, тобто створюють виокремлений, самостійний інноваційний продукт, який готовий до впровадження у виробництво. На третьому рівні розташовані суб'єкти, які виробляють інноваційну продукцію, це можуть бути суб'єкти які створили інноваційну розробку, довели її до стану інноваційного продукту та запровадили її у виробництво. Тобто це одні і ті ж суб'єкти, а можуть бути нові суб'єкти, які отримали інноваційний продукт придатний до виробництва чи готову технологію, яка вже є комерціалізованою, та виробляють інноваційну продукцію чи користуються інноваційною технологією у своєму виробництві. На четвертому рівні розташовані суб'єкти, які займаються реалізацією інноваційної продукції, так само це може бути один і той же суб'єкт, або група суб'єктів, які беруть участь починаючи з першого рівня, тобто процесу створення інновації, або будь-якого наступного рівня. Або це може бути новий суб'єкт чи група суб'єктів, які реалізують інноваційну продукцію, запроваджують її на вітчизняний чи закордонний ринок. Ця структура НІС є мінімальною, тобто перелічені рівні є базовими стадіями

інноваційного процесу, які утворюють не визначену кількість траєкторій розвитку такого процесу. А також до НІС можуть входити суб'єкти, які є додатковими, наприклад ТНК та їх підрозділи, суб'єкти які надають допомогу з приводу легалізації інноваційних продуктів, суб'єкти які створюють нормативно-правову базу, яка регулює відносини між суб'єктами інноваційного процесу. Названий перелік суб'єктів не є вичерпним, тому можливо лише уявити скільки траєкторій розвитку та різновидів відносин між суб'єктами можуть мати місце в інноваційному процесі.

Також, неможливо не сказати про особливого суб'єкта інноваційного процесу — інвестора, без якого інноваційний процес є неможливим. Такі суб'єкти можуть фінансувати інноваційний процес, як на першому рівні, так і на будь-якому іншому. Тобто, фінансування одним чи декількома інвесторами може бути на етапі створення інновації, може бути на етапі розробки інноваційного продукту чи впровадження в виробництво. Або може охоплювати весь інноваційний процес одним і тим же інвестором, чи групою інвесторів. В ході інноваційного процесу інвестор може змінюватись, на різних етапах можливий різний інвестор, такі непередбачувані процеси призводять до великої кількості правовідносин та траєкторій розвитку інноваційного процесу. Особливо специфічні випадки передбачають наявність іноземного елемента, тобто це може бути іноземний інвестор, чи спрямованість інновації на іноземний ринок. Відносини, які складаються між суб'єктами інноваційного процесу утворюють траєкторії розвитку цього процесу. Виходячи з комплексності та складності структури НІС, а також її насиченості суб'єктами і відносинами, які між ними складаються, можна лише уявити кількість таких траєкторій та спробувати їх систематизувати. Будь-яка система повинна бути структурованою за своєю будовою та її елементами і відносинами між ними.

Цікавим є те, що НІС на макрорівні розглядається — як система із структурованими елементами, які змінюються на кожному рівні цієї системи. В свою ж чергу на мікрорівні НІС розглядається — як траєкторії і ланцюги взаємодії та відносин конкретних суб'єктів інноваційної діяльності. Остаточний

вигляд взаємодії інноваційних відносин, які складаються між суб'єктами єдиного інноваційного процесу, називають інноваційною траєкторією. Також А. І. Денисов зазначає, що інноваційний ланцюг є стабільною інноваційною траєкторією, яка не змінюється та використовуються для одного інноваційного процесу протягом значного часу. [19, с.62]. Траєкторії і ланцюги, які є формами взаємодії відносин між суб'єктами і учасниками інноваційного процесу — є великою частиною НІС, її елементними складовими, яка потребує ретельного регулювання з боку держави, за допомогою розвитку інноваційного законодавства. В залежності від часу дії виділяють: тимчасові, разові, та постійно діючі траєкторії інноваційного циклу, також в залежності від кількості суб'єктного складу виділяють: моносуб'єктні, полісуб'єктні, та бісуб'єктні траєкторії. В залежності від локалізації інноваційних траєкторій розрізняють національні інноваційні траєкторії, в яких основним є те, що інноваційний цикл починається і закінчується на території України. В свою чергу, зовнішні інноваційні траєкторії беруть початок та закінчуються за межами України. А також, змішані інноваційні траєкторії для яких характерним є функціонування в межах та за межами України. Такі траєкторії зазвичай є характерними для інноваційних циклів в яких присутній іноземний елемент. Тобто, це може бути іноземний інвестор, або іноземне підприємство, яке є замовником інноваційного продукту чи розробки, іноземний науковець чи науковий колектив, будь-який інший іноземний суб'єкт, який бере участь в інноваційному циклі. Наприклад, держава виступає замовником інноваційної розробки та звертається із цим запитом до приватного підприємства, яке має науковий парк чи науково-дослідний підрозділ, який розташований за межами України, в цьому випадку інноваційна траєкторія є змішаною.

Інноваційна політика держави є особливим і специфічним напрямом, який має на меті підвищення конкурентоспроможності держави та економічний розвиток. Інноваційна політика є систематизованим комплексом взаємопов'язаних дій, які спрямовані на досягнення позитивного ефекту для держави та економіки. Одним із інструментів інноваційної політики є

забезпечення потрібного рівня нормативно-правового регулювання інноваційних відносин. Також, формування інноваційних траєкторій є одним із важливих інструментів інноваційної політики держави, а таким чином ці траєкторії потребують правого визначення та закріплення в нормативно-правих актах інноваційного законодавства.

Сьогодні, в інноваційному законодавстві відсутні поняття інноваційної траєкторії чи інноваційного ланцюга, а тому, вкрай важливим питанням є створення переліку найбільш типових траєкторій в інноваційній системі. Якби змогли врегулювати та систематизувати питання відносин, що складаються між суб'єктам та забезпечити позитивний ефект для учасників НІС. Врегулювання відносин можливо шляхом укладання договорів, типових для певного виду інноваційних траєкторій.

Інноваційний цикл у своєму цілісному прояві налічує основні етапи. Якими є: створення наукової розробки, створення з цієї розробки інноваційного продукту, комерціалізація такого продукту, впровадження у виробництво інноваційного продукту, та останнє — реалізація інноваційної продукції. Між цими етапами та всередині цих етапів складаються міжсуб'єктні правовідносини, конфігурацій яких існує безліч та їх перелік не є вичерпним. Завдяки наявності щонайменше п'яти різних ланок інноваційного циклу та цілої низки суб'єктів, які беруть участь у таких етапах, інноваційні відносини знаходяться у хаотичному стані. Крім цього, диференціація інноваційних відносин на зазначені ланки, є далеко не єдиним класифікаційним критерієм їх розподілу. Інноваційні відносини, як елементи національної інноваційної системи потребують розрізнення за категоріями та систематизації. З метою суттєвого підвищення ефективності правового регулювання в зазначеній сфері.

Так, відносини функціонування національної інноваційної системи поділяються на макрорівень та мікрорівень. Макрорівень є втіленням відносин щодо впливу держави на кожну ланку в інноваційному циклі, тобто ті правовідносини, які складаються вертикально та містять державно-владний компонент. Мікрорівень національної інноваційної системи охоплює коло

відносин між суб'єктами кожної ланки системи, які складаються горизонтально, та в яких присутній виробничо-господарський компонент.

Саме, мікрорівень, окреслюється відносинами горизонтального типу, тобто відносинами, які складаються між суб'єктами ланок інноваційного циклу. Такими відносинами є відносини між замовником та розробником інновації, інвестором та розробником інновації, розробником інновації та комерціалізатором інноваційного продукту, комерціалізатором та покупцем інноваційного продукту. Зазначений перелік суб'єктів, які беруть участь, створюючи відносини один з одним на мікрорівні НІС — не є вичерпним. Суб'єкти мікрорівня НІС є групою суб'єктів господарювання в інноваційній сфері чи групою фізичних осіб, об'єднаних однією метою — реалізацією інноваційної діяльності на всіх ланках НІС. До складу суб'єктів мікрорівня НІС можуть входити, як суб'єкти інноваційної діяльності, так і суб'єкти інноваційною інфраструктури. Основною діяльністю суб'єктів інноваційної діяльності, які знаходяться на мікрорівні НІС є реалізація інноваційних проектів, із метою отримання прибутку, та досягнення позитивного соціально-економічного ефекту, та розвитку НІС. Основною діяльністю суб'єктів інноваційної інфраструктури, які знаходяться на мікрорівні НІС є забезпечення здійснення інноваційної діяльності, результатом якої є виконання інноваційних проектів. Діяльність, саме таких суб'єктів, є допоміжною, забезпечувальною, і направленою на створення особливих та допоміжних умов для результативного здійснення суб'єктами інноваційної діяльності своєї діяльності. Суб'єкти інноваційної інфраструктури, які входять до мікрорівня НІС, можуть надавати суб'єктам інноваційної діяльності послуги, необхідні для здійснення інноваційної діяльності її суб'єктами. Тим самим, виконуючи обслуговуючу та забезпечувальну господарську діяльність в сфері інноваційної діяльності. Наприклад, такими суб'єктами виступають спеціальні фірми, які спеціалізуються на ліцензуванні та страхуванні інноваційних розробок, або фірми, діяльністю яких є правове супроводження етапів комерціалізації інноваційного продукту чи його продажу.

Такий специфічний та насичений склад суб'єктів, розташованих на мікрорівні НІС піднімає питання: чи мають ці суб'єкти особливий статус в інноваційному законодавстві? Або, також, актуальним є питання наявності особливих вимог, які пред'являються до суб'єктів горизонтальних інноваційних відносин.

Статус суб'єктів господарської діяльності взагалі, або господарської діяльності в інноваційній сфері залежить від організаційно-правової форми цих суб'єктів. За видами організаційно-правових форм суб'єкти горизонтальних відносин інноваційної діяльності поділяються на суб'єктів корпоративного та некорпоративного типу. Суб'єкти горизонтальних відносин інноваційної діяльності можуть здійснювати свою діяльність у формі унітарних підприємств, громадських об'єднань, або різноманітних об'єднань підприємств.

Суб'єкти горизонтальних відносин, які взаємодіють один з одним, створюючи мікрорівень НІС, утворюють складну систему взаємовідносин на кожному рівні цієї системи. Серед таких суб'єктів первинним суб'єктом виступає розробник. Розробник є основним суб'єктом, з якого починаються всі траєкторії інноваційного циклу. Розробник — це ключовий суб'єкт інноваційного процесу, так як він створює наукову розробку, яка в майбутньому може стати інноваційним продуктом.

На сьогодні, інноваційним законодавством не визначено питання, щодо правового статусу такого суб'єкта як розробник. Не визначено його організаційно-правової форми чи складу. Розробник виступає первинним інноватором, на практиці це особа чи група осіб, які створюють наукову розробку. Такий вид творчого колективу може займатися науково-дослідною діяльністю при кафедрах закладів вищої освіти, які в свою чергу отримують фінансування та гранти на проведення, визначених державним замовлення, дослідницьких робіт. Також, творчі колективи займаються науково-дослідною діяльністю на базі науково-дослідних інститутів, які розташовані переважно при великих підприємствах. Такими суб'єктами науково-дослідної діяльності, які виступають розробниками, також, можуть бути наукові парки, які функціонують при великих

підприємствах та займаються інноваційними розробками в галузі таких підприємств. Імовірно, що названий перелік суб'єктів, які є розробниками не є вичерпним. Розробником, також, може виступати одна або декілька фізичних осіб. Постає питання, як учасникам наукової розробки упорядкувати свою діяльність, визначити свій статус та розділити обов'язки?

У випадках, коли розробник є юридичною особою він повинен мати організаційно-правову форму, яка є чітко визначеною, або рекомендованою законодавством. Існують також «комбіновані розробники», які займаються не тільки науково-дослідною діяльністю та створенням наукових розробок, а ще і можуть виступати, як суб'єкти інших ланок мікрорівня НІС. Тобто, розробник може займатися науковою розробкою, створенням інноваційного продукту, комерціалізацією інноваційного продукту, та впровадженням у виробництво цього продукту. В деяких випадках комбінований розробник може бути і реалізатором інноваційної продукції.

Для такого суб'єкта, як «розробник» необхідним є визначення організаційно-правової форми, яка буде вдало регулювати відносини його учасників. Просте товариство, відповідно до Цивільного кодексу України, є об'єднанням осіб без створення юридичної особи із об'єднанням капіталів для провадження спільної діяльності. Основною метою простого товариства є отримання прибутку, а також досягнення іншої мети, наприклад, наукового результату, який в подальшому стане інновацією. Учасники простого товариства регулюють свою діяльність шляхом укладання такого різновиду договорів про спільну діяльність, як договір простого товариства. Відносини між учасниками простого товариства, в більшості випадків мають особисто-довірчий характер. А також, особливість полягає у внесеному кожним учасником простого товариства вкладі, який може бути у грошовій формі, або у вигляді майна, професійних знань, навичок та вміннь, ділових зв'язків та ділової репутації. Внесення вкладу кожним учасником, при створенні простого товариства є обов'язковою умовою учасників товариства. Просте товариство передбачає декілька варіантів управління справами: 1) за наявності довіреності та визначення договором про

спільну діяльність, всі повноваження товариства делегуються конкретному учаснику; 2) кожен учасник діє від імені всього товариства; 3) кожен учасник бере участь у веденні справ, рішення приймаються за згодою всіх учасників. Прибуток отриманий від результату діяльності простого товариства розподіляється між учасниками відповідно до пропорційності їх вкладів в спільне майно товариства. Такий розподіл прибутку в простому товаристві не є чіткою вимогою законодавства. Але гарантією інтересів кожного учасника є відсутність можливості відмови від прийняття частини прибутку, визначеної для кожного учасника. Кожен учасник має право на частину майна простого товариства, яким є, як частина прибутку, так і результат спільної діяльності учасників товариства. У випадку, створення суб'єкта інноваційної діяльності мікрорівня НІС у формі простого товариства, постає питання розподілу обов'язків між його учасниками та розподілу прав на інноваційний об'єкт інтелектуальної власності учасників товариства.

Ще одним традиційним видом організаційно-правової форми для суб'єктів господарської діяльності є повне товариство. Повне товариство, на відміну від простого товариства, передбачає створення юридичної особи із обов'язковою метою, якою є здійснення підприємницької діяльності. Особиста участь кожного учасника повного товариства є необхідною для здійснення підприємницької діяльності, яка регулюється законодавством України, а також договором, який укладають учасники при заснуванні повного товариства. Особливістю повного товариства є те, що відповідальність за його зобов'язаннями покладається не тільки на саме товариство, а і на його учасників, які в свою чергу несуть відповідальність всім належним їм майном. Здійснення схожої підприємницької діяльності одним із учасників повного товариства, а саме, укладення угод предмет яких є однорідним із діяльністю повного товариства, забороняється без згоди інших учасників повного товариства. Кількість учасників повного товариства законодавством не визначено, але до його складу можуть входити, як фізичні, так і юридичні особи. Особа може бути учасником тільки одного повного товариства і при цьому несе солідарну відповідальність за

зобов'язаннями повного товариства усім належним їй майном. У випадку створення суб'єкта інноваційної діяльності мікрорівня НІС у формі повного товариства, постають такі ж питання, як і при створенні суб'єкта інноваційної діяльності у формі простого товариства: як розподілити обов'язки між його учасниками та як розподілити права на інноваційний об'єкт інтелектуальної власності учасників товариства?

Не визначеним в господарсько-правовій літературі та інноваційному законодавстві є питання правосуб'єктності, якою наділені суб'єкти інноваційних правовідносин. Характерною ознакою обсягу прав і обов'язків суб'єктів інноваційних відносин є їх динамічний характер, на який впливають якість та характер відносин в яких знаходиться суб'єкт інноваційних відносин із іншими суб'єктами. Господарські права та обов'язки суб'єктів інноваційних відносин із іншими суб'єктами формують поточні права і обов'язки, в свою чергу, основні цілі та завдання суб'єктів інноваційних відносин, формують статусні права і обов'язки. Закон визначає юридичну властивість, а саме правосуб'єктність за суб'єктами права, тобто їми можуть бути особи та організації. Правосуб'єктність, як специфічна юридична властивість (якість) надає суб'єктам можливість бути учасниками різних правовідносин з іншими особами та організаціями. Багато концепцій теорії держави та права відображають свою сутність з розгляду питань тотожності та взаємозв'язку понять «суб'єкта права» та «суб'єкта правовідносин» та наголошують, що кожен суб'єкт правовідносин є суб'єктом права. Суб'єкти господарювання для яких основним видом діяльності в результаті є створення інноваційного продукту та (або) виготовлення та запровадження інноваційного продукту визначаються суб'єктами господарської діяльності, яких законодавчо закріплена позиція відносить до суб'єктів інноваційної діяльності.

Створення інноваційного продукту є наступною ланкою в системі горизонтальних відносин, які мають місце на макрорівні. Наукова розробка та/або наукове відкриття потребують подальшого розвитку та трансформації на кожній ланці інноваційного циклу. Наукова розробка перетворюється на

інноваційний продукт із подальшою метою, якою є комерціалізація такого інноваційного продукту. На цій ланці наявні специфічні суб'єкти горизонтальних інноваційних відносин, які функціонують на мікрорівні НІС.

Трансформація наукової розробки до стану інноваційного продукту є пріоритетним завданням суб'єктів цієї ланки. Існує принаймні два варіанти щодо досягнення цієї мети. У першому випадку: суб'єктами може бути «розробник», тоді він більш грамотно буде називатись «комбінованим розробником». Тому що такий суб'єкт виконує функцію не тільки розробки, а і створення з цієї розробки інноваційного продукту, а іноді і комерціалізує цей продукт. В другому випадку: це може бути інший незалежний суб'єкт, який з'являється вже на етапі існування наукової розробки та/або технології, і отримує чи придбає її у «розробника». Така траєкторія розвитку є одним із різноманітних варіантів конфігурацій інноваційних відносин між суб'єктами мікрорівня НІС.

«Комбінованими» або «комплексними» суб'єктами, які функціонують на цій ланці є технологічні та наукові парки. Взагалі, технологічний парк передбачає певний простір із спеціальними умовами для створення наукових розробок, їх вдосконаленням, трансформуванням до стану інноваційного продукту та впровадженням в виробництво. Основною ідеєю роботи технопарку є скорочення ланцюгу між наукою та виробництвом. Тобто, основна діяльність направлена на створення наукових розробок із прискореним процесом впровадження інноваційної розробки в виробництво.

Технологічний парк є своєрідною формою організації наукової діяльності та комерціалізації її результатів. Зазвичай, технопарки засновуються при провідних наукових закладах, закладах вищої освіти, великих підприємствах із метою реалізації спільних проектів та комерціалізації наукоємних технологій. Прикладом першого вдалого заснування такої організаційної форми став технопарк, заснований при Стенфордському університеті, який пізніше переріс до масштабів потужного технополісу на світовій арені із назвою «Силіконова долина».

Технопарк є суб'єктом інноваційних відносин, основною метою якого є швидка реалізація наукових розробок як інноваційних продуктів, їх комерціалізація, впровадження в виробництво. Задля цього він об'єднує університети та великі підприємства, а також інші елементи інноваційного циклу, із метою зосередження творчого потенціалу. ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» регулює діяльність технопарків в Україні, шляхом запровадження спеціального режиму для їх діяльності. Таким режимом передбачено пільги та субсидії для технопарків та їх партнерів, які укладають із ними договори спільної діяльності та можуть не входити до складу технопарку.

Ще одним важливим і не визначеним є питання організаційно-правової форми такого суб'єкта, як технопарк. ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» визначає технологічний парк (технопарк), як юридичну особу чи групу юридичних осіб (учасників технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів, з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [2].

На жаль, на сьогодні ефективність технопарків та наукових парків в Україні є низькою в силу низької інструментальної забезпеченості спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків. Якщо технопарк чи науковий парк виступає, як основний розробник або «комбінований розробник», то їх ефективність є низькою в силу обраної ними організаційно-правової форми, передбаченої в ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»

Комерціалізація інноваційної продукції та трансфер технологій є наступною ланкою в системі горизонтальних відносин, які мають місце після етапу створення інноваційного продукту, суб'єкти цієї ланки входять до мікрорівня. Комерціалізація інноваційного продукту передбачає введення

інноваційних продуктів, як самостійних об'єктів правовідносин до господарського обороту. Діяльністю із комерціалізації інноваційних продуктів можуть займатись розробники, які в більшості випадків є єдиними власниками майнових прав на наукову розробку та/або технологію. Або таку діяльність можуть виконувати суб'єкти, які отримали права інтелектуальної власності на інноваційний продукт в результаті укладення правочинів. Серед найбільш часто укладених договорів щодо таких правочинів, визначених ЦКУ є ліцензійні договори, договори комерційної концесії, договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Чинна редакція ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» від 2015 року в ст. 19 визначає основні вимоги до укладення договорів про трансфер технологій. Серед основних вимог до договорів про трансфер технологій визначені такі: перелік складових технологій, ціна договору, спосіб передачі та її умови, умови використання ліцензій на технології та їх складові, умови надання субліцензій, відповідальність сторін. Закон зазначає, що при укладенні договорів, які супроводжують трансфер технологій, застосовуються загальні вимоги до укладення договорів, визначені ЦКУ, а також вимоги статті 19 ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій».

Неможливо не помітити, що чинна редакція ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» від 2015 року посилається на договори, які передбачені в ЦКУ із урахуванням вимог ст. 19. Для порівняння, попередня редакція ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» від 2011 року в такому ж самому розділі IV Договори про трансфер технологій передбачала низку різновидів договорів про трансфер технологій. Окрім цього в ній було передбачено такий самий перелік умов, що мають бути дотриманні при укладанні договорів про трансфер технологій, який передбачено чинною редакцією. Попередня редакція містила ст. 17 із низкою поіменованих договорів про трансфер технологій: договір про поставку промислової технології, договір технічно-промислової кооперації, договір про надання технічних послуг, договір інжинірингу, договір про

створення спільних підприємств, договір комерційної концесії, та договір про надання в оренду або лізинг складових технології (обладнання). Наприклад, договір про технічно-промислову кооперацію не отримав подальшого окремого господарсько-правового забезпечення та, у випадку, такого договору мова йде не про звичайний договір із обговоренням умов, а більш про договір приєднання. Нова редакція ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» від 2015 року посилається на договори передбачені в ЦКУ, який передбачає свободу договору та договори комерційної концесії, лізингу та інші не поіменовані договори. Універсальні умови зі ст. 19 сформовані таким чином, що неможливо встановити круг договірних правовідносин.

Таким чином, необхідно сформулювати низку типових договорів і внести їх до ЗУ «Про інноваційну діяльність», або ж вони мають стати предметом регулювання пропонуємого Інноваційного кодексу. Тому що, перелічені в Законі умови укладання договорів про трансфер технологій є не кращим варіантом в порівнянні із чітко визначеною законодавцем низкою типових договорів в сфері трансферу технологій. Система державного регулювання трансферу технологій передбачає необхідність регулювання трансферу із урахуванням особливостей в кожному конкретному випадку. Законодавець фактично уникнув ґрунтовного та послідовного вирішення цього питання. Стара редакція передбачала договори, що не були поіменованими, потребувалось їх чітке правове регулювання. Якщо трансфер технологій є об'єктом комплексного державного регулювання він повинен передбачати зафіксовані договори із визначеними умовами і чітким правовим регулюванням.

Гладка О. В. зазначає, що за договором комерційної концесії (франчайзингу) правовласник (франчайзер) надає другій стороні комплекс належних йому майнових прав для їх використання в підприємницькій діяльності користувача, тобто правовласник вкладає комплекс виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, що належать йому, для їхнього використання реципієнтом (франчайзі, користувачем) у свої підприємницькій діяльності на основі договору комерційної концесії (франчайзингу).[20]

Стаття 1109 ЦКУ ч. 3 зазначає, що у ліцензійному договорі визначаються вид ліцензії, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія та строк, на які надаються права, тощо), розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити у договір.[21]

Крім цього, ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» це основний нормативно-правовий акт, який визначає технологію та регулює відносини, які складаються між суб'єктами інноваційної діяльності в Україні з приводу трансферу технологій, відчувається відсутність окремого ЗУ «Про технологію».

Договори інноваційного характеру це категорія договорів, які створюють договірно-правову базу інноваційної діяльності та потребують систематизації за певними критеріями. Іванова К. Ю. пропонує договори, які безпосередньо пов'язані із створенням інноваційних об'єктів, а саме договори створення інноваційного продукту, договір на створення інноваційної розробки, договір на передачу інноваційного продукту (інноваційної розробки), віднести до договорів інноваційного типу [22]. Усі інші, які входять до договорів інноваційного характеру, такі як: окремі договори про надання послуг, виконання робіт, договори щодо розпорядження правами інтелектуальної власності, віднести до договорів, які опосередковують інноваційний цикл, тобто до допоміжних.

Перелічені договори не створюють вичерпний перелік, їх кількість є набагато більшою, та вони потребують систематизації та деталізації, а також заповнення існуючих прогалів. На сьогодні не має єдиного кодифікаційного акту, який би систематизував таку кількість договорів, які можуть бути укладені на всіх стадіях інноваційного циклу. Така спроба була зафіксована у Проекті Інноваційного кодексу України від 2012 року, який на жаль не було прийнято. Проект кодексу визначав основні види договорів в інноваційній сфері та

деталізував договори про створення інноваційного продукту та договори про передачу інноваційних продуктів іноземним суб'єктам господарювання.

Перелічені вище проблеми нормативно-правової бази договорів інноваційного характеру потребують уваги законодавця, адже учасники інноваційних відносин, зокрема учасники горизонтальних відносин мікрорівня, потребують прояву регулятивно-динамічної форми допомоги з боку держави.

Впровадження в виробництво інноваційної продукції є наступним етапом інноваційного циклу, який тісно пов'язаний із етапом реалізації інноваційної продукції, що є наступним, а також із етапом комерціалізації інноваційної продукції, який передує етапу впровадження в виробництво. Інноваційний продукт, який вже є самостійним об'єктом господарського обігу, тобто вже є комерціалізованим із визначеними інтелектуальними правами на такий продукт, може належати: 1) розробнику, який є первинним суб'єктом інноваційного циклу і створив такий інноваційний продукт; 2) іншій особі, яка на основі договорів отримала права на такий інноваційний продукт; 3) інвестору. В окремих випадках такий інноваційний продукт може належати інвестору, який отримує право власності на нього від розробника на етапі створення, або вже на етапі коли інноваційний продукт є самостійним комерціалізованим об'єктом. Або ж розробник може не виступати, як самостійна особа та виконувати замовлення інвестора за договором про спільну діяльність, договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, або договором підряду, тощо. В залежності від траєкторії розвитку інноваційного циклу передбачається низка договорів, які можуть передбачати перехід прав власності на інноваційний продукт до інвестора, або іншої заінтересованої особи, яка отримала інноваційний продукт на комерційних засадах.

Тобто, на етапі впровадження в виробництво інноваційного продукту беруть участь такі суб'єкти горизонтальних відносин мікрорівня НІС: розробник, інвестор, суб'єкт який отримує право власності на інноваційний продукт на комерційних засадах. Впровадження в виробництво інноваційного продукту є важливим етапом інноваційного циклу та потребує якісної підготовки

суб'єктами умов виготовлення інноваційної продукції для їх подальшої успішної реалізації.

Успішна реалізація, саме інноваційної продукції, є кінцевою метою інноваційного циклу. Бажаним результатом завдяки реалізації повного інноваційного циклу є позитивний соціально-економічний ефект від реалізації вітчизняних інновацій, позитивні зміни у рівні технологічної забезпеченості національної економіки, а також зростання показника інноваційності країни в порівнянні з іншими державами.

Тому, на стадії впровадження в виробництво доречно говорити про два основні аспекти, які мають вплив на інноваційний цикл. Першим аспектом є організаційно-господарські відносини. На стадії запровадження в виробництво лівова частка уваги законодавця повинна переходити на поліпшення якості врегулювання відносин організаційно-господарського типу. Важливим є фокусування уваги на різних формах державної підтримки для підприємств, які впроваджують інноваційну продукцію.

На сьогодні законодавець передбачив наступне врегулювання питання організаційно-господарського забезпечення в ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», шляхом передбачення таких видів державної допомоги: надання дотацій, грантів, податкових пільг, субсидій, компенсація збитків, списання штрафів та боргів, надання пільгових тарифів для кредитування. Зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Надання товарів чи послуг суб'єктам господарювання за цінами, що є нижчими за ринкові, а також придбання за цінами вище ринкових товарів, робіт чи послуг у суб'єктів господарювання [23].

З приводу інвестиційної політики держави Кухар В. І зазначає, одним їх чинників державної інвестиційної політики щодо підтримки інвестиційної діяльності є застосування широкого арсеналу законодавчо передбачених податкових пільг. У цьому контексті слід зазначити, що податкові пільги, які є засобом регулювання податкових відносин і запроваджуються, як інструмент

податкової політики держави, є опосередкованим інструментом – засобом інвестиційної, інноваційної, структурно-галузевої, зовнішньоекономічної та інших напрямів державної політики [24].

Податкові пільги є одним із засобів реалізації державної інноваційної політики. Державна інноваційна політика, як комплексна система засобів, направлених на покращення відносин на мікро і макрорівнях НІС, передбачає низку засобів правого регулювання необхідних для її реалізації.

Саме, говорячи про засоби пільгової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності доречно сказати про поняття «регресного оподаткування». В разі реалізації ідеї регресного оподаткування в інноваційній політиці держави, законодавцю слід закріпити такий вид державної підтримки інноваційної діяльності, як показник реалізації організаційно-господарського компоненту. Саме, для суб'єктів інноваційної діяльності мікрорівня НІС, регресне оподаткування є одним із засобів підтримки з боку держави, який надає змогу сплачувати менший податок, в разі вироблення більшої кількості інноваційної продукції. Така державна підтримка у виді поблажливого оподаткування надає інноваційним виробникам можливість поліпшити своє становище та мотивує їх до виробництва інноваційної продукції та збільшення її об'ємів.

Також, на стадії впровадження в виробництво доречно говорити про господарсько-виробничий аспект, який має вплив на інноваційний цикл. Господарсько-виробничі відносини складаються між суб'єктами інноваційного циклу, які беруть участь в впровадженні в виробництво. Особливість полягає в тому, що суб'єкти самі вирішують питання основних умов, щодо впровадження в виробництво інноваційної продукції. Зазвичай обговорення умов суб'єктами НІС закінчується укладенням договорів із згодою всіх сторін з істотними умовами договору. Такі договори можуть бути укладені із приводу реалізації інноваційної продукції, щодо передачі технології чи ноу-хау, тощо.

Реалізація інноваційної продукції є завершуючим етапом інноваційного циклу та інноваційних відносин, які складаються горизонтально на мікрорівні НІС. Саме, успішна реалізація є ключовим етапом для отримання позитивного

соціально-економічного ефекту інноваційної діяльності для держави, яка є розробником інновації. Держава має передбачити реалізацію економічної політики в сфері інноваційної діяльності, шляхом запровадження системи ефективних засобів та інструментів необхідних для експорту інноваційної продукції. Одним із засобів є створення умов необхідних для укладання договорів щодо реалізації інноваційної продукції на зовнішні ринки.

Реалізація інноваційної продукції є кінцевим етапом інноваційного циклу, саме на цю продукцію, ще з самого початку були витрачені інвестиції. В ідеалі фінансові засоби витрачені на інноваційний проект повинні повернутися інвесторам і привнести із собою збільшення капіталу. В випадку інноваційного проекту на засадах комерційної концесії всі учасники повинні отримати роялті. Для інвесторів етап реалізації інноваційної продукції є вирішуючим, саме він відповість на питання чи мала така інвестиція успіх. Інвестиції бувають прямі, у цьому випадку інвестор сам вирішує в який інноваційний проект йому інвестувати та вступає у правовідносини, шляхом укладення договорів із іншими суб'єктами мікрорівні НІС. Інвестор може прийняти участь різних етапах інноваційного циклу, а також інвестувати не тільки кошти, а також інноваційну ідею, інші матеріальні та нематеріальні активи необхідні для реалізації інноваційного проекту, та після чого у випадку успішного інвестиційного результату отримати вигоду. У випадку непрямих інвестицій кошти інвестора ідуть під розпорядження фонду. Ідея Фонду інноваційних проектів може мати місце в нашій державі, з огляду на те, що в умовах коли Фонд обирає інноваційний проект для фінансування він може застосувати кошти декількох інвесторів, які б можливо індивідуально не змогли б фінансувати даний проект, в силу браку коштів або знань необхідних для вибору перспективного інноваційного проекту. Саме в березні 2021 року Президентом України було підписано Указ «Про національний фонд інвестицій» [25], цим Указом уповноважено Кабінет Міністрів України створити такий фонд.

Високий інтерес до виробництва інноваційної продукції обумовлений наступними чинниками:

— Виробництво інноваційної продукції, що підвищує рівень технологічності самих виробництв в країні;

— Підвищує рівень економічної ефективності виробництва інноваційної продукції в країні, за рахунок підвищення конкурентоспроможності

Саме, однією із основних цілей інноваційної політики держави на етапі реалізації продукції є створення умов для сприйняття ринком інноваційної продукції. Створення попиту на інноваційну продукцію є одним із засобів реалізації державної підтримки. Тобто, інноваційна продукція повинна заохочуватись державою. Одним із механізмів реалізації такої мети є державні закупівлі.

Седоволоса Н.І. пропонує створити сучасну систему учасників державної підтримки експорту інноваційної продукції національних товаровиробників, що має складатися із: створення та функціонування державного експортного агентства України, як виконавчого органу держави, наділеного відповідними організаційно-господарськими повноваженнями в сфері стимулювання експортної діяльності національних суб'єктів господарювання; а також створення спеціалізованих банківських, лізингових та інших фінансових установ державної та недержавної власності для реалізації заходів підтримки експорту, шляхом спрямованого надання визначених фінансових послуг [26].

Окрім державних агенцій, які користуються державними коштами і підтримкою, можливо допустити створення приватних лізингових компаній, які б користувались державними пільгами, у разі якщо вони займаються реалізацією на зовнішній ринок інноваційної продукції, виробленої вітчизняним товаровиробником. З огляду на поточну ситуацію в сфері інноваційного законодавства, можна сказати, що відсутність повноцінної законодавчої діяльності з врегулювання лізингової діяльності гальмує можливості стимулювання експорту інноваційної продукції.

Існує Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року [27], Закон України «Про

кредитні спілки» від 20 грудня 2001 року [28], та Закон України «Про споживче кредитування» від 15 листопада 2016 року [29].

Таким чином, простежується негармонійність законодавства, наявна відсутність Закону, який би регулював лізингові відносини, такий закон має містити поняття фінансового лізингу, його структуру та особливості застосування при експорті інноваційної продукції. Також, відсутнє державне регулювання діяльності лізингових компаній на законодавчому рівні. Нещодавно прийнято нову редакцію ЗУ «Про фінансовий лізинг» [30], але в зазначеній редакції питання діяльності лізингових компаній в інноваційній сфері залишились не вирішеними.

Макрорівень характеризується динамічною насиченістю відносинами, які складаються в самій НІС. Відносини, які складаються на макрорівні, по суті, є інноваційними відносинами на які здійснюється вплив держави, тим самим виражається присутність державно-владного компоненту. Основною специфікою відносин, які складаються на макрорівні є те, що вони обумовлені результатом впливу держави на суб'єктів інноваційної діяльності. Такі відносини є горизонтальними, на відміну від мікрорівня, де відносини є вертикальними. Саме макрорівень передбачає інноваційні відносини, які складаються в такій складній і насиченій системі, як інноваційна політика держави. Національна інноваційна політика держави є низкою засобів та способів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Саме, інноваційна політика держави є комплексом засобів направлених на стимулювання відносин інноваційної діяльності в масштабі національної економіки. Інноваційна політика передбачає засоби необхідні для ефективного розвитку інноваційних відносин, які складаються між суб'єктами мікрорівня, та між всіма учасниками інноваційних траєкторій. Ефективність інноваційної політики держави, яка є однією із провідних складових НІС, залежить від ефективності роботи складових державного забезпечення та стимулювання інноваційної системи. Саме, такими складовими є державні органи, які займаються розвитком, контролем, а також стимулюванням підвищення

кількісних та якісних характеристик інноваційних відносин в системі НІС. Такі державні органи повинні мати специфічні компетенції, в яких має бути втілено засоби та способи впливу на інноваційні відносини, які призведуть до розвитку інноваційних відносин в Україні та, отже, в результаті до підвищення рівня інноваційного показника нашої країни. Одним із таких засобів і способів впливу на інноваційні відносини з боку держави є державні програми, які передбачають комплексний вплив на суб'єктів НІС із метою отримання позитивного інноваційного результату. Такі програми можуть бути пов'язані із забезпеченням експорту інноваційної продукції, із забезпеченням трансферу технологій, програми щодо стимулювання виробництва інноваційної продукції вітчизняними підприємствами, або програми направлені на розвиток та стимулювання науки в тих її галузях, де існує потреба, обумовлена публічним інтересом. Мова йде про такі провідні та важливі галузі, як фармацевтика, медицина, промисловість та продовольчий сектор. Засобами впливу, які насичені присутністю державно-владного компонента є 1) спеціальні режими інноваційної діяльності; 2) державне законодавство; 3) державна реєстрація.

Як зазначає Вакім В. Е. «Спеціальний режим інноваційної діяльності є різновидом спеціального режиму господарювання, який виступає механізмом реалізації інноваційної політики держави через систему спеціальних правових засобів, спрямованих на регулювання та стимулювання інноваційних відносин, творчої та підприємницької мотивації їх учасників з метою створення та запровадження у виробництво інноваційних продуктів для підвищення конкурентоздатності господарської діяльності». Основними функціями спеціального режиму інноваційної діяльності є функція регулювання та функція стимулювання інноваційної діяльності, а також компенсаційна та мотиваційна функції. Також Вакім В. Е. пропонує віднести публічно-приватне партнерство до однієї із форм спеціального режиму інноваційної діяльності, наголошуючи на тому, що воно здійснюється на етапах розробки та комерціалізації інноваційного продукту та на етапі запровадження у виробництво. Такий режим здійснюється

із метою реалізації окремих інноваційних проєктів, до реалізації яких залучаються кошти місцевих або державних бюджетів.[31].

Інноваційні відносини є складними за характером ризиків. Базовим ризиком інноваційної діяльності є 1) ризик непередбачуваності настання бажаного результату творчої діяльності; 2) ризик невдалого виконання творчої задачі; 3) ризик відсутності попиту на інноваційний продукт; 4) ризик переваги продукції конкурентів. Таким чином, інноваційне законодавство потребує посилення правових засобів мінімізації і компенсації цих ризиків традиційними засобами – страхуванням, шляхом створення страхових фондів, засобами державної допомоги, застосуванням інструментів державно-приватного партнерства.

Ризиковість є спільною ознакою між інвестиційною та інноваційною діяльністю. Такий початковий ступінь, як зародження наукової ідеї є основою і початком інноваційного ланцюга, але для його подальшого руху повинен бути належний рівень фінансування, тобто інвестування, яке за своєю природою в майже всіх випадках є ризиковим. Характер і наслідки ризиковості в інноваційній діяльності, також, залежать від суб'єктів, які виступають інвесторами, тобто будь-то держава чи іноземний елемент, юридична чи фізична особа, наслідки ризику є різними. Саме ризики можуть ускладнити одну з основних ознак інноваційної діяльності — пріоритет економічної ефективності, тим самим ризики посилюють комплексну природу.

Враховуючи вищезазвані ознаки, можна сказати, що інноваційні відносини потребують державної допомоги, а також стимулювання з боку держави чи з боку інших суб'єктів, в тому числі, шляхом мінімізації та нейтралізації ризиків. З цього випливає, що існує затребуваність спеціального режиму для врегулювання інноваційних відносин, так як, їм притаманні такі риси, як всеохватність, системність та конфліктність, що робить їх складними за природою.

Інноваційна діяльність потребує системної координації в масштабі макрорівня. Можливо необхідним є створення органу до повноважень якого

входили б: координація інноваційної діяльності, відповідальність за ефективність засобів та інструментів реалізації економічної політики держави в інноваційній сфері, просування національних інноваційних програм та планування способів їх реалізації.

Враховуючи, насиченість макрорівня НІС великою кількістю відносин пов'язаних із забезпеченням розвитку інноваційної діяльності та впливом держави на суб'єктів інноваційної діяльності, необхідною є макроекономічна сегментація.

Макрорівень передбачає сегментацію на сектори: на кожній ланці інноваційного процесу є відносини, які входять до сфери регулювання державного сектору інноваційної діяльності, приватного сектору інноваційної діяльності та інноваційні відносини які містять у своєму складі іноземний елемент, що зокрема стосується процесів трансферу технологій.

До державного сектору відносин інноваційної діяльності входять відносини, які складаються по горизонталі, тобто держава виступає основним суб'єктом, який наділений впливом на кожну ланку інноваційного циклу. Саме в підприємствах, які функціонують на засадах держаної форми власності існують специфічні зв'язки, пов'язані із державним керуванням та регулюванням інноваційної діяльності. Прикладом таких міжсуб'єктних зв'язків в державному підприємстві є оборонно-промисловий комплекс України. «Укроборонпром» є специфічною державною структурою, утвореною Кабінетом Міністрів у формі державного концерну, із метою підвищення ефективності підприємств, які входять до його складу. До складу «Укроборонпрому» входять підприємства різних форм власності, які провадять господарську діяльність у сфері розроблення, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової та спеціалізованої техніки та боєприпасів і беруть участь у військово-технічному співробітництві з іноземними державами [32]. Саме, специфіка державного сектору інноваційних відносин полягає у відносинах між підприємствами, тобто їх зв'язках і у змісті державного керування та регулювання зазначених відносин у їх складі. Держаний концерн «Укроборонпром» є стратегічним державним

підприємством в сфері національної безпеки України, до його складу входять підприємства, які є самостійними, але всередині цієї структури утворюються різні зв'язки між самими підприємствами та органом керування концерну. Інноваційні відносини, які утворюються в середині цієї структури та міжсуб'єктні зв'язки є специфічними з точки зору замовлень, випуску, впровадження та реалізації інноваційної продукції. Інноваційні відносини, які складаються в сфері оборонно-промислового комплексу не мають єдиного шаблону функціонування, завдяки наявності великої кількості суб'єктів, які функціонують в інноваційній сфері оборонно-промислового комплексу та специфічного механізму організаційно-господарського впливу держави на інноваційні відносини в зазначеному концерні.

Специфіка організаційно-господарського впливу на управління інноваційними відносинами також залежить від специфічної діяльності суб'єктів, які входять до складу оборонно-промислового комплексу. Казені підприємства створюються в галузях економіки, в яких законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним споживачем, тобто більше половини продукції виступає держава; виходячи з умов господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників і споживачів; переважаючим, більше половини, є виробництво суспільно необхідної продукції, яке за своїми умовами та характером потреб, що ним задовольняються, як правило не може бути рентабельним [33, ст.76]. Таке підприємство створюється Кабміном із чітким визначенням органу управління до сфери якого входить казенне підприємство. Орган управління, в свою чергу, займається оформленням дозволів необхідних для господарської діяльності цього підприємства та визначає види продукції для виробництва якої надаються дозволи. Державний сектор економіки представляє собою низку підприємств та установ, діяльність яких забезпечує виконання функцій держави. Такі підприємства є особливо важливими для держави, наприклад це підприємства ОПК, які займаються виготовленням чи обслуговуванням військової техніки чи іншою важливою для національної безпеки господарською діяльністю.

Діяльність таких підприємств є вкрай важливою для держави, а тому вони можуть бути створенні у формі казенних підприємств, тобто таких які не підлягають приватизації. Основним видом господарсько-правового впливу держави на казені підприємства в сфері ОПК є механізми управління їх діяльністю, а тому створюються вони органом державної влади із обов'язковим органом управління цим підприємством та обов'язковим визначенням функцій та характеру основної діяльності підприємства. Специфіка полягає в тому, що казенне підприємство є державним і не є власником майна, яке закріплено за ним на праві оперативного управління, тобто орган управління цього підприємства повинен надавати згоду щодо всіх питань використання такого майна.

Також, до державного сектору регулювання інноваційних відносин входять відносини, які складаються за участю державних комерційних підприємств. Відповідно до статті 74 ГКУ державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту або модельного статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном [33, ст.74].

Оборонно-промисловий комплекс налічує державні комерційні підприємства в своїй структурі. Питання щодо здійснення таким підприємством своєї діяльності та питання пов'язані із майном, також вирішує орган до сфери управління якого входить таке підприємство. Оборонно-промисловий комплекс налічує низку підприємств та установ, які є особливо важливими для національної безпеки України, а також для державного сектору економіки. Такі підприємства є специфічними суб'єктами інноваційного циклу , та вони беруть участь на всіх ланках останнього. Тим самим створюють специфічні інноваційні відносини на всіх рівнях інноваційного циклу з приводу замовлення, випуску, впровадження та реалізації інноваційних продуктів та продукції. В оборонно-промисловому комплексі зазвичай замовником виступає держава, в силу важливості цієї сфери для національної безпеки та економіки, також, дуже часто замовником виступають інші держави, які є споживачами інноваційної продукції або її складових елементів.

До приватного сектору регулювання інноваційних відносин входять інноваційні відносини, які складаються між суб'єктами на кожному етапі (рівні) інноваційного циклу, вони є горизонтальними. Тобто, це можуть бути інноваційні відносини між замовником, який є представником приватного сектору та дослідником чи науковцем. Приватний сектор регулювання інноваційних відносин передбачає організаційно-господарський компонент, де основним засобом впливу з боку держави є стимулювання інноваційної діяльності. Окрім стимулювання, держава має зосередити увагу на контролі інноваційної діяльності. Небезпека інноваційної діяльності іноді полягає в відсутності можливості одразу помітити та проаналізувати її наслідки, які не завжди можуть бути позитивними. Існує необхідність контролю інноваційної діяльності, зокрема, на предмет корисності та безпеки інновацій та їх складових, які надходять до вітчизняного ринку або наукового простору. Саме, ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» передбачає заборону на ввезення на територію України технологій та/або їх складових, які можуть завдавати шкоди навколишньому природному середовищу або здоров'ю людей [12]. Шкідливість інновацій, наприклад, може бути дуже небезпечною, якщо це інноваційна розробка в сфері фармацевтичної чи хімічної промисловості, а також в сфері біомедицини та в сфері ОПК. Тобто, держава має контролювати інноваційні розробки, які є вітчизняними та які надходять із-за кордону, принаймні, на предмет їхньої безпеки. А також, інноваційна безпека передбачає своєчасність інновацій, готовність ринкового середовища на який вийде інновація, для інвесторів це отримання своєчасного та відповідного прибутку від інновації, затребуваність такої інновації та її доцільність, перспективність такої інновації, попит на неї на ринку.

Також, окрім контролю інноваційної діяльності з боку держави, необхідним є її стимулювання. Стимулювання, шляхом залучення інвесторів з приватного сектору та іноземних інвесторів є одним із варіантів розвитку та підтримки інноваційного середовища та підвищення економічних спроможностей країни. В ЗУ «Про державно-приватне партнерство» [34] не передбачено механізмів

взаємодії держави та приватних партнерів щодо інноваційних проектів. Цей інститут не розвинуто на законодавчому рівні.

Стосовно регулювання сектору інноваційних відносин із іноземним елементом можна сказати, що він є найбільш не врегульованим з точки зору законодавства. Тому що, саме в цьому секторі складаються інноваційні відносини, які не можуть повністю регулюватись законодавством України. В інноваційних відносинах із іноземним елементом може бути присутній господарсько-виробничий компонент, наприклад власник інноваційного продукту є іноземною юридичною чи фізичною особою, а покупець який придбає і запроваджує інновацію є юридичною чи фізичною особою України. Для таких інноваційних відносини має бути передбачена досконалість договірно-правової бази.

Наприклад, український оперативно-тактичний ракетний комплекс «Грім-2» є інноваційною розробкою конструкторського бюро «Південне», де замовником та основним інвестором виступає Королівство Саудівська Аравія. Для розробки проектно-конструкторських робіт та проведення дослідно-конструкторських робіт, які виконує українське КБ «Південне» іноземний інвестор надав близько 40 мільйонів доларів США. Такий вид проектно-конструкторських робіт, зафіксований експортними контрактами надає можливості посилити власні ЗСУ та інноваційність економіки в оборонно-промисловому секторі, за рахунок іноземного фінансування. Для реалізації проекту розробки оперативно-тактичного ракетного комплексу «Грім-2» залучено до співпраці декілька українських підприємств. КБ «Південне» виконує розробку та дослідно-конструкторські роботи щодо технологічної специфіки інноваційного продукту, в свою чергу, Павлоградський хімічний завод займається виробництвом спеціального палива, необхідного для цього ракетного комплексу. Тобто, для виконання міжнародних експортних контрактів, які передбачають розробку інноваційного продукту та його передачу інвестору необхідна ціла низка підприємств, які виконують свій, чітко визначений сегмент роботи та взаємодіють між собою. Також, треба сказати, що

Королівство Саудівська Аравія є замовником інноваційної розробки, а українські підприємства є виконавцями майже повного інноваційного циклу. В результаті успішного виконання інноваційного проекту замовник, який є і інспектором отримує обумовлений інноваційний продукт, а права інтелектуальної власності та технології розробки залишаються у виконавця. Тому, Україна може виготовляти на базі своїх інноваційних розробок такий вид ракетного комплексу і для власних Збройних Сил, але для цього повинен бути відповідний рівень фінансування та стимулювання з боку держави.

Стосовно державних закупівель в сфері оборонно-промислового комплексу ЗУ «Про державне оборонне замовлення» зазначає, що виконавцями державного оборонного замовлення є вітчизняні, ліцензійовані на таку діяльність суб'єкти господарської діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності з якими укладено контракт на постачання (закупівлю) продукції, виконання робіт та надання послуг за результатами конкурсу [35]. Замовником виступає держава в особі визначених Кабінетом Міністрів державних органів. Цим законом визначено існування відносин із іноземним елементом в сфері замовлень для ОПК. Але, також, не визначено саме функціонування цих відносин та їх можливі траєкторії розвитку, не зазначено яким шляхом врегулювати державні оборонні замовлення з іноземними юридичними особами, окрім укладання типових контрактів.

Також, важливим є питання франчайзингу інновацій із залученням іноземного елемента, де є принаймні, два варіанти інноваційних траєкторій.

В першому випадку Україна є замовником інноваційної технології/розробки чи їх складових, такі відносини можуть бути врегульовані договором комерційної концесії. Або якщо це державне замовлення технології чи розробки в сфері оборонно-промислового комплексу, відносини можуть бути врегульовані шляхом укладання державного контракту. У другому випадку Україна виступає виконавцем іноземного замовлення, тобто інноваційна розробка/технологія чи їх складові є об'єктом права інтелектуальної власності, який потребує трансферу до держави-замовника. Наприклад, саме такі відносини складаються між

Україною та Королівством Саудівська Аравія з приводу інноваційної розробки та передачі оперативно-тактичного ракетного комплексу «Грім-2».

Саме інноваційний франчайзинг на думку О. В. Гладкої франчайзинг є опосередкованим видом фінансування інноваційної діяльності, завдяки якому здійснюється не тільки трансфер, а й поширення технологічних, маркетингових, організаційних інновацій [36]. Такий вид інвестування в інноваційну діяльність іноземним інвестором є одним із засобів економічного розвитку держави та появи сприятливого інноваційного клімату.

1.3. Сучасне законодавство зарубіжних країн про інноваційну діяльність.

Враховуючи стрімкий світовий розвиток суспільства, а внаслідок цього швидке зростання потреб людства, неможливо не враховувати факт того, що економіка інноваційного типу стає переважаючим різновидом економіки у розвинутих країнах на сьогодні. Національна інноваційна система нерозривно пов'язана з національною економічною системою, та з однієї точки зору є її частиною, яка забезпечує органічне вбудування інноваційних процесів в поступовий розвиток економіки та суспільства [37]. З інших точок зору можливо розглядати НІС, як сукупність інститутів основною діяльністю яких є створення та впровадження інновацій. А також, національну інноваційну систему розглядають, як складний комплекс економічних механізмів та видів діяльності, які забезпечують існування та розвиток інноваційних процесів.

Якщо розглядати національну інноваційну систему, як частину національної економічної системи, слід сказати про їх взаємозв'язок, який виражено в необхідності формування економічної атмосфери належного рівня, яка в свою чергу буде сприяти привабливості інноваційного клімату. Тобто, забезпечення вдалого функціонування національної інноваційної системи, лише завдяки діяльності інститутів покликаних відтворювати інноваційну діяльність, не є реальним в умовах сьогоденного економічного розвитку України.

Саме, аналіз особливостей інноваційних систем та інноваційного законодавства зарубіжних країн із розвинутою економікою є першим кроком до виокремлення подальших шляхів розвитку інноваційного законодавства та розвитку інноваційності України. Забезпечення стійкого економічного розвитку та зростання показника рівня життя населення — є основною ціллю національних інноваційних систем. Така ціль реалізується завдяки надходженням до бюджетів держави за рахунок збільшення виробництва наукоємної продукції, що призводить до потреби створення нових робочих місць в сфері науки та виробництва, а також зростанню доходів населення. Ця ознака інноваційності економіки позитивно впливає на суспільство і державу, а також їхні процеси.

В своєму позитивному вияві інновації дозволяють вирішувати проблему економічної конкурентоспроможності, якісно змінювати зміст праці, вирішувати екологічні та енергетичні проблеми суспільства тощо. Саме, інноваційність, як ключова властивість економічної системи вимагає її комплексного та дуже тонкого налаштування. Це налаштування виходить далеко за межі проголошення державних програм та стратегій [38]. В програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, затвердженій Постановою КМУ зазначено, що на даний час не визначено інституційних засад формування національної системи та не створено сприятливих умов для збільшення кількості підприємств, що впроваджують інновації [39]. Також не отримали увагу законодавця заходи розвитку НІС та покращення інноваційного середовища в країні, які є юридичними інструментами досягнення таких цілей. Наявне становище демонструє, на жаль, низький рівень інноваційності національної економіки, який залежить від рівня розвитку національного інноваційного законодавства України, розвиток і систематизація якого, на сьогодні, є відкритим та незавершеним питанням для законодавця.

Неможливо не освітити світову ситуацію стосовно рейтингу інноваційності держав, який цього року з нагоди Всесвітнього економічного форуму був представлений в Давосі (Швейцарія). Bloomberg Innovation Index, який

відбувається вже сьомий рік поспіль, аналізує десятки критеріїв з використанням семи показників, включаючи витрати на дослідження та розробки, виробничі можливості та концентрацію високотехнологічних публічних компаній.

Перше місце вже більше п'яти років поспіль займає Південна Корея завдяки високому рівню функціонування галузі досліджень та вдосконаленням в галузі освіти. Майже зрівнялася в показниках інноваційності Німеччина та зайняла друге місце в рейтингу. Третє місце у рейтингу 2019 посіла Фінляндія, а четверте закріпила за собою Швейцарія. П'яте та шосте місця закріпили за собою Ізраїль та Сингапур. Швеція, що опинилася на другому місці у 2018 році, опустилася на сьому сходинку. Патентна активність підвищила показники Китаю та Ізраїлю, який потрапив на п'яту сходинку. Країни Близького Сходу обійшли Сингапур, Швецію та Японію. США піднялися на три місця та посіли восьму сходинку рейтингу, після того, як у минулому році вийшли з першої десятки [40].

У рейтингу 2019 року суттєво втратила свої позиції Україна, що призвело до виходу з ТОП-50 інноваційних країн світу. Ще минуло року у цьому рейтингу Україна посідала 46те місце, а цього року опинилась на 53му місці із 60 країн. Відповідно до оцінки основних критеріїв рейтингу, найбільш негативно на оцінку для України вплинули такі факти, як невелика кількість інноваційних компаній, які б походили чи мали штаб-квартири в Україні, а також прогалини у сфері освіти.

Така ситуація для України сталася з цілої низки несприятливих факторів, серед яких, зокрема, відсутність чітко налагоджених інноваційних траєкторій, відсутність належного рівня функціонування інноваційної інфраструктури, а також відсутність існування і функціонування національної інноваційної системи, як комплексної системи із чітко працюючими елементами та процесами між ними. Неможливо не зазначити існування закономірності, щодо незадовільного рівня інноваційності економіки та існуючого стану національної інноваційної системи із рівнем розвитку українського законодавства в інноваційній сфері. На сьогодні, інноваційне законодавство України так би мовити «застигло в своєму розвитку».

На думку вітчизняних економістів важливою складовою вітчизняного ринку інновацій є інноваційно активні підприємства, тобто ті підприємства в загальній їх сукупності, які займаються інноваційною діяльністю. Одні з них є споживачами, інші – постачальниками інновацій на зазначеному ринку. Для інноваційно орієнтованої економіки важливо мати тенденцію щорічного зростання зазначеної складової вітчизняного ринку [41]. Збільшення кількості нових товарів вироблених вітчизняним виробником має позитивно вплинути на розвиток внутрішнього ринку інновацій та засобів виробництва інноваційних підприємств.

Вчені економісти пропонують розширити економічні можливості вітчизняного випуску та імпортозаміщення наукоємних, високотехнологічних засобів виробництва шляхом створення спеціальних цільових фондів, венчурних фондів, механізмів стимулювання інвестицій, а також відмінити необґрунтовані обмеження на створення холдингів і злиття пов'язаних вертикальною кооперацією підприємств, спеціалізованих торгових фірм, інвестиційних банків, науково-дослідних організацій з метою посилення координуючих функцій у розробці і реалізації нових високотехнологічних засобів виробництва.

З економічної точки зору, задля покращення інноваційної середовища в країні та підвищення її рівня держава повинна організувати попит та пропозицію на інноваційні товари, послуги, тощо. Інноваційний розвиток потребує ефективної дії його механізмів, а також активної діяльності інноваційних підприємств, які залежать, насамперед, від попиту та пропозиції на ринку інноваційної продукції. Саме попит на інноваційну продукцію прямо впливає на розвиток інноваційного ринку, але за сучасних умов в Україні на інноваційному ринку переважає пропозиція над попитом.

Серед позитивних прикладів зарубіжних країн в сфері стимулювання та регулювання інноваційного законодавства, можна зазначити досвід Швейцарії, яка ще 2007 році опинилась на другому місці за показником інноваційності Європейської шкали інновацій. Саме, позитивною є практика законодавця, результатом якої є закріплення в Конституції Швейцарії, зокрема, пріоритетності

розвитку інноваційності економіки. Законодавцем, також, передбачені певні умови та спеціальні режими для ефективної взаємодії та співпраці державних органів, приватних компаній в сфері інноваційної діяльності, банківських установ, науково-дослідного сектору та закладів освіти, а також спеціалізованих державних та приватних агенств та фондів. Інноваційний розвиток економіки Швейцарії є одним із найважливіших факторів впливу на стабільність національної грошової одиниці Швейцарії, зокрема структура економіки цієї країни передбачає певні можливості та умови для її позитивного інноваційного розвитку, пріоритетність якого прямо закріплена в Конституції законодавчими органами.

За даними рейтингу найінноваційніших країн світу до «десятки лідерів» увійшли Південна Корея, Німеччина, Фінляндія, Швейцарія, Ізраїль, Сінгапур, Швеція, США, Японія, Франція. В той же час законодавство США має такий рівень організаційно-господарського впливу в сфері інновацій, який дозволяє країні бути одним з світових лідерів інноваційних країн.

Інноваційна система США

В світі існує кілька федеральних політик, які мають цільову географічну орієнтацію, у федеральній системі США головна відповідальність за регіональну інноваційну політику залишається за штатами, із можливістю розвитку інноваційної політики в населених пунктах різного значення. Це узгоджується з довгостроковою роллю керівництва держави в економічному розвитку та освіті в США.

Особливість інновацій в США полягає в тому, що їх розвиток є «національною ідеєю». Інноваційні процеси відповідають стратегії накопичення інновацій та охоплюють всі етапи життєвого інноваційного процесу, послідовно включаючи фундаментальні та прикладні дослідження, розробки. Наукові та навчальні заклади не тільки виконують свої прямі функції, але і безпосередньо розвивають економіку, шляхом створення малих інноваційних підприємств у формі стартапу, які мають великий потенціал зростання. Комерційні підприємства при взаємодії з науковими та освітніми закладами впливають на спрямованість

наукових досліджень та освітній процес, а держава в цьому випадку виступає, як венчурний інвестор із функцією суспільного контролю.

Одним із недавніх прикладів державної інноваційної політики, що привертає велику увагу, є Каліфорнійська ініціатива з досліджень та інновацій. Ініціатива на суму \$ 95 млн. (€ 73 млн.), яка фінансується за рахунок дохідних облігацій, включає кілька чистих технологічних зусиль, таких як «проект Геліос» для створення альтернативної енергетичної установи в лабораторії Лоуренса Лівермора в Берклі, а також новий Інститут енергетичних біологічних наук, що підтримує дослідження дотримання чистоти при виробництві викопного палива та дослідження біомаси.

Прикладом такого державного механізму стимулювання інноваційної діяльності в США, як розробка державних програм розвитку та фінансування інновацій є запровадження державної програми Small Business Innovation Research Program (SBIR). Програма спрямована на підтримку малих підприємств із великом виробничим та суспільно-корисним потенціалом на ранніх стадіях інноваційного процесу, шляхом надання грантів на дослідницькі проекти. Програма SBIR є прикладом державно-приватного партнерства, яка ілюструє успішні партнерські відносини, що можуть бути побудовані між державою та приватним сектором. Гранти за умовами програми обмежені у часі та за розміром, вимагають від фірми взяти на себе відповідальність шляхом розподілу ризиків та витрат. Поширення інноваційної технології сприяє підвищенню конкурентоспроможності як малих, так і великих фірм, допомагає уряду виконувати заплановані програми по інноваційному розвитку швидше та за менших витрат, підвищує продуктивність нації загалом, дозволяє всім громадянам користуватися плодами технічного прогресу та економічного зростання [42]. Тобто, запровадження державно-приватного партнерства в сфері інновацій, запровадження стримуючих державних програм розвитку та державні замовлення інноваційної продукції є вдалими механізмами розвитку інновацій, які призвели інноваційність США до сьогоднішнього рівня розвитку.

Також, у США досить успішно використовується податковий кредит у стимулюванні інноваційного підприємництва. Він складає 20% від суми з приросту витрат на НДДКР, у порівнянні з середнім значенням за останні три роки. Для нових, ще невідомих, компаній цей кредит надавався за умови, що їх витрати на НДДКР перевищують 3% від всього їх обороту. Досвід США доводить, що, використовуючи механізм податкового кредиту, держава виступає у ролі стратегічного інвестора і заохочує інноваційну активність підприємства [43].

США також не залишили без уваги стан національного законодавства в сфері інновацій. Законодавство США характеризується своєю роздрібненістю та комплексністю щодо врегулювання різних видів відносин. Для регулювання інноваційної діяльності Сполучені штати Америки розробили та прийняли таку низку нормативно-правових актів :

- Закон про організацію і пріоритети науково-технічної політики (National Science and Technology policy, organization and priorities of 1976), визначає основні принципи національної політики в сфері науки нанотехнологій та закріплює їх основну роль для розвитку і оздоровлення економічного середовища;

- Закон Стівенсона-Вайдлера про технологічні інновації (Stevenson – Wydler technology Innovation act of 1980) визнає інноваційну діяльність пріоритетною для розвитку економіки та розвитку різни галузей промисловості;

- Закон Bayh-Dole (patent of 1980) передбачає захист прав інтелектуальної власності та можливість для університетів, підприємств малого бізнесу та некомерційним організаціям займатися винахідницькою діяльністю за рахунок федеральних коштів;

- Закон про розвиток інновацій у малому бізнесі (Small business innovation act of 1982) передбачає обов'язок федеральних агенцій виділяти асигнування для формування бюджету на проведення дослідницьких робіт.

Також, США активно та різнобічно намагається стимулювати інноваційну діяльність за допомогою державних програм. Про це свідчить прийнята в 2006

році Програма стимулювання технологічної конкурентоспроможності країни (American Competitiveness Initiative - ACI), яка передбачає збільшення інвестування в інноваційну діяльність та відкриття в таких сферах, як біомедцина, нанотехнології та технології забезпечення національної безпеки, а також видачу грантів та субсидій для кадрів в сфері НДДКР.

Успіху та позиції світового лідера в інноваційній сфері США вдалося домогтись, шляхом побудови вдалої моделі інноваційної політики та чіткому механізму реалізації наступних засобів: акумулювання фінансових засобів на НДДКР та інноваційну діяльність, стимулювання інноваційної діяльності за допомогою податкових пільг та спеціальних режимів, страхування ризиків інноваційної діяльності, координацію та фінансування дослідницької діяльності в університетах, підприємствах, організаціях, а також створення розгалуженої та якісної системи освіти для забезпечення інноваційної діяльності кадровим потенціалом, організація науково-дослідних установ в приватному секторі, створення розвиненої системи інноваційного законодавства.

Інноваційна система Японії

Аналізуючи інноваційну систему Японії в різний час, можна виявити особливості японської національної інноваційної системи. У 1960-1990 рр. НІС Японії була спрямована на поліпшення продуктів і товарів, які були винайдені в інших країнах. Таким чином, спочатку політика Японії була спрямована на запозичення товарів, на їх імпорт, потім почався етап будівництва власних заводів і розробки інновацій, що призвело до експорту власної продукції.

До 1980 рроків Уряд Японії усвідомлював важливість інноваційного розвитку та розробив нову стратегію розвитку. Величезну роль грала центральна влада, а саме Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості (МВТП), а також японські корпорації. Ці два сектора утворили єдине ціле, формуючи стратегічні завдання і ресурси. Функції МВТП були спрямовані на зміцнення інноваційної системи. Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості співпрацювало з різними організаціями для визначення і прогнозування майбутніх тенденцій і технологій, та їх подальшого розвитку. Великі корпорації в комплексі з

промисловими групами і асоціаціями виробників, також, впливали на розвиток інноваційної сфери, підтримуючи тісні зв'язки з Міністерством. Можливість значних інвестицій сприяла набуттю вигідного положення на світовому ринку за допомогою зменшення витрат на конкуренцію.

Також, в Японії високий рівень освіти в сфері науки та високий рівень виробничої практики, що знаходило відображення на розвитку НІС. Як вже було сказано, серйозну роль грає державний сектор. Японський Уряд, розробляючи стратегію розвитку, спирався на досвід багатьох країн з інноваційними стратегіями. В даний час Японією була розроблена стратегія на період розвитку до 2025 року, та відповідно до неї сформована організаційна структура.

Необхідно виділити, також, прийняту Урядом Японії «Нову стратегію зростання». Дана програма передбачає реалізацію кількох інноваційних стратегій:

- Енергетика та захист навколишнього середовища. Тут політика буде спрямована на розвиток чистих екологічних ідей, «зелених інновацій». Як приклад може бути виділено виробництво сонячної енергії, яке поширюється з кожним роком і проникає в різні сфери. Передбачається «скорочення викидів парникових газів в світі на трильйон триста мільярдів тонн, створення нового ринку в сфері дбайливого ставлення та захисту навколишнього середовища на суму п'ятдесят трильйонів ієн, забезпечення зайнятості для мільйона чотирьохсот тисяч чоловік».

- Охорона здоров'я. Метою реалізації стратегії є підвищення якості життя, здоров'я, залучення людей в соціальні заходи. Передбачається «розвиток ринку товарів і послуг на суму п'ятдесят трильйонів ієн, а також працевлаштування майже двох мільйонів чоловік в сфері медичної допомоги та догляду за хворими».

Фундаментом інноваційної політики є Базовий закон про науку і техніку від 1995 року та три основні науково-технологічних плана. Японія, як і інші країни, зацікавлена в підвищенні економічної ефективності, рівня використання інтелектуальної власності. В ході реформ було оновлено Міністерство освіти,

культури, спорту, науки і технологій, яке відповідає за наукові дослідження. А також, було сформовано політику, націлену на перетворення наукових винаходів. За ініціативою спеціального міністра з інновацій, призначеного в 2006 році, було створено Раду з інноваційної стратегії, цілями якої були: активізація інноваційного співробітництва, досягнення нового рівня добробуту нації. А також, акцент законодавства на реформування бізнесу, збільшення впливу держави на інноваційні складові економіки.

Особливістю національної інноваційної системи є те, що при значному відставанні від багатьох країн, Японія змогла не тільки наздогнати, а й піднятися в рейтингу інноваційної активності відносно інших країн. До запровадження комплексних заходів інноваційного розвитку та стратегій інноваційного розвитку для Японії характерними були: низька продуктивність праці та незадовільні для економіки показники промислового сектору. Але сьогодні, за рівнем ВВП Японія не відстає від Німеччини, Великобританії.

Таким чином, в Японії на відміну від інших країн існують особливі відносини між державою і промисловим сектором. Як вже було сказано, стратегія розвитку розроблялася урядом, який усвідомлював всю важливість інноваційної політики. За допомогою японської бюрократії була створена особлива середа, яка характеризується унікальною комбінацією — централізованого процесу прийняття рішень при децентралізованому підході до впровадження інновацій.

Вважаємо, що роль держави має розкриватися через її дихотомічну функцію, щодо розвитку та підтримки організаційно-господарських засобів та механізмів інноваційної діяльності, яка полягає, з однієї сторони, в організації програм щодо розвитку інноваційності, заснуванні організацій, які розробляють, впроваджують, комерціалізують інновації, а також органів, які контролюють, нормують та стимулюють інноваційну діяльність на її різних етапах. Другою ж стороною цієї функції — є створення попиту, а в цілому ряді випадків і пропозиції на інноваційну продукцію, зокрема шляхом застосування державного

оборонного замовлення, тобто пускового елемента, який призводить національну інноваційну систему до руху.

Серед засобів організаційно-господарського впливу та стимулювання інновацій ефективними та доцільними є: розробка та впровадження державних програм інноваційного розвитку, державні закупівлі інноваційної продукції, державне фінансування найбільш значимих інноваційних розробок-проектів, запровадження спеціальних режимів інноваційної діяльності, та використання механізмів державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Ефективність цих засобів забезпечується комплексним характером їх застосування, яке в подальшому призведе до зростання рівня інноваційності економіки України. Слід зазначити, що вказані засоби, як правило законодавчо не адаптовані до специфіки інноваційної діяльності, і саме в цьому напрямі має розвиватись інноваційне та загалом господарське законодавство України.

Варто зазначити, що прийнятий ще в 2006 році закон України «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» покращив ситуацію щодо правового регулювання імпорту наукоємних розробок та технологій на ринку інновацій в Україні. Однак, ефективність трансферу технологій має передбачати і правову деталізацію форм такого трансферу з усіма супутніми відносинами. Так, слід погодитись із пропозиціями Гладкої О. В. щодо модернізації договірної форми комерційної концесії в напрямі адаптації її саме до трансферу технологій [44]. Проте ж з того часу пройшло більш десяти років, та наразі не має перспективи прийняття нових законодавчих актів, які б покращили інноваційне законодавство та призвели б його до бурхливої динаміки.

Розвиток інноваційного законодавства має відбуватися в напрямі посилення стимулюючої функції для зміцнення інноваційного ринку, інноваційної інфраструктури, національної інноваційної системи, а також процесів, які відбуваються між ними. Приведення інноваційного законодавства у відповідність до динаміки інноваційних відносин, які не було врегульовано та систематизовано жодним нормативно-правовим актом є завданням покращення

інноваційності економіки держави та її інноваційного середовища. Одним із шляхів покращення та гармонізації інноваційного законодавства є його кодифікація.

Задихайло Д. В. пропонує варіант кодифікації інноваційного законодавства та зазначає те, що одним із основних завдань кодифікації інноваційного законодавства є її сприяння формуванню постійно функціонуючої національної інноваційної системи з урахуванням усіх чинників стану національного соціально-економічного середовища. Окрім цього, саме, кодифікація інноваційного законодавства має стати прикладом реалізації регулятивно-динамічної функції права, коли розвиток відповідних суспільних відносин стимулюється випереджаючим розвитком їх законодавчого забезпечення. Саме тому, кодифікація інноваційного законодавства України є актуальною, враховуючи визначальну роль інновацій в умовах сучасної глобалізації економічних відносин [45].

В розвинутих країнах світу зазвичай наявні зразкові умови економічного середовища, яке формується та зміцнюється завдяки інноваційному типу економіки. На сьогодні рівень розвитку інноваційності економіки є показником розвитку держави та її соціально-політичних процесів. Тобто, процес законотворчості, а також його доцільність та ефективність мають на меті створення нормативно-правових актів для врегулювання різних видів відносин, які складаються в найрізноманітніших сферах суспільного життя. Врегульованість на законодавчому рівні більшості відносин, а особливо специфічних відносин, до яких відносяться інноваційні, все ж таки, є характерним для розвинутих країн світу. Удосконалення системи інноваційного законодавства є важливим та одним з основних векторів діяльності для побудови і функціонування національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури держави, а також врегулюванню процесів між ними.

Висновки до першого розділу:

1) За часів адміністративно-командної економіки НІС функціонувала через створену систему науково-дослідних інститутів, які створювались та функціонували при Міністерствах в різних галузях. Держава маючи потребу в конкретному інноваційному продукті або науковій розробці, ставила такі завдання для науково-дослідних інститутів через Міністерства, в сфері відання та керівництва яких були ці науково-дослідні інститути. В свою чергу науково-дослідні інститути мали директивну вимогу передати наукову розробку до визначених у планових завданнях підприємств галузі. Така модель національної інноваційної системи була сформована в різних галузях економіки та керувалась і підтримувалась державою.

2) У ринкових умовах виникає нова конфігурація національної інноваційної системи, яка функціонує на ринкових, товарно-грошових засадах. Але наявна складна специфіка для відносин, що опосередковують створення інноваційної розробки, оборот інноваційного продукту, впровадження в виробничий процес, випуск і реалізацію інноваційної продукції. Слід зазначити, що на всіх етапах функціонування національної інноваційної системи її відносинам притаманна екстраординарна ризиковість. Ця властивість не може бути компенсована за рахунок ринкових інститутів, таких як страхування. Тому, ефективне функціонування національної інноваційної системи, навіть, в ринкових умовах потребує інтеграції до неї такого важливого компонента, як державна підтримка, регулююча та стимулююча роль держави.

3) Аналіз існуючої нормативно-правової бази інноваційного законодавства, дозволяє дійти висновку, що законодавство не є систематизованим, воно є розпорошеним за різними джерелами, які при цьому були прийняті за перші п'ятнадцять років незалежності України, при чому із нелогічною послідовністю. Більшість норм, які містить інноваційне законодавство змістовно не регулює ті відносин, які безпосередньо складаються в інноваційній сфері. Існуюче законодавство потребує системності та модернізації. Останній нормативно-

правовий акт, із проаналізованих вище, був відредагований в 2015 році, за цей період нових позитивних змін в інноваційному законодавстві не сталося.

4) Як уявляється, конструкція «національна інноваційна система» може слугувати універсальним структуруючим чинником систематизації інноваційного законодавства. Національна інноваційна система — це система суб'єктів інноваційної діяльності та суб'єктів інноваційної інфраструктури, що охоплює своїм функціонуванням усі етапи інноваційного процесу з метою створення та впровадження інноваційних продуктів, за умови стимулюючої ролі держави та державного регулювання.

5) Розробка, створення, комерціалізація та впровадження інноваційних продуктів, як інновацій пов'язані з відносинами, що складаються в національній інноваційній системі на трьох рівнях: 1) на рівні здійснення інноваційної діяльності, шляхом реалізації безпосередніх інноваційних відносин (мікроекономічний аспект), 2) на рівні функціонування інноваційної інфраструктури (кластерний аспект), 3) на рівні функціонування ринку інноваційних продуктів (макроекономічний рівень).

6) Необхідно масштабувати роботи по вивченню досвіду організаційно-господарського впливу на інноваційну сферу з боку держави на прикладі країн з розвинутою економікою. Це обов'язковий етап, що має передувати будь-яким реформуванням національного інноваційного законодавства. В цьому сенсі досвід організаційно-господарського впливу на розвиток інноватизації сфери господарювання в таких розвинутих країнах, як США та Японія має бути використаним.

7) Необхідно чітко визначити в законодавстві України види та особливості змісту господарських договорів, предметом яких є передача в підприємницьку діяльність технології, як синтетичного об'єкту права інтелектуальної власності. В цьому контексті заслуговує схвалення, зокрема висловлена в господарсько-правовій науці, пропозиція виділення з договору комерційної концесії його підвиду — договору інноваційного франчайзингу з детальним врегулюванням усіх його значимих умов.

8) Створення ефективного нормативно-правового забезпечення функціонуванню національної інноваційної системи передбачає детальну врегульованість самих суб'єктів інноваційної діяльності, а також суб'єктів інноваційної інфраструктури. В цьому контексті фактично не врегульованими у вітчизняному законодавстві є такі суб'єкти, як венчурний фонд, стартап, тимчасова творча група група, яка створює інноваційну розробку за аутсорсінговим замовленням, тощо. Зазначене створює суттєві прогалини у вітчизняному інноваційному законодавстві.

9) Слід починати роботу над кодифікацією інноваційного законодавства, навіть попри існуючу думку про її передчасність. В процесі такої кодифікації доволі ефективно відбудеться удосконалення змісту чинних нормативно-правових актів, але в системному форматі з урахуванням інтересів всієї національної інноваційної системи. Слід зазначити, що проект інноваційного кодексу України вже напрацьовано харківською школою господарського права, що міг би стати необхідною базою для початку відповідної роботи.

10) Формування інноваційних траєкторій в національній економіці є одним із важливих інструментів інноваційної політики держави, а таким чином ці траєкторії потребують правового визначення та закріплення в нормативно-правих актах інноваційного законодавства. У чинному інноваційному законодавстві відсутнє поняття інноваційної траєкторії чи інноваційного ланцюга, а тому вкрай важливим питанням є визначення переліку найбільш типових траєкторій у інноваційній системі. На їх основі необхідно законодавчо врегулювати такі відносини, що мають стимулювати перспективу створення нових ланцюгів та траєкторій у національній економіці.

11) Особливість інноваційної сфери в США полягає в тому, що розвиток інновацій є «національною ідеєю». Інноваційні процеси відповідають стратегії накопичення інновацій та охоплюють всі етапи життєвого інноваційного процесу, послідовно включаючи фундаментальні та прикладні дослідження, розробки. Наукові та навчальні заклади не тільки виконують свої прямі функції, але і безпосередньо розвивають економіку, шляхом створення в формі стартапів

малих інноваційних підприємств, які мають великий потенціал зростання. Комерційні підприємства при взаємодії з науковими та освітніми закладами впливають на спрямованість наукових досліджень та освітній процес, а держава в цьому випадку виступає, як венчурний інвестор із функцією суспільного контролю.

12) Законодавство Сполучених штатів Америки характеризується своєю розгалуженістю та комплексністю щодо врегулювання різних видів інноваційних відносин. Успіху та позиції світового лідера в інноваційній сфері США вдалося домогтись шляхом побудови вдалої моделі інноваційної політики та чіткого механізму реалізації наступних засобів: акумулювання фінансових засобів на НДДКР та інноваційну діяльність, стимулювання інноваційної діяльності за допомогою податкових пільг та спеціальних режимів, страхування ризиків інноваційної діяльності, координацію та фінансування дослідницької діяльності в університетах, підприємствах та організаціях, створення розгалуженої та якісної системи освіти для забезпечення інноваційної діяльності кадровим потенціалом, організація науково-дослідних установ в приватному секторі, створення розвиненої системи інноваційного законодавства.

13) В розвинутих країнах світу зазвичай наявні оптимізовані умови економічного середовища, яке формується та зміцнюється завдяки інноваційному типу економіки. Рівень розвитку інноваційності економіки є показником розвитку держави та її соціально-економічних процесів. Удосконалення системи інноваційного законодавства є важливим, та одним з основних векторів діяльності для побудови і функціонування національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури держави, а також врегулюванню процесів між ними.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Сучасні економіко-правові вимоги до формування економіки інноваційного типу.

Конкурентоздатність економіки — це інтегрована властивість функціонування господарського механізму, параметри якої можуть і повинні бути об'єктом державної економічної політики [46].

У системі світової економіки, серед країн важливим показником є їх рівень конкурентоспроможності національних економік. Сучасні процеси в світі, серед яких є і глобалізація, обумовлюються певними факторами, швидка зміна яких впливає на конкурентоспроможність країн. Саме, інноваційний розвиток є одним із перших і основних кроків в підвищенні конкурентоспроможності держави серед інших країн, шляхом зміцнення її економіки. Інноваційний вектор розвитку національної економіки має бути системним підходом щодо поліпшення якості позитивних соціально-економічних процесів в державі, та приносити вагомий результат для таких. Саме, державна інноваційна політика є основним інструментарієм, від активності якої залежить ефективність інноваційного розвитку економіки. Для держави актуальним питанням є створення такого інструментарію із його ефективним використанням, шляхом розробки певних заходів які впливають на якісну та позитивну трансформацію економіки.

На сьогоднішньому етапі економічного розвитку країни результати та намагання держави підвищити інноваційність вітчизняної економіки залишаються незадовільними. В рейтингу сформованому в 2020 році Global Innovation Index, Україна опинилась на 45-му місці серед 131 країни світу, але це на дві сходинки більше ніж у минулих роках за таким показником. Цікавим є те, що розвиток інновацій в Україні є доволі перспективним, не тільки за своєю якістю, але і кількістю, саме тому, інновації в контексті інноваційних ідей та

проектів, за своїм розвитком випереджають розвиток економіки в Україні. Економіка, простим чином, не може прийняти та реалізувати вітчизняні інноваційні розробки та проекти в тій мірі та із тією ефективністю, щоб це призвело до позитивного економічного ефекту для держави. Тобто, національна економіка не завжди містить інноваційний попит того роду і конфігурації, що може забезпечити вітчизняні науково-технічні досягнення. Залишається великою проблемою національної інноваційної системи «розстикування» інноваційного попиту та інноваційної пропозиції. Інноваційний потенціал вітчизняної науки є перспективним та прибавилим для інноваційних інвесторів, однак вони зацікавлені в реалізації таких інноваційних проектів за межами України, таким чином ми отримуємо ситуацію відтіку інновацій, що ніяким чином не замінює та не розвиває бажану інноваційність вітчизняної економіки. Однак, для зміцнення та розвитку інноваційності економіки необхідно зосередити зусилля на розвитку та реалізації інновацій в середині держави, саме держава має винайти спеціальну систему інструментів та способів для досягнення позитивного ефекту в цій сфері.

Якщо говорити про інноваційний тип економіки, то саме базовим та першочерговим елементом для побудови даного типу економіки є інтелектуальний ресурс, який в свою чергу, є єдиним ресурсом схильним до відновлення. Отримання максимально якісного та позитивного економічного ефекту від кожної інновації, перетвореної на об'єкт ринкових відносин, є основною метою інноваційного типу економіки. Для реалізації такого інноваційного вектору розвитку економіки необхідна чітка інноваційна політика держави, яка буде системною та чітко продуманою. Адже, інтелектуальний ресурс наявний в Україні, та він є перспективним, проблема полягає в відсутності внутрішнього попиту на такий ресурс, а також відсутності чітко налагодженої та систематизованої державної інфраструктури, яка б забезпечувала цей попит.

Кількісна і якісна результативність інноваційної економіки залежить від сукупності багатьох факторів, які в першу чергу, мають бути передбачені державною політикою. Запровадження комплексної та якісної державної

політики в сфері інноваційної діяльності є ключовим етапом в результативності економіки інноваційного типу. Саме, стратегії інноваційного розвитку є одним із видів державного впливу та координації інноваційної діяльності, основною метою яких є економічне зростання України, шляхом позитивного впливу інновацій. Якість та грамотність структури управління і принципів управління інноваційним розвитком є першочерговими вимогами до побудови економіки інноваційного типу із позитивним соціально-економічним ефектом, отриманим від реалізації інноваційного потенціалу нашої країни.

На сьогодні в Україні переважне становище серед промисловості займають ненаукоємні та низькотехнологічні галузі виробництва. Серед них основними є добувна та паливна — 0,8–1 %; харчова, легка промисловість, агропромисловість — 1,2 %. У цілому домінує відтворення виробництва третього технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, неорганічна хімія та інші). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів [47, с. 255].

Рівень інноваційності в більшій мірі залежить від галузей, в яких ці інновації впроваджуються. Саме, інновації є кроками суспільства до розвитку, особливо, якщо це корисні інновації. Однак, інновації можуть мати в негативний ефект у двох випадках, у першому випадку, коли інновації не впроваджуються та не розвиваються, тобто вони відсутні разом із позитивним соціально-економічним ефектом. А у другому випадку, коли інновації є небезпечними, тобто такими які можуть створити загрозу людству, наприклад в медичній та фармацевтичній галузях, в галузі оборонно-промислових підприємств, в агропромисловій галузі, тощо.

Враховуючи відсутність інноваційності в переважній більшості галузей промисловості України постає проблема шкідливого впливу такої промисловості на навколишнє середовище. Така проблема є доволі серйозною та гострою, враховуючи те, що більшість природних ресурсів не є відновлювальними, або їх відновлення від шкідливого впливу та використання промисловістю потребує значного періоду часу.

Наприклад, металургійно-добувна галузь є одним із основних видів комплексної промисловості в Україні, та переважною з точки зору шкідливого впливу на довкілля та природні ресурси. Металургійне виробництво є потужним негативним фактором, який впливає на навколишнє середовище та його екологічне становище. Особливістю такого виду промисловості є те, що в кінцевому результаті отримується незначна за кількістю, готова продукція, в порівнянні із збитком природних ресурсів та їх виснаженням, відновлення яких є багаторічним процесом. Не тільки питання відновлення природного ресурсу є основним, а ще і питання ліквідації шкоди, завданої самим процесом здобуття корисних копалин, їх переробки та інших видів трансформації перед тим, як отримати готовий продукт. Основна частка речовин, що забруднюють атмосферне повітря, шляхом запровадження діяльності підприємств металургійної промисловості, представлена викидами коксохімічного, агломераційного, доменного, феросплавного та сталє-плавильного виробництва.

Одним із прикладів, негативного впливу на довкілля від переробки сировини в металургійному циклі промисловості є шкідливі забруднення та хімічні викиди в повітря коксо-хімічними заводами. На сьогодні, зокрема, в місті Харкові, така проблема є гострою та не вирішеною. Саме, коксово-хімічне виробництво призводить до викиду в повітря шкідливих речовин, таких як синільна кислота, аміак, діоксин, перевищена та концентрована кількість таких речовин у повітрі, безумовно, має негативні наслідки для мешканців міста. Проблема відсутності чіткого врегулювання такої екологічної небезпеки з боку держави, призводить до того, що виробництва не мають бажання змінювати обладнання на більш нове та якісне, яке б знизило рівень небезпечних викидів в повітря та знизило б шкідливий вплив на довкілля. Для даного виду промисловості, навіть, не стоїть питання інноваційності виробництва, яке б якісно покращило становище довкілля, тому що такі підприємства в основному працюють за застарілими технологіями та використовують старе обладнання, по всій Україні. Основними регіонами, які страждають від ураження

металургійною промисловістю є центральні промислові регіони: Донецька, Дніпропетровська, Запорізька області.

Лише концентрація пилу в викидах металургійних заводів, які працюють за традиційними радянськими технологіями, сягає 50—120 кг/т одержуваної сталі. При використанні сучасних технологій в металургійних процесах подібні викиди знижуються до 10 кг/т сталі. Застарілі технології металургійного виробництва є одним з головних джерел екологічних проблем України. Близько 20 % викидів пилу, а також значна частка газових викидів, зокрема CO і NO_x, пов'язаних у першу чергу з мартенівським процесом виробництва сталі, який практично повністю ліквідовано за кордоном, але продовжує використовуватися в Україні, де тільки в 2017 р. обсяг мартенівської сталі планується знизити до 10—15 % з 44 % в 2007—2010 рр. [48].

На сьогодні, металургійна промисловість переважає за кількістю залучення ресурсів необхідних для її функціонування. Металургійно-гірничий комплекс є одним із основних споживачів води, в порівнянні з іншими промисловими споживачами. Для виготовлення, хоча б одного прокатного листу сталі, необхідним є його охолодження великою кількістю води, в середньому для цього витрачається близько 200 кубічних метрів води. Однак, надмірне споживання води при виготовленні металургійного продукту є однією стороною, а з другого боку можна назвати проблему забруднення стічних вод підприємствами металургійного комплексу. Саме до стічних вод, розташованих поблизу підприємств металургійного комплексу, потрапляють такі шкідливі речовини, як миш'як, ванадій, хром, цианіди, марганець, феноли, та інші.

Також, в зоні розташуванні підприємств металургійного комплексу радіус забруднення земель доходить до п'яти кілометрів. Отже, негативний вплив, саме у виді забруднення в більшій мірі приходить на такі основні природні ресурси, як вода, повітря та землі. Стосовно останнього треба сказати, що забруднення земель в найбільш небезпечному випадку, у результаті призводить до накопичення радіоактивних елементів або їх часток в ґрунтах, або більш глибоких шарах землі. Період повного розпаду та знешкодження таких речовин

може займати десятки років. Безумовно, функціонування підприємств металургійного комплексу неможливо без споживання великої вільності електроенергії, таким чином енергетична галузь негативно впливає на екологічний стан України.

Техногенне навантаження, яке є результатом функціонування підприємств металургійного комплексу, нажаль, є занадто високим. Екологічні стандарти передбачені для такого виду промисловості, нажаль, залишаються на незадовільному стані. Саме, питання екологічної безпеки для подібного виду підприємств є першочерговим, зволікання яким може коштувати природних ресурсів, відновлювальність яких не є гарантованою.

Антропогенний вплив на природне середовище є основною проблемою людства, яка з кожним днем тільки загострюється, тому що по всьому світові продовжують функціонувати важкі типи промисловості, діяльність яких є негативними чинниками для навколишнього середовища. Саме, різні типи важкої промисловості мають нагальну потребу в розробці та залученні інноваційного потенціалу. Інтелектуальний ресурс, який є базовим чинником інновацій, має сконцентруватись на вже існуючих екологічних проблемах, та на проблемах екологічної безпеки промисловості. Розробка нових, інноваційних способів добування природних ресурсів та виробництва електричної та інших видів енергії є проблемами, які прагнуть та потребують інноваційних вирішень. Саме, інновація є ключовим напрямом до поліпшення стану природного середовища та вирішення екологічних проблем. Інновація з одного боку призводить до масштабного економічного ефекту в випадку її успішної реалізації, а з другого боку вирушає екологічні проблеми.

Необхідність інноваційного вектору розвитку для вирішення проблем екологічної безпеки, а також вектор направлений на підтримку екологічної безпеки підтримується і світовою спільнотою, про це свідчать прийняті Концепції сталого розвитку.

Україна офіційно підтримала ряд міжнародних рішень щодо сталого розвитку, таких як «Повістка дня на XXI століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992) [49],

Декларація Тисячоліття ООН (2000) [50], Йоханесбургська декларація [51] та План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку [52] (Йоганнесбург, 2002 рік), «Майбутнє, якого ми прагнемо» (Ріо-де-Жанейро, 2012) [53], проте досі не має загальнонаціонального плану практичного впровадження ідей сталого розвитку у життя.[54]

Саме, Концепція сталого розвитку передбачає інноваційний варіант економічних та технологічних трансформацій. Концепція сталого розвитку передбачає собою такі рамки та пріоритети розвитку виробництва, економічного розвитку, а також споживання, в яких екосистема матиме здатність відновитись від щоденного уразливого антропогенного впливу, забруднення навколишнього середовища не матимуть меж катастрофи, а будуть здатні до природного розпаду та виведення. Тобто, Концепція сталого розвитку основною своєю метою передбачає відновлення природних ресурсів та їх збереження, та збереження стану навколишнього середовища і екосистеми планети для нормальної життєдіяльності наступним та існуючим поколінням. Збалансована концепція такого розвитку передбачає обережне ставлення до природних ресурсів та екосистеми з боку людства, шляхом технологічних трансформацій, а також суспільно-економічних трансформацій, основним чинником яких буде інновація. Вимоги необхідні для інноваційності економіки є по суті ключовими вимогами необхідними для економічних та технологічних трансформацій інноваційного варіанту. Саме, інноваційні трансформації технологічного та суспільно-економічного укладів становлять собою економіку інноваційного типу, адже є її складовими елементами.

Варто сказати, що для функціонування Концепції сталого розвитку та її впровадження в життя необхідним є, саме, інноваційний варіант економічних та технологічних трансформацій. Ефективність та швидкість процесу розвитку інноваційного типу економічних та технологічних трансформацій обумовлюється саме потужністю чинників, які необхідні для стимулювання інноваційної діяльності. Такі чинники загострюють проблему інновацій на сьогодні, а також проблему удосконалення інноваційної системи в Україні.

Комплексна та якісна дбайливість держави щодо потужності цих чинників прямо впливає на показник інноваційності економіки України. Варто зазначити, що саме чинниками стимулювання інноваційної діяльності є весь арсенал господарсько-правових засобів держави щодо стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Безумовно, вплив держави є комплексним та якісним чинником необхідним для удосконалення будь-якого виду правових відносин, а в даному випадку інноваційних відносин. В питанні удосконалення відносин інноваційного характеру, такого удосконалення потребують усі чинники та елементи впливу держави на інноваційні відносини. Серед основних чинників стимулювання інноваційної діяльності, потужність яких прямо впливає на рівень інноваційності економіки України і які потребують удосконалення з боку держави можна назвати: 1) удосконалення безпосередньо політики держави та її програмних документів через які вона впроваджує на практиці удосконалення національної інноваційної системи та інноваційних відносин; 2) удосконалення комплексної системи організаційно-господарського впливу на систему суб'єктів інноваційної діяльності, розташованих на різних ланках національної інноваційної системи і які, безпосередньо, потребують такого впливу держави; 3) удосконалення структури інноваційних відносин, яка складається з таких елементів, як договори, які укладаються щодо інноваційних відносин та самі відносини інноваційного характеру; 4) удосконалення самих засобів впливу держави на суб'єктів інноваційної діяльності та на характер, зміст, і динаміку інноваційних відносин та процесів.

Рівень інноваційності держави, насамперед, залежить від ефективності застосування всього комплексу господарсько-правових засобів, самою державою, шляхом застосування ефективною та комплексною державною політики. Така державна політика, перш за все, має відповідати цілям та принципам сталого розвитку. Тобто, бути направленою на розвиток інноваційності економіки країни із принципово важливо метою, а саме отриманням позитивного ефекту для навколишнього середовища від інноваційності технологій виробництва. В даному випадку інноваційність є компонентом, необхідним для

збереження рівня екологічної безпеки та необхідного рівня функціонування екосистеми. Інноваційний компонент в таких сферах, які мають позитивний вплив на навколишнє середовище, на сьогодні, є більш затребуваним в порівнянні з іншими сферами.

Саме, затребуваність інноваційного компоненту в певних сферах обумовлює рівень конкуренції України серед інших держав на міжнародній арені. Міжнародна конкуренція в інноваційній сфері є однією із цілей необхідних для розвитку і підтримки рівня інноваційності економіки. Затребуваність інноваційного компоненту в економіці різних країн світу обумовлюється основними причинами, завдяки яким інновації виникають та розповсюджуються. Бажаним результатом є інноваційна конкурентоспроможність на міжнародній економічній арені, яка обумовлена наступними причинами: 1) підвищення попиту на інновації, саме тут, не можна не сказати про надзвичайну актуальність інноваційних варіантів технологічних трансформацій, необхідних для спрямування курсом сталого розвитку; 2) зростання науково-технічного потенціалу, який є рушійною силою інновацій, прогресу та розвитку. Науково-технічний потенціал реалізується через інтелектуальний ресурс України, але якість результатів його реалізації залежить від сприятливості вітчизняного інноваційного середовища; 3) конкурентна гонитва, обумовлена бажанням отримання максимальної прибутковості від підприємництва в якому запроваджується інноваційний компонент. Бажаним результатом є отримання на міжнародному ринку інновацій конкурентних переваг, які призведуть до підвищення споживчого інтересу серед інших країн. В такому випадку, вдалим результатом є отримання інноваційної ренти за вітчизняні інноваційні результати.

Д. В. Задихайло зазначає, що сутність інноваційної політики і полягає у перетворенні суспільства з платника світової технологічної ренти у її отримувача. [55]

Саме, інноваційна рента є позитивним явищем для економіки та її розвитку. Інноваційна рента представляє собою отримання додаткового прибутку від

володіння правами на інновацію та її елементи. Власник прав на інноваційний продукт чи інноваційну технологію, яка є спеціальним методом виробництва інноваційної продукції, може отримувати додатковий дохід від використання інноваційної розробки чи технології іншими суб'єктами. Інтелектуальний ресурс перетворений на інновації є елементом необхідним для інноваційної конкурентоспроможності України на міжнародній арені. Першочерговим завданням держави є створення необхідних умов для реалізації інтелектуального ресурсу та його перетворення на інновації, адже він є ключовим елементом для розбудови інноваційної економіки. Високотехнологічність держави напряму залежить від зусиль, затрачених державою для досягнення такого ефекту. Методи, засоби, та способи необхідні для держави, для розвитку її високотехнологічності та інноваційності економіки мають бути передбачені державними стратегіями розвитку. Такі стратегії мають передбачати весь арсенал господарсько-правових засобів необхідних для ефективного розвитку інноваційності економіки України і підвищення її інноваційної конкурентоспроможності.

Основним є те, що інновації мають бути здатними якісно поліпшити рівень виробництва існуючої продукції, або створити новий продукт/послугу, аналогів яким — ще не існує. Саме такі інновації призводять до позитивного ефекту і мають бути рекомендованими для впровадження в виробництво. Також, такі ефективні інновації є реально обумовленими чинниками, які призводять до підвищення рівня конкурентоспроможності, як інноваційного виробництва (у вузькому сенсі), так і економіки держави, в якій таке інноваційне виробництво здійснює свою діяльність (у широкому сенсі).

Основними галузями для впровадження інновацій мають стати високотехнологічні галузі, адже досягнення успіху в таких галузях є пріоритетними в економічному змаганні серед інших країн. Інноваційна модель розвитку економіки сконцентрована безпосередньо на змаганні рівня інноваційності держав. Високотехнологічні та інноваційні держави світу є державами високорозвиненими та забезпеченими, адже рівень їх інноваційного

розвитку надає їм конкурентні переваги в порівнянні з менш інноваційно розвиненими країнами.

Рівень інноваційності прямо впливає на обороноздатність держави. Саме в цьому питанні актуальним є безпековий аспект, який є політичним пріоритетом для України, та інших держав. Гонитва озброєнь, обумовлена актуальністю питання лідерства, щодо оборонного та безпекового потенціалу держави, та є пріоритетним питанням для будь-якої держави. Саме безпековий аспект, також, присутній в питанні інноваційного курсу сталого розвитку, обумовленого інноваційним варіантом економічних та технологічних трансформацій. Якісна реалізація безпекового аспекту є політичною мотивацією, задля реалізації якої держава має застосувати весь арсенал потужних чинників, які необхідні для ефективного стимулювання інноваційної діяльності. Інноваційний варіант розвитку економіки в більшості країн сконцентрований на інноваціях та технологіях, які здатні позитивно вплинути на рівень обороноздатності держави. Економічні змагання за лідерство на світових ринках переважно пов'язані з інноваційним елементом та в більшості випадків в галузі оборонної промисловості. Більшість держав прагнуть знайти власні конкурентні переваги на ринку оборонної промисловості, а також утримати такі переваги перед іншими державами в сфері оборонної промисловості та підвищити власний вітчизняний рівень обороноздатності на світовій арені.

Проблема господарсько-правового забезпечення зростання конкурентоспроможності національної економіки, національних суб'єктів господарювання, виробляємих ними товарів та послуг вимагає розробки певних концептуальних підходів, такі підходи дозволять створити власний механізм впливу держави на зростання конкурентоспроможності [56].

Формування конкурентоспроможні підприємств, як безпосередньої складової їх діяльності, а також складової ефективно конкурентоспроможності вітчизняної економіки відбувається за рахунок сукупної ефективності підприємств, які формують данну галузь в Україні. Отже, кількісне та якісне зростання ефективності підприємств різних галузей України, а переважно

високотехнологічних має бути бажаним результатом державної інноваційної політики, задля якого повинен бути задіяний повний спектр потужних механізмів, необхідних для стимулювання інноваційної діяльності. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в різних галузях промисловості, а особливо в галузі оборонної промисловості є пріоритетним завданням державної інноваційної політики України. Здійснення інноваційної діяльності підприємствами та вироблення інноваційної продукції є основним чинником створення конкурентних переваг щодо інших товаровиробників із не інноваційними видами виробництв. Виробництво такої продукції прямо впливає на строк та кількість конкурентних переваг серед товаровиробників на світових ринках. Для підтримки високо рівня інноваційності виробництва та підвищення цього рівня, є необхідним високотехнологічне вдосконалення виробництва та високі темпи оновлення даного виробництва. Без дотримання названих вимог щодо інноваційності виробництва — втрачається конкурентоспроможність підприємства, як на вітчизняному, так і на світових ринках. Тим самим зменшується позитивний вплив такого інноваційного підприємства на вітчизняну економіку та її безпосередню здатність до конкурентоспроможності поряд із економіками інших держав.

Якісний рівень соціального та економічного розвитку може бути досягнутий, шляхом заміни динамічних та статистичних конкурентних переваг інноваційними, поява яких обумовлена переходом держави на інноваційний вектор розвитку. Місце країни в міжнародному співтоваристві окреслюється станом освіти, розмірами застосування наукових та технічних досягнень, ефективністю інтеграції факторів виробництва, капіталу, інформаційних та інтелектуальних ресурсів. [57]

Рівень конкурентоспроможності залежить від певних умов, досягнення яких, в більшості випадків, відбувається за допомогою реалізації усього арсеналу господарського-правих засобів підтримки інноваційної діяльності, передбачених чіткою державною політикою інноваційного розвитку. До таких умов відносяться: розвиток нових підприємств у вже існуючих галузях та підприємств

у нових галузях; створення сприятливих умов в науковому середовищі, необхідних для винайдення та розвитку нових інноваційних розробок; можливість більшості підприємств в більшості галузей запроваджувати інновації, та модернізувати вже існуюче стале виробництво, відповідно вимогам запроваджених інновацій; застосування інновацій та технологій в виробництвах та реалізація нових знань та інформації, необхідних для наявності конкурентоспроможності. Для досягнення таких умов необхідним є спрямувати економіку на інноваційний курс розвитку, який призведе до позитивних економічних та технологічних типів формацій в державі. Наявність конкурентних переваг обусловлена, створеними державою умовами. Саме, здатність підприємств до впровадження інновацій та модернізації процесів у відповідності із інноваціями, становить конкурентоспроможність цих підприємств. Тобто, основним чинником для наявності конкурентоспроможності є процес стимулювання інноваційної діяльності, постійного оновлення та модернізації вже існуючих умов.

Конкурентоспроможність національної економіки — це здатність економічної системи забезпечувати за будь-яких внутрішніх та зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, яка виявляється у високій економічній ефективності [58].

Таким чином, інноваційний тип економіки — можна визначити за наступними сутнісними ознаками:

- 1) функціонуюча НІС є чітко структурованою із сталими інноваційними траєкторіями та ланцюгами;
- 2) наявна позитивна динаміка структурних змін в напрямі домінування виробництва інноваційної продукції за рахунок:
 - а) розвитку випереджаючими темпами галузей, що уособлюють рівень четвертої промислової революції;
 - б) інноваційного забезпечення виробництва у традиційних галузях аграрного сектору та промисловості;

- 3) існує стабільне місце та спеціалізація на світовому ринку в сферах інноваційних товарів та послуг;
- 4) чітко функціонує розвинуте інноваційне законодавство та система освіти;
- 5) ефективно реалізується державне стимулювання інноваційної діяльності.

Функціонуюча НІС із чітко визначеною законодавством структурою та стало функціонуючими інноваційними траєкторіями та ланцюгами, можлива за відсутності проблем з інституалізацією її правового механізму та ефективної взаємодії ланок інноваційного циклу між собою.

Визначення місця та певної спеціалізації інноваційних товарів та послуг на світовому ринку є завданням держави, яка в свою чергу обрала діяльність експертно-кредитного агенства, як важливого чинника стимулювання процесів збуту інноваційної продукції. Яке відповідно до ЗУ «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» здійснює страхування, перестрахування, надання гарантії щодо договорів забезпечуючи розвиток експортної діяльності, а також приймає участь у діяльності з часткової компенсації відсоткових ставок за експортними кредитами. [59]. Діяльність експортно-кредитної агенції спеціалізується на підвищенні конкурентоспроможності товарів українського походження, що є її основною метою, та на розвитку експорту товарів вироблених в Україні. Не зайвою була б конкретизація такої мети щодо інноваційних товарів (продуктів та технологій) вироблених в Україні.

Важливим для досягнення стану економічних відносин інноваційного типу є чітко сформоване, розвинуте інноваційне законодавство та система освіти. Сучасне інноваційне законодавство є роздрібненим, не систематизованим, та не направленим на розвиток інноваційності національної економіки. Існують певні прогалини в урегулюванні повного спектру інноваційних відносин. Законодавство щодо системи освіти, також, не передбачає потужних механізмів

для розвитку інноваційних відносин або їх стимулювання та підтримки, хоча певні зусилля в цьому напрямі здійснюються, зокрема щодо запровадження наукових парків.

З огляду на все вищесказане можна сказати, що сформована НІС, як система має передбачати певні характеристики, особливо в тому випадку коли вона є вже сформованою, а не перебуває на перехідних етапах свого формування. Серед таких характеристик можна назвати основну — це розгалуженість самої структури НІС. Саме, передбачається, що НІС є багаторівневою структурованою системою, а тому насиченою великою кількістю суб'єктів на кожному своєму рівні. Кожен з таких суб'єктів має властивість до реалізації різного виду правових відносин із іншим суб'єктом свого рівня, наступного або попереднього. Розгалуженість структури елементів НІС передбачає велику кількість сегментів, які взаємодіють один з одним. Ще однією характеристикою є швидкість взаємодії елементів НІС, яка є важливим фактором впливу для економічного результату. Тобто, для отримання позитивного економічного ефекту від інновації, необхідною є швидка взаємодія суб'єктів, які беруть участь на різних етапах (сегментах) реалізації інноваційного циклу. Також, сформована НІС передбачає наявність високого рівня керованості, в основному з боку держави, що має бути відтворене в наявності окремого державного органу, до повноважень якого входить контроль інноваційної діяльності та процесів інноваційного циклу в самій НІС. Бабай Д. О. стверджує, що важливою ланкою інноваційної системи виступає управлінський (організаційно-господарський) вплив на інноваційну діяльність та його результат, тому саме ця ланка повинна бути забезпечена державними програмами інноваційного розвитку, що має стати одним із повноважень Кабінету Міністрів України [60].

Саме, наявність кожної з перелічених характеристик та забезпечення необхідних для них умов є завданням держави. Забезпечення таких, необхідних для сформованої НІС умов, є ключовим завданням держави, що повинно бути відтворене в державній інноваційній стратегії. Державна інноваційна стратегія

має бути комплексним, важливим інструментом впливу держави щодо НІС та її структурних сегментів, а також на відносин в них.

Державна інноваційна стратегія також має передбачати інституційну систему організаційно-господарського супроводження інноваційних процесів, які також мають бути забезпечені з боку держави. Між суб'єктами НІС і органами державної влади виникають відносини організаційно-господарського характеру, а державне регулювання інноваційних відносин у вигляді державної стратегії є комплексним впливом із певними засобами та інструментами, направленими на реалізацію впливу держави на інноваційну діяльність. Державна інноваційна стратегія, як інструмент комплексного впливу держави на НІС і інноваційні відносини має бути реалізована через систему господарсько-правових засобів стимулювання інноваційної діяльності. Які в свою чергу можна поділити на засоби стимулювання інноваційної діяльності господарсько-виробничого типу та засоби організаційно-господарського типу. Щодо засобів стимулювання інноваційної діяльності господарсько-виробничого типу, то їх основною метою є формування повного складу елементів інноваційних правовідносин. Правовідносини в сфері інноваційної діяльності формуються на кожній ланці інноваційного циклу між різними суб'єктами цього циклу, та з приводу різних об'єктів інноваційної діяльності. Також, формування правовідносин відбувається та потребує стимулювання господарсько-виробничого типу правовідносин, зокрема шляхом створення широкої договірно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності. Стимулювання інноваційної діяльності, також, потребує чіткого врегулювання відносин, які складаються щодо правового захисту результатів інноваційної діяльності.

Система господарсько-правових засобів стимулювання інноваційної діяльності передбачає механізми організаційно-господарського типу, а саме спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності, направлені на створення інноваційного продукту, їх розвиток та інтенсифікацію. Серед механізмів стимулювання можна виділити технопарки, наукові парки, державно-приватне партнерство, спеціальні режими інноваційної діяльності, державну допомогу

інноваційним підприємствам, тощо. Щодо окремих засобів стимулювання інноваційної діяльності організаційно-господарського типу можна назвати: пільгову систему для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, гарантії з боку держави для суб'єктів інноваційної діяльності, систему особливого кредитування для суб'єктів інноваційної діяльності.

Саме, інноваційність, як соціально-економічне явище передбачає позитивну динаміку, тобто збільшення позитивного ефекту від інновацій на економічний стан держави. Для отримання позитивної динаміки необхідною є юридична складова, а саме, вплив держави через законодавство. В якому передбачені необхідні засоби підтримки інноваційної діяльності та механізми впливу необхідні для позитивного ефекту від рівня інноваційності держави.

Державна інноваційна стратегія має передбачати необхідні умови для участі суб'єктів НІС у міжнародних інноваційних проектах, глобального та регіонального характеру. Інноваційні проекти, які передбачають собою колаборацію двох чи більше держав, також мають позитивний вплив на НІС. Яскравим прикладом є спільний проект США із Українськими науковцями та підприємствами. Ракета-носіє «Антарес», яка систематично доставляє необхідні вантажі на міжнародну космічну станцію, має два основних ступені. Перший ступінь було розроблено науковцями та інженерами ДП «КБ Підненне» та сконструйовано на ДП «Південному машинобудівному заводі імені О. М. Макарова».

Інноваційні колаборації мають місце, як на рівні міждержавних інноваційних проектів, так і на рівні інших суб'єктів НІС, переважно інноваційних підприємств, діяльність яких охоплює весь інноваційний цикл. Або це може бути спільний інноваційний проект інвестора та інноваційного виконавця, як на міждержавному рівні, так і на рівні приватної підприємницької діяльності в інноваційній сфері.

Необхідно сказати, щодо питання конвергенції інноваційного права з інвестиційним, зовнішньоекономічним, економічним, аграрним, та іншими галузями права, які перетинаються з інноваційним правом. Важливим є

створення міжгалузевих зв'язків для ефективної взаємодії всіх галузей, в яких присутні інноваційні відносини. Інноваційні відносини є частиною сфери господарювання та близько перетинаються з відносинами інших типів, переважно з інвестиційними відносинами, які теж входять до сфери господарювання.

Тому, удосконалення тільки інноваційного законодавства не вирішує проблему відсутності чітко налагоджених процесів в НІС. Удосконалення інноваційного законодавства треба поєднувати із удосконаленням законодавства про фінансові послуги, законодавства про спеціальні режими, законодавства інвестиційного, тощо. Кодифікація інноваційного законодавства є потужним засобом удосконалення законодавства, яке регулює інноваційні відносини, а також інші види відносини, які існують в НІС.

Як висновок, можна сказати, що інноваційна економіка має бути основною та першочерговою метою і об'єктом який потребує впливу державної економічної політики. Саме тому, основне завдання, яке необхідно реалізувати для досягнення цієї мети державної економічної політики є комплексним. Завдання винайти та скомпонувати у окремі механізми необхідне коло господарсько-правових засобів впливу держави. А саме такий, комплексний вплив певних механізмів передбачає удосконалення законодавчого регулювання самого змісту інноваційних правовідносин. Необхідні механізми державного впливу потрібні також, для врегулювання правовідносин, які складаються щодо спеціального суб'єктного складу, притаманного інноваційній діяльності. Тому, для реалізації потужних механізмів впливу держави на інноваційну діяльність, необхідною є система організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності.

2.2. Господарсько-правові засоби стимулювання інноваційної діяльності.

Правові засоби складають собою комплексний інструментарій правого впливу, необхідний для досягнення певної мети, та впливу на відносини між певними суб'єктами. Первинна природа правових засобів передбачає собою перспективність їх використання, тобто позитивність ефекту щодо досягнення мети при їх застосуванні. Певного соціально-економічного ефекту може бути досягнуто за рахунок впливу від застосування правових засобів. Саме, правові засоби є інструментами для реалізації певних завдань, реалізація яких, є метою державного регулювання. Особливістю правих засобів є те, що вони являють собою не тільки інструментарії, необхідні для застосування впливу та реалізації мети, а вони ще є соціально ціннісними. Соціальна цінність правових засобів відображає цінність права, як соціального регулятора відносин в різних сферах життя. Певні економічні та соціальні завдання можна вирішити за допомогою застосування правових засобів впливу на відносини, які в результаті отримують більш чітку регламентацію, ефект стабілізації, стійкість та стабільність.

Також, правові засоби можна розглядати, як результат діяльності суб'єктів, вмотивованих вирішити певні завдання, застосувати результативний вплив на відносини, або досягти певного соціально-економічного ефекту. Обов'язком суб'єктів є передбачення та забезпечення позитивного ефекту від застосування правових засобів. Ефективність від реалізації правих засобів є основною метою від діяльності суб'єктів, діяльність яких, направлена на врегулювання певних правових відносин.

Ефективність чи не ефективність правового регулювання є юридичним наслідком застосування правових засобів. Вони є універсальним юридичним способом, необхідним для реалізації цілей суб'єктів, уповноважених державою. Держава є суб'єктом, який делегує забезпечення певних цілей іншим суб'єктам, покликаним для реалізації завдань держави. Існує думка щодо правові засоби, як правові явища, що виражають спеціальну цінність права та забезпечують досягнення соціальних результатів, зокрема юридичних [61].

Правові засоби можна розглядати за багатьма критеріями. Одним із них є критерій спрямованості самого правового засобу щодо правовідносин. Правові засоби поділяються на стимулюючі та обмежувальні. Саме, обмежувальні представляють собою, закріплені в конкретному нормативно-правовому акті правила, направлені на становлення та розвиток нових цінних для соціального суспільства зв'язків. До стимулюючих правових засобів відносять: пільги, дозволи, заохочення, тощо. Обмежувальні правові засоби передбачають закріплені в певних нормативно-правових актах правила, направлені на охорону чи захист певних суспільно-значущих відносин. До обмежувальних правових засобів відносять заборони, призупинення, заходи юридичного примусу та заходи відповідальності, тощо.

Правомірні індивідуальні та колективні інтереси різних суб'єктів права забезпечуються та задовольняються шляхом реалізації правових засобів. Ефективність правового впливу окреслюється, саме, ефективністю застосованого для реалізації певної мети інструментарію, а саме правового засобу. Правовий вплив на певні відносини забезпечується застосуванням правових засобів, які також, надають суб'єкту впливу можливість бути проінформованим щодо варіантів поведінки в межах права, які можуть бути обрані останнім. Правові засоби мають можливість застосування впливу на поведінку суб'єкта та на напрям його інтересів та діяльності, а також спонукати до вчинення певних дій, або утримання від їх вчинення.

Якщо розглядати правові засоби з точки зору інформаційно-психологічного аспекта, треба сказати, що правові засоби покликані на мотивування поведінки суб'єктів в правильному напрямку. До таких правових засобів можна віднести призупинення та пільги, покарання та заохочення, суб'єктивні права і обов'язки, тобто такі засоби, які трансформуються в правові обмеження та стимули.

Правовий стимул є правовим засобом, який створює необхідні умови, за яких суб'єкти можуть задовольнити свої індивідуальні та/або колективні інтереси, шляхом здійснення своєї правомірної поведінки. Тим самим, правовий

стимул є засобом, який розширює коло прав та обов'язків суб'єкта, мотивує його до правильного напрямку правомірної поведінки та підвищує його активність.

Стримування протиправної поведінки, обмеження кола можливостей суб'єктів та визначення мотиваційної сторони його неправомірної поведінки покладається на такий правовий засіб, як правові обмеження. Правові обмеження необхідні для захисту та охорони суспільних інтересів та правовідносин, а також направлені на зниження негативної замотивованості суб'єктів.

Правовий стимул та правові обмеження є правовими засобами, які забезпечуються державою, шляхом їх гарантування в законодавстві та засобами державного контролю, який покладено на уповноважені державою органи. Стосовно питання пріоритетності застосування правого стимулу та правого обмеження, необхідно сказати, що якщо держава зацікавлена в охоронній функції та домінуванні в суспільстві, то її пріоритетним вибором правового засобу є правові обмеження. В випадку, коли держава зацікавлена в розвитку в певних галузях та секторах економіки, її пріоритетним правовим засобом буде,— стимулювання. Стимулювання розвитку певних відносин, в певній сфері, в данному випадку в інноваційній сфері є пріоритетним напрямом розвитку держави та потребує відображенні в державних стратегіях та державних програмах. Державні стратегії та державні програми, направленні на інноваційний розвиток, повинні систематизувати правові засоби, необхідні для стимулювання та розвитку інноваційних відносин в Україні.

Справедливе упорядкування відносин в суспільстві є кінцевою та основною метою застосування правих засобів. Як правові засоби можуть договори, суб'єктивні права, юридичні факти, юридичні обов'язки, покарання, заборони, пільги, юридичні обов'язки, норми права, право застосовні акти, тощо. Проблема правової природи, як кожного засобу окремо, так і їх системи є проблемою загальної теорії права. Втілення регулятивної сили права знаходить свій вираз в правових засобах, як в інституційних явищах правової реальності. Соціальна цінність правових засобів, як елементів права виражається в здатності забезпечувати інтереси суб'єктів права. Учасники правовідносин мають

можливість задовольнити свої інтереси за допомогою застосування правових засобів, в яких відображається інформаційно-енергетичні якості та ресурси права [62]. Застосування поєднаних певними комбінаціями правових засобів є реалізацією механізму правового регулювання. Також, застосування правових засобів, як результат має юридичні наслідки, які є конкретними результатами ефективності правового регулювання. Ефективність правового регулювання залежить ефективності застосування правових засобів, якою є співвідношення між результатом отриманим від застосування певного правового засобу та метою, яка була поставлена перед ним державою. Оптимальне співвідношення певних видів правових засобів є універсальним та гнучким механізмом для досягнення певної мети.

Дуже часто правові засоби мають мету стимулювання певних видів відносин між певними суб'єктами права. Саме, правовим стимулом є спонукання до правомірної поведінки суб'єкта, шляхом заохочень з боку держави щодо реалізації своїх суб'єктивних прав та обов'язків.

За зальною теорією держави і права виділяють основні правові засоби реалізації певної мети держави, а саме **дозволяння, зобов'язування та заборона**. Дозволяння передбачає визнання за суб'єктом права його прав та надання йому можливості обрати тип поведінки на власний розсуд, і в результаті вчинити певні дії чи утриматись від них. Зобов'язування є юридичним засобом, який передбачає покладення на суб'єкта права певних обов'язків, тобто обов'язків до активної поведінки, регламентованої нормами права та за потреби забезпеченої державним примусом. Заборона є юридичним засобом направленим на охорону та захист прав, та передбачає створення умов за допомогою державного примусу, за яких суб'єкт повинен утриматись від певної поведінки та вчинення певних дій.

Також, до правових засобів реалізації впливу держави відносять юридичні факти. Юридичними фактами є дії та події, в результаті яких у суб'єктів з'являються права та обов'язки. Такі факти стають юридичними в результаті визнання їх законом з боку держави. Дії та події отримують правовий характер

шляхом волевиявлення законодавця, а не суб'єктів, які є учасниками цих дій та/або подій. Право надає таким фактам статус юридичних фактів, із метою упорядкування та регулювання з боку держави суспільного життя. Подіями є обставини, настання чи закінчення яких об'єктивно не залежить від волі та свідомості суб'єктів. Такими подіями є землетруси, пожари, стихійні лиха, тощо. Тобто, самі по собі ці події не є юридичними та не тягнуть за собою правових обов'язків, але слугують першопричиною виникнення прав та обов'язків у суб'єктів, які є учасниками цих подій. Діями є факти, які залежать від волі суб'єктів, так як є їхніми волевиявленнями, та поділяються на правомірні та неправомірні.

Ще одним правовим засобом впливу є заохочення. Заохоченням є юридичне схвалення конкретної добровільної поведінки, виражене в певній формі та мірі, в результаті якого суб'єкт отримує сприятливі наслідки, тобто винагороджується суб'єктом контролю за таку поведінку. Така поведінка має бути заслугою суб'єкта, тобто бути «надвиконанням» суб'єктом своїх обов'язків належним шляхом із отриманням соціально корисного результату. Вона є соціально-активною поведінкою пов'язаною із виконанням позитивного обов'язку, при цьому важливою є наявність не тільки позитивного об'єктивного виконання певної задачі, а також наявність позитивного суб'єктивного ставлення до виконуємо задачі. Саме така поведінка є підставою для застосування певних форм та певної міри заохочень з боку держави. Заохочення є важливим державним інструментарієм, яке передбачає мотиваційну, гарантійну та виховну функції щодо об'єктів державного впливу та суб'єктів правовідносин.

Засобами державного регулювання визначеними Господарським кодексом України є державне замовлення; квотування, патентування та ліцензування; технічне регулювання; застосування нормативів і лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних пільг, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [33]. Перелічені в Господарському кодексі України правові засоби стимулювання мають вичерпний перелік та не конкретизують механізмів реалізації цих стимулів щодо

інноваційної діяльності. В Господарському кодексі України є спроба систематизації правових засобів державного регулювання в окремих сегментах господарських відносин. Однак, Господарський кодекс дає змішану картину щодо вибору та застосування конкретної системи правових засобів впливу на інноваційні відносини в НІС.

Щодо правових засобів, то серед них можна виділити правові засоби реалізації відносин господарсько-виробничого типу та правові засоби реалізації організаційно-господарського впливу. У випадку договірно-правових відносин, як правовий засіб наявні права та обов'язки суб'єктів таких відносин. Права одного суб'єкта кореспондують обов'язкам іншого суб'єкта, що закріплено договором. Договір, в данному випадку, є засобом врегулювання відносин між суб'єктами та засобом впливу на відносини між суб'єктами. Договір, як засіб врегулювання господарсько-виробничих відносин є інструментом впливу на відносини між суб'єктами, які визначають міру та вид своїх прав та обов'язків у відповідності із законодавством. Також, до господарсько-правових засобів впливу на господарсько-виробничі відносини можна віднести організаційно-правову форму підприємства. Тобто, в залежності від обраної форми організаційно-правової форми підприємства, учасники такого підприємства мають певну низку прав і обов'язків, на зміст яких має вплив обрана організаційно-правова форма цього підприємства.

Серед засобів реалізації впливу на організаційно-господарські відносин можна назвати пільги, обмеження, ліцензування, державне замовлення, стимулювання експорту з боку держави.

Тісно пов'язаними із правовим засобів заохочення є такий правовий засіб, як встановлення пільг. Пільга передбачає правомірне надання суб'єкту особливих прав, які є перевагами, або звільнення від певних обов'язків, тобто покращення становища суб'єкта у визначених законодавством випадках. В випадках встановлення пільг, законодавець переслідує мету захисту певних суб'єктів, а також покращення їх положення та задоволення інтересів. Пільга

підкреслює особливий правовий статус її набувача, доповнюючи його основні права та обов'язки.

Гармонізація інтересів певних осіб або їх груп та держави є одним із основних призначень пільг. Основним завданням пільг є реалізація таких функцій, як забезпечувальної, регулятивної, попереджувальної, інтеграційної, [63]. Саме, ефективність правових пільг залежить від наявності фінансових гарантій, які є законодавчо закріпленими. А також, важливим є наявність закріпленого в законодавстві механізму реалізації цих пільг, тобто детального механізму, який забезпечить отримання певними категоріями осіб чи підприємств таких пільг. Пільги встановлюються із метою створення та забезпечення більш сприятливих умов для функціонування підприємств та реалізації їх цілей.

Враховуючи динамічність потреб суспільства та змін в правовому середовищі, пільгам, як і іншим правовим засобам впливу на правовідносини, притаманна ознака динамічності. Ефективність правового регулювання суспільних відносин в будь-якій сфері залежить від ефективності комплексу правових засобів впливу, що застосовані державою для досягнення поставленої мети. Зміст діяльності держави складається із застосування правових засобів впливу, необхідних для створення сприятливого середовища, в якому захист та безпека прав фізичних та юридичних осіб є основною метою суспільства.

Пільга виконує функцію стимулювання, тобто мають можливість спонукати суб'єктів до виконання певного виду соціально корисної діяльності. В більшій мірі стимулююча функція наявна в податкових пільгах, які встановлюються державою із метою забезпечення розвитку конкретних, визначених державою галузей виробництва, та видів підприємництва із найбільш високим соціально-економічним ефектом. Прикладом є орієнтування на інноваційний вектор розвитку підприємств та промисловостей України, затверджений Концепцією. Стимулювання суб'єктів малого і середнього підприємництва до провадження діяльності з використання наукоємних, ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій інноваційного типу [64].

До засобів, які застосовуються згідно з чинним законодавством України, можна віднести наступні правові засоби впливу держави на інноваційну діяльність, зазначені в різних нормативно-правових актах. Ефективним як правовий засіб є механізм державного замовлення. Державне оборонне замовлення є одним із найважливіших напрямів замовлень в реалізації яких заінтересована держава. Держава в першу чергу займається фінансуванням оборонної промисловості та регламентує їх порядок та напрямки, шляхом видання певних нормативно-правових актів.

В Указі Президента України зазначено щодо забезпечення фінансування пріоритетних проектів, зокрема з розвитку ракетного озброєння, яке здійснюється виключно за рахунок загального фонду державного бюджету [65]. Державне замовлення є одним із засобів підтримки інноваційної діяльності та захисту національного товаровиробника, а також засобом стимулювання інноваційності підприємств в сфері оборонної промисловості [66].

Пільгове кредитування та спрощена система оподаткування є правовими засобами державного регулювання із метою підтримки виробництв та підприємств в галузях визначених законодавством. Надання податкових пільг, визначених Податковим кодексом України є реальним механізмом впливу держави на інноваційні процеси в Україні. В Податковому кодексі передбачені норми про звільнення від оподаткування прибутку (його частини) для підприємств з виробництва техніки, яка працює на альтернативних видах палива, на відновлюваних джерелах енергії, для виробників біопалива, для літакобудування тощо [67]. Законодавством передбачені певні знижки інвестиційного характеру щодо податку на прибуток. Розмір такої знижки пропорційний процентній частині конкретної вартості інноваційного устаткування та обладнання, яке було впроваджено в виробничий процес.

Стосовно пільгового кредитування треба сказати, що система установ, які займаються кредитуванням становлять значну частину, яка складає національну економіку. Тому, вектор розвитку системи установ, які займаються

кредитуванням повинен відповідати принципам інноваційності нової моделі економічного розвитку, тобто інноваційності економіки. Установи, які займаються кредитуванням інноваційної діяльності є особливими видами фінансових установ, тому що кредитування інноваційних проектів є ризиковою діяльністю із не визначеним в часі результатом. Але, без успішно працюючої системи кредитування та фінансування інноваційної діяльності розвиток інноваційного вектору економіки неможливий. Тому, такий правовий засіб, як пільгове кредитування є дієвим інструментарієм необхідним для застосування впливу на інноваційні відносин в НІС. Саме, в ЗУ «Про інноваційну діяльність» зазначений такий вид державної підтримки, як часткове безвідсоткове кредитування для реалізації пріоритетних інноваційних проектів, при чому часткове, мається на увазі, не перевищує половини суми кредитної виплати. Також, цим Законом передбачена часткова компенсація державою вже сплачених відсотків до фінансових установ, за кредитами виданими на реалізацію пріоритетних інноваційних проектів. Надання грантів та субсидій суб'єктам інноваційної діяльності, також, визначено в цьому Законі, а механізм реалізації такого виду державної допомоги не зазначений.

Також, засоби правого впливу, застосування яких є необхідним для покращення становища суб'єктів господарювання названі в ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Державна допомога є засобом підтримки з боку держави певних видів господарської діяльності із метою соціально-економічного розвитку. Така допомога за зазначеним Законом може надаватись у вигляді податкових пільг, субсидій та грантів, у вигляді запровадження пільгового кредитування, а також застосування спеціального пільгового кредитування, надання гарантій. Однак, перелічені види державної допомоги для суб'єктів інноваційного підприємництва не є чітко визначеними, разом із регламентацією механізму їх застосування.

Необхідно сказати про такий особливий вид засобів впливу державного регулювання, який є ситуативним, але результативним та застосовується для захисту політичної та економічної безпеки країни. Закон України прийнятий в

2018 році «Про внесення змін до законів України щодо вирішення деяких питань заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу-учасників Державного концерну "Укроборонпром" перед державою-агресором та/або державою-окупантом та забезпечення їх стабільного розвитку»[68]. В Законі зазначено, що всі зобов'язання фінансового характеру, належні підприємствам, які є учасниками державного концерну «Укроборонпром» перед державою-агресором та її фінансовими установами не можуть бути виконаними. Тобто, по факту держава забезпечила можливість уникнути від сплати боргів перед кредиторами держави-агресора. Такі дії виправдані пріоритетном захисту національної, політичної та економічної безпеки.

Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» передбачає створення спеціального органу, експортно-кредитного агентства, основною функцією якого є здійснення комплексу заходів, необхідних для реалізації експортної діяльності товарів українського походження вітчизняними суб'єктами господарювання. Саме тому, експортно-кредитні агенства мають визначені, цим Законом, повноваження щодо надання гарантій за договорами з розвитку експортної діяльності, страхування та перестрахування експортної діяльності суб'єктів господарювання. Експортно-кредитне агенство є акціонерним товариством та може брати участь в частковій компенсації процентів за експортними кредитами вітчизняних суб'єктів господарювання. По суті цим Законом створено цілий інститут в системі організаційно-господарського забезпечення. Така державна допомога передбачає конкретний орган (ЕКА) із власними органами управління та контролю та повноваженнями щодо стимулювання експорту. Такий механізм організаційно-господарського забезпечення експорту товарів національного товаровиробника є пріоритетним та зазначеним в законодавстві. Важливо сказати, що доречним буде створення подібного інституту в системі організаційно-господарського забезпечення, метою якого буде конкретно

стимулювання експорту інноваційної продукції, виробленої в Україні, на міжнародні ринки.

Перелічені правові засоби, які містяться в різних нормативно-правових актах є прикладами заінтересованості держави в забезпеченні сприятливого правового та економічного середовища, необхідного для інноваційного розвитку країни, шляхом надання можливостей інноваційним підприємствам здійснювати свою діяльність. Зазначені правові засоби впливу на інноваційну діяльність є виокремленими та і, якщо створюють систему засобів правового впливу, то вона є не комплексною. Але їх можна віднести до засобів, які на сьогоднішній день вже застосовуються для впливу на інноваційні відносини в суспільстві і в НІС.

Більш комплексним впливом на інноваційну діяльність можна назвати спеціальний режим інноваційної діяльності. Вакім В. Е. зазначає, що спеціальні режими, які застосовуються для впливу на відносини можуть мати стимулюючий та обмежуючий характер. А, саме для стимулюючого спеціального режиму характерним є застосування таких правових засобів, як пільга, державна допомога та гарантії [69].

Спробою запровадження спеціального режиму із застосуванням правових засобів впливу на інноваційну діяльність є прийняття Закону, що регламентує діяльність технопарку. Технопарк є специфічним утворенням, який об'єднує у собі наукову розробку, експериментальне тестування та промисловий випуск на ринок продукції, яка є конкурентоспроможною. В Законі України «Про Спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» зазначений спеціальний режим, як засіб державної підтримки інноваційної діяльності та стимулювання інноваційних проектів. Закон також, передбачає бюджетну програму, за якою може бути надано часткове або повне кредитування проектів, які є основною діяльністю технологічних парків. Або бюджетна програма передбачає повну чи часткову компенсацію відсотків за кредитами наданими для реалізації проектів технологічних парків. Також, в вигляді засобу державної підтримки можна розглядати визначені цим Законом цільові субсидії, у вигляді звільнення від сплати суми ввізного мита на необхідне для діяльності

технологічного парку обладнання, яке не виробляється на території України. При чому кошти, які технологічний парк не сплачує за ввізне мито зараховуються на спеціальний рахунок технологічного парку та мають бути використанні для розвитку його діяльності. Перелічені засоби можна віднести до засобів стимулювання інноваційної діяльності та інструментарію державної допомоги в інноваційній сфері.

Також треба сказати, що своєрідним видом спеціального режиму можна назвати низку перелічених правових засобів впливу, які зазначені законодавцем в Законі України «Про індустріальні парки». Саме, індустріальним парком є певна земельна ділянка, яка є спеціально наданою під будівництво індустріального парку. Повноваження щодо керування індустріальним парком надаються спеціально створеній юридичній особі. Науково-дослідна діяльність є одним із різновидів діяльності індустріального парку, а також індустріальний парк передбачає можливість здійснення господарської діяльності в сфері переробної промисловості, в сфері телекомунікацій. Також, законом передбачене стимулювання діяльності індустріального парку певними правовими засобами впливу. Державна підтримка діяльності індустріальних парків передбачає фінансування із Державного бюджету. Надання безвідсоткових кредитів, позичок, а також направлене на облаштування та розширення індустріальних парків фінансування, може надаватись на безповоротній основі, із коштів Державного бюджету [70]. Необхідно сказати, що правовий вплив на діяльність індустріального парку за допомогою господарсько-правових засобів має суміжні аспекти стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.

Перелічені господарсько-правові засоби стимулювання інноваційної діяльності мають місце в сучасному законодавстві, але їх вплив необхідний для стимулювання інноваційних відносин є не надто ефективним та комплексним. Тому, необхідно сказати щодо господарсько-правових засобів стимулювання, що можуть бути застосовані *de lege ferenda*.

Також, можна зазначити, що держава заінтересована в забезпеченні інвестиційної безпеки застосовує певний господарсько-правовий механізм для

реалізації такої мети. Застосування податкових пільг, стабілізація митного та податкового законодавства є засобами законодавчої підтримки інвестиційної діяльності. Шпаков В. В. зазначає, що система в якій поєднуються засоби стимулювання, засоби обмеження та засоби контролю є системою комплексних засобів впливу необхідних для забезпечення інвестиційної безпеки [71]. Тому, можна звернути увагу, що господарсько-правовий механізм забезпечення інноваційної безпеки держави може бути схожим із механізмом забезпечення інвестиційної безпеки держави, що в свою чергу передбачає модернізацію законодавства із урахуванням преференцій для суб'єктів НІС. Існує можливість реалізації інноваційної безпеки держави на рівні з інвестиційною безпекою.

Нещодавно, в липні 2021 року Верховна Рада України прийняла Закони «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» [72] та Закон «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» [73]. Нормативно-правові акти передбачають митні пільги у вигляді звільнення від сплати податку на додану вартість, який сплачується при ввезенні транспортних засобів з електричними двигунами на територію України. Також, Закони передбачають спеціальні пільги для суб'єктів господарювання, які є виробниками електричних двигунів, пільги передбачають тимчасове звільнення від оподаткування, зокрема до 2035 року. Запроваджені у цих Законах норми є прикладами господарсько-правових та податково-правових засобів стимулювання.

Пропонуємо ознайомитись із господарсько-правовими засобами стимулювання інноваційної діяльності, які містяться в законодавстві України.

Закон України	Пільги	Гарантії	Заборони	Спеціальна правосуб'єктність
ЗУ «Про інноваційну діяльність»	<p>1) часткове (не більше 50%), або повне безвідсоткове кредитування пріоритетних інноваційних проектів.</p> <p>2) часткова компенсація відсотків за кредитами</p>	Гарантії держави для комерційних банків, які здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів.	—	—
Податковий кодекс України	<p>Звільнення від оподаткування прибутку (його частини) для підприємств з виробництва техніки, яка працює на альтернативних видах палива, на відновлюваних джерелах енергії, для виробників біопалива, для літакобудування</p> <p>Розмір знижки</p>	—	—	—

	пропорційний процентній частині конкретної вартості інноваційного устаткування.			
ЗУ«Про спеціальний режим діяльності технологічних парків»	1) Звільнення від сплати ввізного мита на обладнання; 2)Часткове або повне кредитування за рахунок державної програми, та/або сплата відсотків за кредитами.	—	—	—
ЗУ«Про індустриальні парки»	Надання позичок та кредитів, фінансування за кошти Державного бюджету	—	—	—

ЗУ «Про наукові парки»	1) Надання коштів Державного і місцевого бюджету для розробки та реалізації проєктів; 2) Звільнення від сплати сум ввізного мита на обладнання.	Можливість державного замовлення на пріоритетні потреби держави	Торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка підакцизних товарів та інших, що не відповідають меті НУ.	В складі засновників передбачена обов'язкова наявність такого суб'єкта, як вищий навчальний заклад. Створення наукового парку відбувається за ініціативою ВНЗ.
------------------------	--	---	--	--

Багато з того, що зазначено в таблиці № 1 не має правового механізму реалізації, в силу чого зазначені норми мають більш декларативний характер. Зазначені норми не забезпечені механізмом правової реалізації, тому можна сказати, що перелічені в зазначених нормативно-правових актах засоби лише формують намір держави на стимулювання інноваційного розвитку. Навіть, ті засоби, які згідно із Законами держава надає за рахунок Державного бюджету, а це в першу чергу: фінансування пріоритетних проєктів, сплата відсотків за кредитами інноваційних підприємств, кредитування інноваційних проєктів, надання позичок, пільгове кредитування інноваційних підприємств. Перелічені засоби стимулювання інноваційної діяльності не можуть бути реалізовані без зазначення певної частини на їх фінансування в Законі України «Про Державний бюджет» на наступний рік [74] та Податковому Кодексі. Поки в цьому Законі не зазначено окрему частину витрат, цільовим спрямуванням яких є інноваційний розвиток країни, норми про правові засоби стимулювання інноваційної діяльності більш схожі на декларацію про наміри стимулювати інноваційну діяльність.

Але, з точки зору чинного законодавства, законодавець вважає доцільним використовувати саме такий перелік: 1) часткове (не більше 50%), або повне

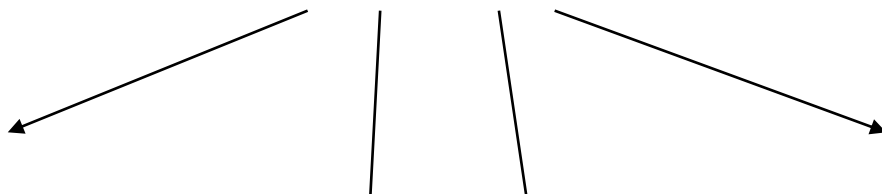
безвідсоткове кредитування пріоритетних інноваційних проектів; 2) часткова компенсація відсотків за кредитами; 3) гарантії держави перед комерційними банками за інноваційними проектами, які визнані пріоритетними; 4) звільнення від сплати ввізного мита на обладнання; 5) часткове або повне кредитування за рахунок державної програми, та/або сплата відсотків за кредитами; 6) надання позичок та кредитів, фінансування за кошти Державного бюджету; 7) звільнення від оподаткування прибутку (його частини) для підприємств з виробництва техніки, яка працює на альтернативних видах палива, на відновлюваних джерелах енергії, для виробників біопалива, для літакобудування, розмір знижки пропорційний процентній частині конкретної вартості інноваційного устаткування. Аналіз зазначеного переліку дає зробити висновок, що не має системного впливу держави на інноваційну діяльність у вигляді господарсько-правових засобів стимулювання.

Проблема відсутності інноваційної політики, як такої, що підтверджується і Господарським кодексом України, зокрема ст. 10, в якій інноваційна політика не визначена, як один з основних напрямів економічної політики держави [33]. Також, компетенція органів державної влади в сфері регулювання та стимулювання інноваційної діяльності є розпорошеною, про що свідчить відсутність єдиного державного органу, який би забезпечив виконання інноваційної політики держави на всіх рівнях її реалізації. Невипадково, що відсутня свідомо політика держави, що зазначена в таблиці №2.

Разом с тим, господарське законодавство України містить низку нормативно-правових актів, які фактично створюють певну палітру використання засобів стимулювання, які відомі державі. Серед таких нормативно-правових актів можна назвати: 1) Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»; 2) Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту»; 3) Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного

транспорту в Україні»; 4) Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні». Саме, ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» передбачає низку стимулів, які відомі державі.

Чинні засоби інноваційного права

Звільнення від оподаткування прибутку (його частини) для підприємств з виробництва техніки, яка працює на альтернативних видах палива. Розмір знижки пропорційний вартості інноваційного обладнання

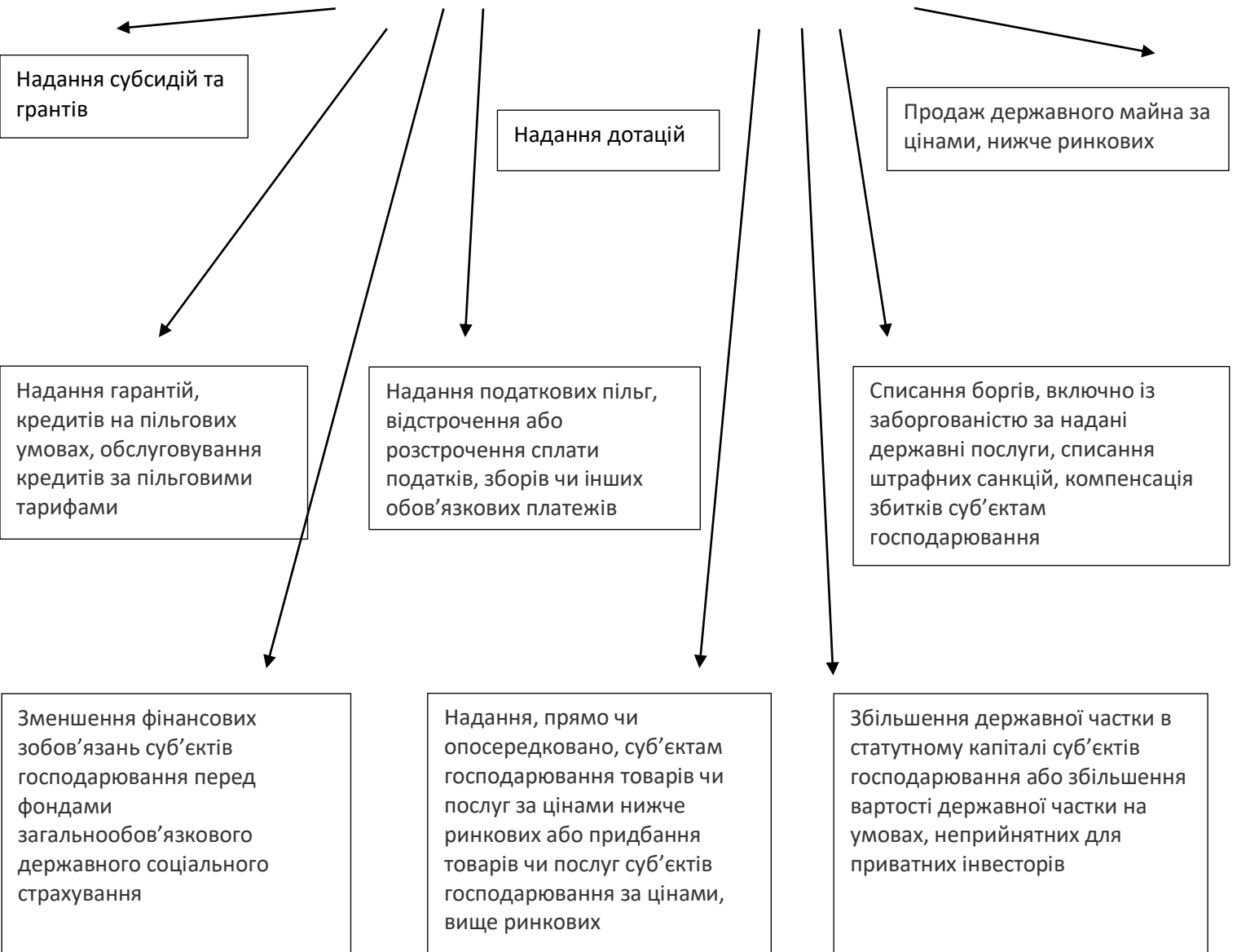
1) Надання коштів, кредитів та позичок із Державного і місцевого бюджету для розробки та реалізації проектів;
2) Звільнення від сплати сум ввізного мита на обладнання

1) Часткове (не більше 50%), або повне безвідсоткове кредитування пріоритетних інноваційних проектів.
2) Часткова компенсація відсотків за кредитами

1) Звільнення від сплати ввізного мита на обладнання;
2) Часткове або повне кредитування за рахунок державної програми, та/або сплата відсотків за кредитами

Чинні засоби господарського права

Висновки до другого розділу:

1) З економічної точки зору, задля покращення ефективності інноваційної діяльності в країні, держава повинна організувати інституційну систему відносин попиту та пропозицій на інноваційні продукти, послуги, тощо, переважно на ринковій основі. Інноваційний розвиток потребує ефективної дії його механізмів, а також активної діяльності інноваційних підприємств, які залежать, насамперед, від попиту та пропозиції на ринку інноваційної продукції. Саме, попит на інноваційну продукцію прямо впливає на розвиток ринку інноваційних продуктів.

2) Рівень інноваційності держави насамперед залежить від ефективності застосування всього комплексу господарського-правових засобів самою державою, шляхом застосування ефективної та комплексної державної політики. Така державна політика, перш за все, має відповідати цілям та принципам сталого розвитку. Тобто, бути направленою на розвиток інноваційності економіки країни із принципово важливою метою, а саме отриманням позитивного ефекту для навколишнього середовища від інноваційності технологій виробництва. В даному випадку інноваційність є компонентом необхідним для збереження рівня екологічної безпеки та необхідного рівня функціонування екосистеми. Інноваційний компонент в таких сферах, які мають позитивний вплив на навколишнє середовище, на сьогодні, є більш затребуваним в порівнянні з іншими сферами.

3) Інноваційна конкурентоспроможність на міжнародній економічній арені, обумовлена наступними факторами: 1) підвищення попиту на інновації, саме тут не можна не сказати про надзвичайну актуальність інноваційних варіантів технологічних трансформацій, необхідних для спрямування курсом сталого розвитку; 2) зростання науково-технічного потенціалу, який є рушійною силою інновацій, прогресу та розвитку. Науково-технічний потенціал реалізується через інтелектуальний ресурс України, але якість результатів його реалізації залежить від сприятливості вітчизняного інноваційного середовища;

3) конкурентна гонитва, обумовлена бажанням отримання максимальної прибутковості від підприємництва в якому запроваджується інноваційний компонент. Бажаним результатом є отримання на міжнародному ринку інновацій конкурентних переваг, які призведуть до підвищення споживчого інтересу серед інших країн. В такому випадку, вдалим результатом є отримання інноваційної ренти за вітчизняні інноваційні результати.

4) Рівень інноваційності прямо впливає на обороноздатність держави. Саме в цьому питанні актуальним є безпековий аспект, який є політичним пріоритетом для України, та інших держав. Гонитва озброєнь, обумовлена актуальністю питання лідерства, щодо оборонного та безпекового потенціалу держави є пріоритетним питанням для будь-якої держави. Саме, безпековий аспект, також присутній в питанні інноваційного курсу сталого розвитку, обумовленого інноваційним варіантом економічних та технологічних трансформацій. Якісна реалізація безпекового аспекту є політичною мотивацією, задля реалізації якої держава має застосувати весь арсенал потужних чинників, які необхідні для ефективного стимулювання інноваційної діяльності.

5) Система господарсько-правових засобів стимулювання інноваційної діяльності передбачає механізми організаційно-господарського типу, а саме, спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності, направлені на створення інноваційного продукту, їх розвиток та інтенсифікацію. Серед механізмів стимулювання можна виділити технопарки, наукові парки, державно-приватне партнерство, спеціальні режими інноваційної діяльності, державну допомогу інноваційним підприємствам, тощо. Щодо окремих засобів стимулювання інноваційної діяльності організаційно-господарського типу можна назвати: пільгову систему для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, гарантії з боку держави для суб'єктів інноваційної діяльності, систему кредитування інноваційних проектів для суб'єктів інноваційної діяльності, державну підтримку експорту інноваційної продукції, тощо.

6) Серед засобів організаційно-господарського впливу та стимулювання інновацій ефективними та доцільними є: розробка та

впровадження державних програм інноваційного розвитку, державні закупівлі інноваційної продукції, державне фінансування найбільш значимих інноваційних розробок-проектів, запровадження спеціальних режимів інноваційної діяльності, та використання механізмів державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Ефективність цих засобів забезпечується комплексним характером їх застосування, яке в подальшому призведе до зростання рівня інноваційності економіки України. Слід зазначити, що вказані засоби, як правило законодавчо не адаптовані до специфіки інноваційної діяльності, і саме в цьому напрямі має розвиватись інноваційне та загалом господарське законодавство України.

7) Державна інноваційна стратегія, як інструмент комплексного впливу держави на НІС і інноваційні відносини має бути реалізована через систему господарсько-правових засобів стимулювання інноваційної діяльності. Які в свою чергу можна поділити на засоби стимулювання інноваційної діяльності господарсько-виробничого типу та засоби організаційно-господарського типу. Щодо засобів стимулювання інноваційної діяльності господарсько-виробничого типу, то їх основною метою є формування повного складу елементів інноваційних правовідносин. Правовідносини в сфері інноваційної діяльності формуються на кожній ланці інноваційного циклу між різними суб'єктами цього циклу та з природу різних об'єктів інноваційної діяльності. Також, формування правовідносин відбувається та потребує стимулювання господарсько-виробничого типу правовідносин, зокрема шляхом створення широкої договірно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності. Стимулювання інноваційної діяльності, також, потребує чіткого врегулювання відносин, які складаються щодо правового захисту результатів інноваційної діяльності.

8) Засоби правого впливу, застосування яких є необхідним для покращення становища суб'єктів господарювання названі в ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Державна допомога є засобом підтримки з боку держави певних видів господарської діяльності із метою соціально-економічного розвитку. Така допомога за зазначеним Законом може надаватись

у вигляді податкових пільг, субсидій та грантів, у вигляді запровадження пільгового кредитування, а також застосування спеціального пільгового кредитування, надання гарантій, зменшення фінансового навантаження за зобов'язаннями суб'єктів господарювання перед фондами державного соціального страхування, надання дотацій суб'єктам господарювання, а також продажу державного майна за цінами нижче ринкових. А також, державна допомога може надаватись у вигляді державних закупівель, тобто придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами вище ринкових, і також надання суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових. Однак, перелічені види державної допомоги для суб'єктів інноваційного підприємництва не є чітко визначеними, регламентація механізму їх застосування також є доволі аморфною.

РОЗДІЛ 3

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

3.1 Удосконалення законодавчого регулювання основних елементів інноваційних правовідносин.

Всі відносини, які складаються в суспільстві, незалежно від своїх специфічних ознак є суспільними та соціальними за своєю природою. Зокрема, суспільство є сукупністю відносин, які складаються в результаті взаємодії його структурних елементів, тобто індивідів. Завдяки нормативному впливу держави різноманітні відносини стають упорядкованими, стабільними, контрольованими, формалізованими. Правовим відносинам притаманна персоніфікація прав та обов'язків їх учасників, які в свою чергу кореспондують один одному. Суб'єкти правовідносин перебувають у взаємному зв'язку один з одним, такий зв'язок обумовлений юридичними правами та обов'язками, які в свою чергу становлять зміст правовідносин. Правовідносини можуть бути охарактеризовано за двома аспектами, у першому випадку правовідносини містять державно-владний компонент та виникають із правових норм. Та у другому випадку, мають приватно-правовий компонент, та можуть виникати за волевиявленням учасників. Задоволення інтересів всіх учасників правовідносин, які є суб'єктами цих відносин, формалізується шляхом кореспондування їх прав і обов'язків одним іншому.

Стосовно елементного складу правовідносин, треба сказати, що його складають суб'єкти, об'єкти та зміст правовідносин. Суб'єктами є учасники будь-якого виду правовідносин, які мають юридичні права та юридичні обов'язки, а також мають такі властивості, як дієздатність та правоздатність. Об'єктами правовідносин є те з приводу чого можуть виникнути відносини між суб'єктами. А також, змістом правовідносин є права та обов'язки суб'єктів правовідносин. В свою чергу, юридичний обов'язок можливий у трьох формах: 1) обов'язок утриматись від певних юридично значущих дій; 2) обов'язок

вчинити певні юридично значущі дії; 3) встановлення обмежень щодо здійснення певних дій. Юридичне право, як елемент правовідносин, в свою чергу поділяється на дві форми: 1) право вимагати вчинення конкретних дій конкретним суб'єктом; 2) право конкретного суб'єкта вчиняти певні дії, передбачені свободою вибору, тобто на власний розсуд, за власним бажанням.

Організація функціонування інноваційної діяльності, а також безпосередньо здійснення інноваційної діяльності є факторами, які обумовлюють виникнення інноваційних правовідносин. Інноваційні правовідносини є складним за своєю природою поняттям, так як суб'єктний склад є доволі насиченим та різноманітним, тому і інноваційні відносини є складними і різноманітними. Інноваційні відносини можуть виникнути на кожній ланці (стадії) інноваційного процесу: на етапі створення наукової розробки, на етапі доведення наукової розробки до стану інноваційного продукту, та етапі комерціалізації, на етапі запровадження інноваційного продукту в виробництво, а також на кінцевому етапі реалізації інноваційної продукції. На кожній стадії інноваційного циклу виникає власний тип інноваційних правовідносин, в кожному типі таких інноваційних правовідносин наявний свій суб'єктний склад та об'єкт з приводу якого ці правовідносини виникли.

Суб'єктний склад інноваційних правовідносин є специфічним та різноманітним та залежить від багатьох факторів, одним із яких є стадія інноваційного циклу. Якщо розглядати питання суб'єктного складу в залежності від стадії інноваційного циклу, то першим суб'єктом інноваційних правовідносин виступає розробник. Розробник є основним суб'єктом стадії створення наукової розробки. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» за редакцією від 18.04.2021 року, називає суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності наступних суб'єктів: наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та

громадські наукові організації [75]. Тобто, всі перелічені суб'єкти по суті можуть бути «суб'єктами розробниками» та утворювати інноваційні відносини на першому етапі інноваційного циклу, етапі інноваційної розробки. Також, специфіка інноваційних відносин, яка характеризується їх складністю за своєю правовою природою, полягає в тому, що на першій ланці інноваційного циклу можуть зв'язатись інші суб'єкти. Мова йде про інноваційні правовідносини, які виникають при появі інвестора, який в більшості випадків виступає замовником інноваційної розробки. А розробник виступає стороною, яка повинна на визначених із інвестором умовах виконати зобов'язання, тобто створити інноваційну розробку. В цьому випадку, відносини є схожими на цивільно-правові, але ж вони є і інноваційними правовідносинами в силу наявності об'єкта, в данному випадку інноваційної розробки, який є об'єктом все ж таки інноваційних правовідносин. Одним із основних елементів інноваційних правовідносин є їх об'єкт. На даній стадії інноваційного циклу об'єктом виступає перспективна інноваційна розробка.

Також, з огляду на елементний склад правовідносин треба зазначити, що наступні юридичні факти мають місце при функціонуванні правовідносин на етапі створення інноваційної розробки. Юридичними фактами даних правовідносин на даній стадії інноваційного циклу є

- 1) створення інноваційної розробки;
- 2) реєстрація прав інтелектуальної власності на інноваційну розробку або її складові;
- 3) передача інноваційної розробки до складу майнової основи суб'єкта господарювання;
- 4) передача інтелектуальних прав на інноваційну розробку іншим фізичним та юридичним особам.

Також, особливим суб'єктом інноваційних правовідносин, якого більш можна віднести до суб'єктів інноваційної інфраструктури є венчурний фонд. Венчурний фонд є особливою формою корпоративного фонду, який спеціалізується на фінансуванні інноваційних проектів. Основною ознакою інвестиційної діяльності венчурного фонду є підвищена ризиковість його діяльності. Перспективні інноваційні проекти та стартапи є проектами для яких

одним із основних елементів є фінансування, що є основною метою венчурного фонду. Однак, перспективність інноваційних проектів є питанням неоднозначним і напевно запевнити в позитивності результату інвестування таких проектів не може а ні розробник, ні інвестор. Саме тому, ризиковість інвестиційної діяльності венчурного фонду є основною ознакою цієї діяльності. З огляду на сучасне законодавство України, яке регулює діяльність венчурного фонду, можна сказати, що воно є, принаймні, не повним та не регулює більшості питань його діяльності. ЗУ «Про інститути спільного інвестування» зазначає лише, що венчурний фонд може надавати кошти у позику, а також види матеріальних актів, якими може розпоряджатися венчурний фонд. Наприклад, у Німеччині та Швейцарії нормативно-правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності венчурних фондів здійснюється відокремленими нормативно-правовими актами. Необхідно сказати, що практика регулювання інноваційно-інвестиційних відносин діяльності венчурного фонду окремим нормативно-правовим актом є доволі успішною, з огляду на позитивність економічного результату на національному рівні. В Україні є необхідним обговорення питання щодо прийняття окремого закону про венчурну діяльність, що здійснюється вітчизняними фондами, саме діяльність венчурного фонду має бути національною за своїм характером. Також, треба зацентувати увагу на тому, що Закон про венчурний фонд має бути спроможним надати венчурному фонду особливого статусу на законодавчому рівні, як особливому суб'єкту інноваційних правовідносин. Надання статусної деталізації на законодавчому рівні є необхідним для визначення правового статусу, організаційно-правової форми і порядку діяльності суб'єкта.

Наступним, безумовно, складним за своєю правовою природою суб'єктом інноваційних правовідносин є стартап. На сьогодні поняття «стартап» є невизначеним законодавством, існують нормативно-правові акти, які регулюють таку діяльність, але чіткої та повноцінної законодавчої бази, яка б врегулювала діяльність стартапу не існує, тому що стартап є об'єктом законодавчого врегулювання, якому притаманна ознака новизни. Треба сказати, що стартап є

об'єктом інноваційного інвестування, в якому інвестується не розробник або його науково-технічна діяльність, а саме така господарська організація через отримання корпоративних прав. Як зазначає Врублевська К. М. інноваційне інвестування є комплексним інститутом господарського права, призначеним забезпечити порядок у відносинах обороту виключних прав щодо комерційного використання інноваційного продукту (технології) шляхом його інвестування в господарську діяльність реципієнта інвестицій з метою підвищення технологічного рівня виробничої діяльності останнього та/або конкурентоспроможності інноваційної продукції, що ним виробляється, а також відповідно у відносинах отримання та розподілу інвестиційного прибутку суб'єктами інвестування [76].

Важливим аспектом в діяльності стартапу є вибір його учасниками організаційно-правової форми, на який впливають форма власності, управління майном та інші. З точки зору теоритичного аспекту, стартап може бути створено в таких організаційно-правових формах: приватне підприємство та господарське товариство, але на нашу думку підприємство корпоративного типу має суттєві переваги.

Цікавим питанням виступають особливості системи розподілу майнових прав щодо інноваційного продукту між сторонами, в процесі його комерціалізації. Слід мати на увазі, роздріблення прав інтелектуальної власності щодо інноваційного продукту призводить до зниження його здатності бути об'єктом господарського обороту. Саме тому, розумним є рішення заснування стартапу, як організації корпоративного типу, яка має правоздатність у сфері створення і використання технологій і пристосована до інноваційного інвестування. Таким чином, обіг прав на об'єкти інтелектуальної власності в системі технологічних відносин логічно і доцільно має бути заміненим на обіг корпоративних прав, щодо підприємства, в основі майнового комплексу, якого є інноваційна розробка або інноваційний продукт. Таким чином, не зважаючи на кількість володільцев корпоративних прав рішення приймається консолідовано — більшістю голосів, що забезпечує однозначність варіанту використання прав

на технологію. Тому, детальне законодавче врегулювання стартапу, як спеціального суб'єкту інноваційних відносин, є гострим питанням господарсько-правової політики держави, як імперативно-концептуальної позиції держави в сфері інноваційного розвитку [77].

Враховуючи важливість стартапів, при його заснуванні виникає проблема їх юридичної ідентифікації, враховуючи простоту його створення та управління. При заснуванні стартапу постає питання його організаційно-правової форми. В закордонній практиці, зазвичай, стартап заснується в формі акціонерного товариства. Враховуючи особливості законодавства нашої держави для стартапу логічно обирати форму товариства з обмеженою відповідальністю.

Венчурний фонд фінансує стартап, отримуючи натомість корпоративні права у цьому стартапі. Для захисту корпоративних прав не буде зайвим створити реєстр стартапів, з метою уникнення спорів щодо обігу корпоративних прав. Важливою, також, є фіксація динаміки руху створення стартапів та фіксація обігу трансакцій з корпоративними правами, пов'язаними зі стартапами. Законодавством України мають бути враховані названі публічні інтереси щодо функціонування стартапів, як суб'єктів господарювання. Логічно виникає питання також і про стимулюючий організаційно-господарський вплив держави щодо їх діяльності [78].

Інноваційні відносини, які складаються в залежності від стадії інноваційного процесу, передбачають також різні варіації правовідносин за участю суб'єктів, які надають послуги з доведення інноваційної розробки до рівня інноваційного продукту. Або також їх можна назвати суб'єктами з надання послуг інноваційного дизайну. Трансформація інноваційної розробки до стану інноваційного продукту є наступним етапом інноваційного циклу після першого етапу, етапу створення. Саме, інноваційний продукт, є кінцевою формою реалізації перспективної інноваційної розробки, яка є об'єктом інтелектуальної власності та його можна віднести до об'єктів інноваційних правовідносин. Інноваційні відносини виникають на цьому етапі між суб'єктами, які доводять розробку до стану інноваційного продукту та замовником, або інвестором.

Інноваційний продукт має відповідати певним характеристикам, таким як 1) конкурентоздатність в порівнянні зі своїми аналогами; 2) висока технологічність інноваційного продукту. Одним із основних елементів інноваційних правовідносин, а саме об'єктом на цій стадії інноваційного циклу є інноваційний продукт. Як юридичний факт, що є елементом інноваційних правовідносин, які складаються на цьому етапі, можна назвати передачу інноваційного продукту. Та як основного суб'єкта, можна виділити компанії з надання послуг інноваційного дизайну, основною функцією яких є доведення інноваційної розробки до стану інноваційного продукту. Треба зазначити, що суб'єкти з надання послуг інноваційного дизайну, також потребують визначення свого статусу на законодавчому рівні. На сьогодні їх діяльність не є врегульованою законодавством, а їх статус не є визначеним. Цей вид суб'єктів інноваційних правовідносин потребує визначення особливого статусу, а також організаційно-правової форми їх діяльності та порядку діяльності.

Цікавим є питання щодо форми передачі інноваційного продукту та/або його елементів. Передача може відбуватись шляхом надання суб'єктами першого і другого етапів інноваційного циклу ліцензії на використання інноваційного продукту, тобто упорядкування даних інноваційних відносин відбувається шляхом укладення ліцензійного договору. Також, на данному етапі інноваційного циклу, а також на етапі комерціалізації інноваційного продукту виникають інноваційні правовідносини, які регулюються договорами інноваційного франчайзингу та іншими договорами, які регулюють правовідносини в сфері трансферу технологій. Технологію та її складові елементи можна назвати серед об'єктів інноваційних правовідносин. Також, питання обороту технологій не чітко врегульовано законодавством в силу її складності, як об'єкту правового регулювання. Технологія є комплексним об'єктом, як права інтелектуальної власності, так і інноваційного права, при чому із специфічними ознаками. Тобто, специфіка правовідносин пов'язаних із створенням та передачею технології полягає в неоднорідності правовідносин, а також наявності не тільки інноваційних правовідносин. Комплексність

правовідносин пов'язаних із технологією відображається в тому, що вона, як юридичний феномен поєднує у собі багато елементів різної правової природи, технологія є не просто сукупністю зазначених елементів, але їх системою, тому це має вплив на склад її правовідносин. Технологія сама по собі, як об'єкт інноваційних правовідносин є складним та потребує деталізованого законодавством урегулювання. Складність технології полягає в її здатності бути об'єктом із відокремленою та відрізненою специфікою в різних сферах, таким чином існують біотехнології, нанотехнології, енерготехнологій, технології в сфері ядерної енергетики, тощо.

Давидюк О. М. пропонує власне визначення технології враховуючи всі її особливості та специфіку її складності, як об'єкта правого регулювання. Технологія — це синтезований об'єкт права інтелектуальної власності, в основу якого покладено систему окремих базових її елементів, що за рахунок спроможності функціонально втілюватись у виробничий процес набуває якостей інноваційного продукту, особливого роду нематеріального активу, об'єкту господарського обороту і дозволяє визначити її, як об'єкт господарсько-правового регулювання [79, 80].

Наступним важливим суб'єктом інноваційних правовідносин, які виникають та трансформуються на етапі запровадження в виробництво та реалізації є інноваційне підприємство. Інноваційне підприємство, як суб'єкт правовідносин останніх двох етапів інноваційного циклу є основним та передбачає здійснення таких варіантів інноваційної діяльності: 1) інноваційна розробка; 2) комерціалізація інноваційного продукту; 3) безпосередньо виробництво інноваційної продукції; 4) реалізація інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Інноваційне підприємство, як суб'єкт інноваційних правовідносин є доволі масштабним поняттям. В силу того, що інноваційне підприємство при здійсненні своєї діяльності може вступати в інноваційні правовідносини на всіх вище перелічених стадіях інноваційного циклу. Об'єктом інноваційних правовідносин, які мають місце на стадії впровадження в виробництво та реалізації інноваційної продукції виступає 1)

інноваційне виробництво; 2) інноваційна продукція; 3) технологія. Юридичними фактами, які можуть виникнути в правовідносинах, в яких суб'єктом виступає інноваційне підприємство є: 1) створення перспективної інноваційної розробки; 2) реєстрація прав інтелектуальної власності; 3) використання в виробничому процесі; 3) випуск інноваційної продукції; 4) передача інноваційного продукту.

Інноваційна розробка, як об'єкт інноваційних правовідносин має комплексну структуру із своїм елементним складом, хоча розробка і є первинним об'єктом наявним на першому етапі інноваційного циклу. Інноваційна розробка є об'єктом інтелектуальної власності, який в більшості випадків належить розробнику, або іноді права на такий об'єкт інтелектуальної власності належать інвестору, у випадках наявності договірно-правових відносин між розробником та інвестором. Інноваційна розробка, як комплексний об'єкт інноваційних правовідносин може бути об'єктом ринкових відносин, таким чином щодо неї можуть бути укладені договори, які опосередковують її трансфер. Таким чином, створення та передача розробки є предметом договірно-правових відносин інноваційного циклу. Саме, інноваційна розробка є об'єктом інноваційних правовідносин та має бути перетворена зі стану розробки на стан інноваційного продукту. Різниця між цими об'єктами полягає в тому, що елементи наявні в розробці є не запатентованими, а в стані інноваційного продукту ця «розробка» разом із своїм елементним складом є запатентованою, тому по суті оформленою для подальшого функціонування на наступній стадії інноваційного циклу — стадії комерціалізації інноваційного продукту. Атаманова Ю. Є. зазначає, що елементами інноваційної розробки є саме, об'єкт інтелектуальної власності, щодо якого вживаються заходи з його доведення до етапу впровадження, та інноваційний проект, як є комплект документів щодо його провадження» [81]. Стосовно елементного складу інноваційної розробки треба сказати, що основним елементом є: 1) об'єкт інтелектуальної власності, яким в свою чергу може виступати і технологія; 2) економічно-технічне обґрунтування доцільності та унікальності інноваційного продукту чи розробки, іншими словами маркетинг; 3) ноу-хау виробничого процесу.

Саме, змістом інноваційних правовідносин є права і обов'язки суб'єктів по відношенню до об'єктів щодо яких створюються, змінюються чи припиняються інноваційні правовідносини. В перелічених типах інноваційних відносин, які складаються на кожній стадії інноваційного циклу, зміст цих інноваційних правовідносин знаходить своє відображення в договірно-правовій базі. Договірно-правова база є сукупністю врегульованих та врегульованих законодавством договорів, які укладаються між суб'єктами інноваційних правовідносин для врегулювання цих відносин, шляхом кореспондування юридичних прав юридичним обов'язкам. На сьогодні, договори інноваційного характеру є єдиним регулятором правовідносин, які складаються між суб'єктами національної інноваційної системи з приводу інноваційної розробки, створення інновацій, їх комерціалізації та застосування в виробництві, а також реалізації інноваційної продукції.

Серед науковців існують пропозиції щодо визнання окремої категорії договорів, саме договорів інноваційного типу. До них відносять 1) договір на створення інноваційного продукту; 2) договір на створення інноваційної розробки; 3) договір на передачу інноваційного продукту (інноваційної розробки) [82]. Усі інші договори можна назвати допоміжними, тобто такими, які супроводжують правовідносини, які виникають на інших етапах інноваційного циклу. Однак, інноваційний цикл є багатоетапним та складним за своєю природою процесом, в якому виникають різні за характером та правовою природою правовідносини. В силу чого, для кожного етапу інноваційного циклу має бути певна низка конкретних договорів інноваційного характеру, яка може скласти повну договірно-правову базу для врегулювання всіх або більшості правовідносин, які складаються на всіх етапах інноваційного циклу.

Слід зазначити, що правовідносини, які виникають на етапі «комерціалізації інноваційного продукту» в більшості випадків є сукупністю різних правовідносин з приводу трансферу технології чи передачі інноваційного продукту та/або їх елементів. Одна із старих редакцій ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» передбачала конкретну

низку поіменованих договорів, які мають укладатись суб'єктами інноваційних відносин з приводу трансферу технологій та/або її елементів. Попередня редакція Закону передбачала наступні поіменовані договори, які застосувались для трансферу технологій: 1) договір про поставку промислової технології; 2) договір технічно-промислової кооперації; 3) договір про надання технічних послуг; 4) договір інжинірингу; 5) договір про створення спільних підприємств; 6) договір комерційної концесії; 7) та договір про надання в оренду або лізинг складових технологій (обладнання) [83]. При цьому чинна редакція ЗУ «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» адресує суб'єктів, які беруть участь у трансфері технологій до загальних не поіменованих договорів, визначених в ЦКУ. Враховуючи це, не зайвим є запропонувати законодавцю звернути увагу на те, що положення попередньої редакції закону із визначеними поіменованими договорами треба імплементувати до чинного законодавства. Створення чітко визначеної договірно-правової бази, необхідної для врегулювання правовідносин із приводу трансферу технологій, є одним із напрямків реалізації врегулювання інноваційних відносин з боку держави. Необхідним є створення низки конкретно визначених договорів, які було б рекомендовано законодавцем для укладення суб'єктами інноваційних правовідносин в сфері трансферу технологій та інноваційних продуктів та/або їх елементів. При застосуванні такого способу, з одного боку, не усувається та не переслідується мета усунути диспозитивність, а також не можливо повністю закрити цим переліком цей тип правовідносин, пов'язаних із трансфером технологій. А з другого боку, якщо говорити про систему засобів державної підтримки інноваційних відносин та їх суб'єктів і систему спеціальних режимів, які виступають комплексними засобами стимулювання інноваційних правовідносин, то для прозорості держава може вимагати чіткої визначеності у договірно-правовій базі. Більш того, для урегулювання відносин вірогідно ефективним буде запровадження низки типових договорів з трансферу технологій в інноваційній сфері. Тому, рівень приватно-правового регулювання

інноваційних відносин є проблематикою, адже він потребує більш чіткого урегулювання та контролю з боку держави.

Позитивним слід визнати досвід законодавця щодо створення кола договорів з передачі інноваційних продуктів, технології та/або її складових. Також, дуже важливим є те, що на підставі визначеного кола договорів можна розробити низку типових договорів рекомендованих законодавцем, саме для опосередкування трансферу технологій. Мова йде не про просте бажання регламентації правовідносин, що виникають між суб'єктами інноваційного циклу, які беруть участь у процесі трансферу технологій. А саме, про визначення певних умов та вимог, яких мають дотримуватись суб'єкти інноваційних відносин, які розраховують на засоби державної підтримки. Ці умови та вимоги бажано мають бути зафіксовано в поіменованих договорах інноваційного характеру, із метою обґрунтованої реалізації засобів державної підтримки для суб'єктів, саме, інноваційних правовідносин, адже в наших умовах існує практика підміни відносин. Тому, для застосування засобів підтримки з боку держави суб'єкти організаційно-правової форми мають надати обґрунтування, що відносини і за ціллю, і за метою, і за змістом, мають на меті саме трансфер технологій. Але не можна критикувати законодавця, що він відмовився саме від зазначеного переліку, тому що не всі вказані договори є поіменованими і далеко не всі опосередковують трансфер технологій. Для того щоб вийти на практичну фіксацію переліку і визначення сутнісних договірних умов, очевидно, що тут треба надати цілу низку додаткових господарсько-правових наукових досліджень для аргументованого та чіткого визначення правових позицій.

Інноваційні відносини мають бути розділені на складові в залежності від стадії циклу. На кожній стадії інноваційного циклу інноваційним правовідносинам притаманна наявність свого специфічного, в залежності від стадії, елементного складу: об'єкт, суб'єкт, юридичний факт, зміст. Відповідно до цього, на всіх інноваційних стадіях відповідно до суб'єктного складу існують такі прогалини. З точки зору законодавчої техніки можливо дуже важко відрізнити «інноваційне підприємство» від «підприємства з інноваційним

виробництвом». Щодо прогалін і напрямів вдосконалення в залежності від стадії треба сказати, що для таких суб'єктів, як компанії з надання послуг інноваційного дизайну мають отримати певний статус та відокремлену нормативно-правову базу врегулювання. Також, необхідним є створення певної організаційно-правової форми для такої спільної науково-технічної діяльності фізичних осіб інноваторів, із передбаченими в законодавстві можливостями отримання державної підтримки, такими суб'єктами. Державна підтримка фізичних осіб інноваторів, або творчих колективів має передбачати можливості надання грантової підтримки творчих колективів, конкурсної діяльності, тощо.

Таким чином, хотілось би акцентувати увагу на фіксації прогалін в правовому регулюванні інноваційної сфери та запропонувати деякі шляхи удосконалення правого регулювання інноваційних відносин. Щодо системного врегулювання діяльності венчурного фонду та суб'єктів інноваційного дизайну, як уявляється, по кожному з цих суб'єктів не зайвим буде прийняття окремого нормативно-правового акту. Або ж системне врегулювання відносин, які складаються в результаті діяльності венчурного фонду та суб'єктів інноваційного дизайну може відбутись, шляхом суттєвого удосконалення чинного інноваційного законодавства, зокрема ЗУ «Про інноваційну діяльність». Стосовно першого суб'єкта, венчурного фонду, необхідно визначитись із необхідністю спрямування законодавчого регулювання, саме на створення венчурних фондів, саме для провадження інноваційної діяльності. Також, об'єктом законотворчих зусиль має стати спеціальний режим діяльності венчурного фонду, який би враховував характерні особливості пов'язані із ризиковістю інноваційного інвестування.

Стосовно інших суб'єктів інноваційних правовідносин, зокрема суб'єктів інноваційного дизайну, треба сказати, що вони виконують специфічний вид діяльності. Тому, на законодавчому рівні необхідним є визначення специфіки правового статусу та порядку діяльності таких суб'єктів та рекомендація законодавця щодо організаційно-правової форми створення такого суб'єкта інноваційної діяльності. А також, надання адресної правосуб'єктності, тобто

обмеження на зайняття іншими видами діяльності, які не пов'язані з інноваційним продуктом. Перелічені проблеми з відсутності законодавчого врегулювання основних напрямків діяльності суб'єктів інноваційної діяльності мають стати об'єктом законотворчих зусиль з боку держави.

З точки зору об'єктів інноваційних правовідносин на перший план виходить технологія, яка з одного боку може бути ціллю інноваційної діяльності щодо створення самої технології, або ж з другого боку є унікальним засобом виробництва без якого неможливий випуск інноваційної продукції. Саме тому, залишається проблемою відсутність чіткої, предметної інституалізації технології, як об'єкту інтелектуальної власності. Відсутність такої інституалізації гальмує не тільки розвиток відносин інтелектуальної власності, але і розвиток інноваційних відносин. Відтак, нагальною проблемою є розробка ЗУ «Про розробку, охорону прав та використання прав на технології в інноваційному праві».

Специфічним питанням є стартап, який є гібридною формою та одночасно, і суб'єктом, і об'єктом інноваційних відносин. Має подвійну правову природу : 1) є суб'єктом господарювання — юридична особа із усіма притаманним ознаками, зазвичай корпоративного типу. Ключовим є наявність в його майновій основі готового інноваційного продукту, а в окремих випадках налагодженої лінії виробництва інноваційної продукції. В цьому плані стартап цікавить в першу чергу своєю об'єктністю, ефективність оборотоздатності такого об'єкту дорівнює оборотоздатності корпоративних прав щодо такої господарської організації. Ці корпоративні права в даному випадку є формою використання прав на інноваційну продукцію. Стартап потребує дуже детальної регламентації, саме його організаційно-правова форма, правова природа, майнові права що складають статутний капітал, та спеціальна правоздатність, що прямо прив'язана до реалізації інноваційного проекту, мають бути чітко закріпленими та врегульованими.

Щодо удосконалення змісту інноваційних правовідносин, треба сказати про гостру необхідність надати чітке законодавче нормативно-правове

забезпечення інноваційних відносин на кожній стадії інноваційного циклу. Характерним має бути подальша перспектива розробки та унормування низки договорів інноваційного характеру, із метою створення певної законодавчої бази, яка мала б, зокрема, і інструментальний характер в питаннях застосування спеціальних режимів діяльності суб'єктів інноваційних відносин та відповідно щодо засобів державної підтримки. Так, договір комерційної концесії, хоча і в загальних рисах отримав законодавче регулювання, але така його спеціальна форма як договір інноваційного франчайзингу, який би опосередкував передачу саме інноваційного продукту — відсутній. Разом з тим немає і низки поіменованих договорів, які б опосередкували б трансфер технологій та/або її елементів, таких як «ноу-хау». На основі, запропонованого законодавцем, певного переліку таких договорів мають бути розроблені поіменовані договори для випадків, коли держава може застосовувати спеціальні режими, або окремі засоби стимулювання. Фіксація та опосередкування відносин інноваційного характеру, шляхом запровадження низки типових договорів із певними вимогами до суб'єктів інноваційних відносин, необхідно для забезпечення прозорості таких відносин, які складаються на кожній стадії інноваційного циклу. В такі договори можна закласти вимогу законодавця відповідати певним критеріям, із метою забезпечення прозорості інноваційних відносин між суб'єктами, та реалізувати намагання держави щодо ефективності надання засобів державної підтримки саме суб'єктам, які реалізують таку підтримку для удосконалення конкретно інноваційної діяльності із отриманням позитивного суспільно-економічного ефекту. Такі вимоги мають акцентувати увагу на таких критеріях як, безпечність інновації, рівень новизни, ризиковість діяльності, тощо.

Зазначена законодавча регуляція договірних відносин в інноваційній сфері, уявляється нагальною, також і через те, що зазначені відносини реалізуються часто за наявності в них іноземного франчайзера, або ліцензіару з великим і тривалим досвідом договірної роботи, в тому числі і щодо захисту власних комерційних інтересів. Вітчизняне правове регулювання необхідно, зокрема і

для того, щоб забезпечити адекватний захист майнових інтересів вітчизняного контрагента.

Доречно також зазначити ще одну важливу особливість правового забезпечення розвитку інноваційних правовідносин, а саме, те, що питання законодавчого забезпечення виникає не тільки на регулятивно-статичному рівні, але і на регулятивно-динамічному, адже постійна динаміка інноваційних відносин відзеркалює бурхливий розвиток науково-технічної сфери. Тобто, щоб досягти мети удосконалення інноваційного законодавства треба не тільки зафіксувати і систематизувати правові процеси, які вже існують, але також приділити увагу розвитку відносин, які знаходяться в процесі свого становлення і є суспільно-цінними [84].

3.2. Удосконалення системи відносин організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність.

У процесі державного регулювання господарською діяльністю виникають відносини організаційно-господарського типу, які складаються із приводу здійснення господарської діяльності та впливу суб'єкта організаційно-господарських повноважень на її параметри. Такі відносини виникають між суб'єктами, наділеними організаційно-господарськими повноваженнями та суб'єктами господарювання. В цілому, організаційно-господарські відносини виникають з приводу управління між: 1) засновником суб'єкта господарювання та безпосередньо самим суб'єктом господарювання, господарською організацією; 2) між суб'єктом господарювання та органом державної влади та/або місцевого самоврядування, у випадках коли вони наділені господарською компетенцією щодо такого суб'єкта господарювання; 3) між суб'єктами господарських об'єднань, шляхом об'єднання декількох суб'єктів господарювання за їх ініціативою, відносини утворюються з боку органів управління новоутворених господарських об'єднань; 4) між дочірнім підприємством та суб'єктом господарювання, який є його засновником; 5) між суб'єктами господарювання саморегульованої організації та самою

саморегулівною організацією [85]; 6) між учасниками відносин холдингового типу та холдинговою організацією [86]. Основною рисою організаційно-господарських відносин є їх вертикальний характер, тобто вони виникають між суб'єктом господарювання та суб'єктами, які наділені владними повноваженнями щодо цього суб'єкта, який є у їх прямому підпорядкуванні. Господарський кодекс України в ст. 3 визначає організаційно-господарські відносини, як відносини що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю [ст.3; 33]. Однак, Господарським кодексом не визначено перелік суб'єктів, які є, саме, суб'єктами організаційно-господарських повноважень, їх поняття, а також визначення самих повноважень організаційно-господарських повноважень.

Організаційно-господарські відносини виникають між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, яким може бути орган державної влади, і окреслюються сферою організації діяльності щодо цього суб'єкта господарювання та здійснення управління його діяльністю [87] . Також, науковці зазначають, що організаційно-господарські повноваження виникають у процесі управління господарською діяльністю та/або регулювання господарської діяльності (на мікрорівні) [88]. Процес управління господарською діяльністю характеризується можливістю однієї сторони вимагати від управленої сторони виконати свій обов'язок, а управлена сторона повинна здійснити конкретно обумовлену організаційну дію. Під організаційною дією, мається на увазі, дія господарсько-управлінського характеру від суб'єкта організаційно-господарських повноважень до підпорядкованого йому суб'єкта господарювання.

Також, організаційно-господарські відносини за чинним законодавством України характеризуються такими термінами, як «організація», «управління», а також «державне регулювання господарської діяльності». Під державним регулюванням господарської діяльності, мається на увазі, процес організованого керівництва державних органів із метою впливу на діяльність суб'єктів

господарювання із застосуванням механізмів контролю щодо діяльності суб'єктів господарювання та механізмів врегулювання цієї діяльності. Щодо управління господарською діяльністю, то для цього виду впливу характерним є застосування комплексу заходів, які реалізуються суб'єктом управління, за рахунок права власності на майно із метою досягнення позитивного соціально-економічного ефекту, або збільшення майна суб'єкта господарювання, отримання прибутку від діяльності такого суб'єкта. Одним із видів суб'єктів, хто здійснює управління господарською діяльністю є державні органи та органи місцевого самоврядування, у випадках, коли суб'єкт господарювання перебуває в їх підзвітності та відноситься до державного чи комунального сектору економіки [89]. Безумовно, важливою складовою господарського управління є контроль за господарською діяльністю суб'єкта господарювання з боку суб'єкта організаційно-господарських повноважень. Отже, суб'єкт організаційно-господарських повноважень є обов'язковим учасником господарських відносин організаційно-господарського типу, які складаються з організації, управління та контролю за господарською діяльністю суб'єкта господарювання.

Таким чином, до суб'єктів організаційно-господарських відносин належать органи державної влади, у випадку, якщо орган державної влади є одним із учасників організаційно-господарських відносин, а другим суб'єктом є — безпосередньо, суб'єкт господарювання або його структурні одиниці.

Із метою реалізації державної політики та реалізації програм, які передбачають економічне зростання та соціальний розвиток суспільства Господарським кодексом визначені механізми і засоби впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, застосування яких передбачає регулюючий вплив на діяльність суб'єктів господарювання. В Господарському кодексі зазначені наступні засоби: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [ст. 12; 33].

Інноваційна політика є напрямом державної політики, зокрема економічної політики держави. Основною метою державного регулювання інноваційної діяльності є реалізація та встановлення відносин між суб'єктами господарювання в сфері інноваційної діяльності та суб'єктами організаційно-господарських повноважень, в даному випадку органами державної влади. Реалізація державної інноваційної політики та програм інноваційного розвитку повинні бути направлені, зокрема, на досягнення позитивних факторів для економіки, у вигляді 1) налагодження ринку інноваційних продуктів; 2) встановлення та налагодження системи транзакцій, що забезпечують ефективний трансфер технологій; 3) стимулювання реалізації інноваційної продукції; 4) створення загального сприятливого середовища та умов, необхідних для ефективного функціонування НІС та здійснення предметної інноваційної діяльності.

На сьогодні організаційно-господарське забезпечення інноваційної діяльності здійснюється декількома суб'єктами організаційно-господарських повноважень. До них відносяться, в першу чергу, Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Міністерство стратегічних галузей економіки України.

Кабінет Міністрів України відповідно до ст. 2 та ст. 20 передбачає функції та повноваження в інноваційній сфері, які визначені в Законі України про Кабінет Міністрів [90]: 1) державна підтримка та забезпечення розвитку інноваційної діяльності та науково-технічного потенціалу країни; 2) розробка та реалізація програм інноваційного розвитку держави; 3) вжиття заходів із вдосконалення інноваційної діяльності підприємств та заходів із державного регулювання науково-технічної діяльності.

Міністерство освіти і науки України [91] є основним органом виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики в сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій. До основних повноважень в інноваційній сфері відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України входить: 1) формування та реалізація інноваційної

політики; 2) організація та координація інноваційної політики у сферах освіти і науки та науково-технічній діяльності; 3) розвиток НІС; 4) забезпечення участі України та співробітництва із Європейським Співтовариством в міжнародних програмах пов'язаних з інноваційною діяльністю; 5) формування напрямів розвитку науки і техніки, які визнані пріоритетними для держави на підставі прогнозів науково-технічного та інноваційного розвитку. При Міністерстві освіти і науки функціонує профільний **Департамент інноваційної діяльності та трансферу** технологій, який безпосередньо, бере участь у формуванні і реалізації державної політики в зазначеній сфері. Також, Департамент координує діяльність підлеглих йому структурних одиниць та організовує інноваційну інфраструктуру, разом із забезпеченням інфраструктури трансферу технологій, а також організовує специфіку роботи наукових та технологічних парків [92]. Можна сказати, що сьогодні цей департамент є єдиним органом виконавчої влади у сфері реалізації інноваційної політики із найбільш повним переліком завдань щодо реалізації інноваційної політики держави, у порівнянні із іншими органами державної влади, в повноваженнях яких згадується інноваційна діяльність.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України є органом виконавчої влади, до компетенції якого належить управління науково-технічною та інноваційною сферами в промислових галузях економіки. До його компетенції входить розробка програм із реалізації науково-технічного розвитку в промислових галузях економіки, визначення інноваційних напрямів розвитку для пріоритетних галузей промисловості, замовлення та організація проведення державної науково-технічної експертизи [93]. У 2017 році профільний **Департамент розвитку інновацій та інтелектуальної власності**, що займався розробкою пропозицій із формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, а також мав повноваження з забезпечення управління у сфері наукової та інноваційної діяльності у пріоритетних для промислового сектору економіки напрямках, та повноваження щодо координації сфери

інформаційно-комунікативних технологій, було реорганізовано у **Департамент інтелектуальної власності**

[94], який у 2020 році було переіменовано у **Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності** [95]. А також до структури Міністерства економіки входить нещодавно створений **Департамент технічного регулювання та інноваційної політики** [96]. У 2021 році Міністерство економічного розвитку і торгівлі було переіменовано в **Міністерство економіки України**, і на сьогодні, до його складу входять два департаменти, які мають повноваження в сфері інновацій: **1) Департамент технічного регулювання та інноваційної політики; 2) Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності**. У Положенні про Мінекономіки України визначено, що одним із завдань Міністерства є забезпечення формування та реалізації інноваційної політики держави в реальному секторі економіки [97]. А також, завданням є координація інноваційної діяльності, її розвиток, сприяння співробітництву України з ЄС в інноваційній сфері. Повноваження щодо управління сферою інноваційної діяльності та науки передбачають наступне: 1) визначення напрямків розвитку наукового і науково-технічного потенціалу галузей промисловості, спрямування та контроль діяльності підпорядкованих йому наукових організацій; 2) формування програм науково-технічного розвитку відповідних галузей промисловості; 3) замовлення та проведення державної наукової та науково-технічної експертизи.

Міністерство стратегічних галузей економіки України [98] створене у 2020 році, у переліку своїх функцій, визначених Положенням про нього, містить завдання та функції з 1) реалізації інноваційної політики в стратегічних галузях економіки, 2) підтримки інновацій в оборонно-промисловому секторі та впровадженні науково-дослідної діяльності на підприємствах, які входять до компетенції Мінстратегпрому; 3) координації залучення інвестицій до оборонно-промислового сектору спрямованих на інноваційні розробки та новітні технології; 4) координації та контролю діяльності Державної інноваційної фінансово кредитної установи; 5) може виступати ініціатором створення

індустріальних парків; 6) забезпечення співробітництва України та ЄС в інноваційних проектах у стратегічних галузях економіки; 7) управління та контролю за інноваційною діяльністю та науково-технічною діяльністю; 8) замовлення та організації державної науково-технічної експертизи та інших експертиз. До структури Мінстратегпрму входить **Управління інноваційної політики та науково-технічного розвитку**, але положення, яке б визначало його функції та передбачало б детальну регламентацію механізмів реалізації функцій в інноваційній сфері, зазначених в Положенні про Мінстратегпром, не має.

Щодо шістнадцяти інших міністерств України закріплених Положеннями про ці міністерства, повноваження зі здійснення заходів, які мають спрямовуватися на інноваційно-інвестиційний розвиток пріоритетних галузей, закріплені лише **щодо Міністерства інфраструктури України [99]** та **Міністерства аграрної політики та продовольства України [100]**. Міністерство інфраструктури України, відповідно до Положення про нього, може лише в межах своєї компетенції формувати пріоритети розвитку науки і техніки та інноваційно-інвестиційної політики. Стосовно діяльності в інноваційній сфері Міністерства аграрної політики та продовольства України визначені наступні функції: 1) формування державної політики в сфері нагляду і контролю за інноваційним розвитком в агропромисловому секторі; 2) координація інноваційних проектів в агропромисловому секторі, зокрема сприяння створенню конкурентоздатних технологій; 3) створення баз даних технологій та їх складових, які перебувають в розробці підприємств агропромислового комплексу; 4) розвиток інноваційної діяльності в галузі сортовивчення та охорони прав на нові сорти рослин; 5) забезпечення вжиття заходів, направлених на реалізацію інноваційної політики та впровадження технологій на підприємствах агропромислового комплексу; 6) впровадження засобів необхідних для інноваційно-інвестиційного розвитку.

Проте, ні Міністерство інфраструктури України, ні Міністерство аграрної політики та продовольства України не мають у своїй організаційній структурі

відповідних профільних підрозділів з питань інноваційного розвитку [101]. Тому, треба сказати, що реалізація інноваційної політики держави, яка має покладатись на низку органів державної влади з міжгалузевими повноваженнями щодо реалізації інноваційної політики, покладається в основному на Міністерство освіти і науки України, зокрема на його Департамент інноваційної діяльності та трансферу технологій. Усі інші органи, в Положеннях про які зафіксовані повноваження в сфері реалізації інноваційної політики, мають не результативний характер.

Враховуючи аналіз чинного інноваційного законодавства та Положень про Міністерства, які є суб'єктами організаційно-господарських повноважень в інноваційній сфері, треба сказати, що законодавцю слід акцентувати увагу на якості та доцільності нормативно-правових актів в інноваційній сфері. Тобто, Положення мають бути якісно сформовані з точки зору нормотворчої техніки, а також в них мають бути сформовано не тільки напрями діяльності або елементи компетенції, а також визначені і підстави для виникнення відповідальності цього Міністерства чи його структурного підрозділу. Відповідальність має бути передбачена в нормативно-правових актах про ці Міністерства, за незабезпечення визначеного в них стану інноваційного розвитку.

Також, варто зазначити Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності, яка схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України на період до 2030 року [102], реалізація якої передбачає утворення національної інноваційної екосистеми, загальне фінансування інноваційної діяльності з місцевих та державних бюджетів та інші положення та завдання загального характеру. Однак, державна стратегія інноваційного розвитку не може бути загальною. До основних галузей, де впроваджується інноваційна діяльність, необхідним є запровадження галузевого критерію та конкретизованого характеру із чітко визначеним алгоритмом розвитку та алгоритмом реалізації визначених завдань. Галузевий критерій щодо розвитку інноваційної діяльності передбачає спрямування агропромислового комплексу на розвиток та запровадження біотехнологій, а енергетики на альтернативні види енерго джерел, тощо.

А також, якщо говорити про засоби і способи організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність, які визначені законодавцем в сучасному інноваційному законодавстві, то це спеціальний режим визначений в ЗУ «Про спеціальний режим діяльності технологічних парків». Спеціальний режим передбачає державну підтримку діяльності технологічних парків, якою є повне чи часткове кредитування інноваційної діяльності технологічних парків, повна чи часткова сплата відсотків за їх кредитами та митні пільги. ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» передбачає запровадження спеціального режиму строком на 15 років із метою виконання проектів технологічного парку [3].

Державна фінансова підтримка, а також підтримка цільовими субсидіями проектів технологічного парку визначена цим законом, як державне сприяння інноваційній діяльності. Відповідно до фінансової підтримки Кабінет Міністрів України запроваджує бюджетну програму, у рамках якої кожного року, визначає певну суму коштів, які в подальшому використають для кредитування проектів технопарків (повного і часткового), або компенсації відсотків (повної чи часткової) виконавцям проектів технопарків, які вони сплатили комерційним банкам або іншим фінансово-кредитним установам за кредитування цих проектів.

Для реалізації проектів технологічних парків технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам, що виконують проекти технологічних парків, державою надаються цільові субсидії у вигляді сум ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України, при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні [3].

Отже, такий спеціальний режим, строком на 15 років для виконання проектів технопарку пропонує ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», який насправді є державною допомогою і проявляється саме, у вигляді субсидій та фінансової підтримки. Але ж спеціальний режим передбачає більше, ніж просто державну допомогу,

визначену в цьому законі. Спеціальний режим в його ідеальному прояві — це комплекс заходів і стимулів з боку держави, які співпрацюють між собою і переслідують найважливішу мету, а саме створення сприятливого середовища для розвитку інноваційної діяльності. Запропонована ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» стратегія державної допомоги, за теперішніх часів швидкого інноваційного і промислового розвитку не є засобом, якого вистачає для врегулювання такої комплексної галузі, як інноваційна діяльність. [84; с. 145]

Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова» [119] від 2000го року, є одним із прикладів законодавчо систематизованого спеціального режиму. Невеликий закон, загалом складається з 9 статей, містить в собі найважливіші положення щодо визначення спеціального режиму та його застосування на території міста Харкова. Має досить схематичний характер, та може слугувати приміром при розробці нормативно-правового акту, який би створив та врегулював спеціальний режим інноваційної діяльності.

Науковці зазначають, що спеціальний режим господарювання, є інститутом господарського законодавства, який визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, або в процесі здійснення господарського договору, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і запроваджується для досягнення цілей, встановлених державою [120].

Спеціальні режими у господарському праві мають дещо спільного між собою, тому прикладом для реалізації у інноваційній діяльності, може бути комплекси та система, запроваджені в спеціальному режимі вільних економічних зон.

У 2000х роках великої актуальності почало набувати питання врегулювання діяльності вільних економічних зон, а в подальшому з'явилась затребуваність впровадження спеціального режиму вільних економічних зон, який визначив Господарський кодекс України у 2004 році.

Стосовно спеціального правового режиму вільних економічних зон Л. В. Крупа сформулювала визначення, під яким розуміється особливий правовий порядок регулювання інвестиційних, підприємницьких і зовнішньоекономічних відносин, що складаються в ВЕЗ, який встановлюється стосовно її суб'єкта і певної сфери його діяльності і відрізняється від загального режиму пільговою спрямованістю регулювання, проявляючись у всіх елементах його механізму, зокрема через закріплення гарантій, пільг, форм державної підтримки, обмежень, заборон і додаткових підстав юридичної відповідальності [103].

Тобто, стосовно вільних економічних зон, існує чітко визначені інструменти, які своєю комплексною наявністю надають характерний зміст спеціальному правовому режиму. Серед них визначають пільги, гарантії, різні форми державної підтримки, додаткові підстави юридичної відповідальності, комплекс обмежень та заборон. Зокрема, під гарантією розуміють, підкріплену силою держави систему засобів та умов, що посилюють права і обов'язки суб'єктів правовідносин та забезпечують їх реалізацію через особливу процедуру [103]. Щодо пільги, науковці зазначають на її властивості полегшувати положення суб'єкта, шляхом звільнення від зобов'язань чи залучення особливих прав чи переваг.

Одним із інструментів спеціального правового режиму є державна підтримка, стосовно якої треба зазначити те, що вона не є спеціальним правовим режимом в своєму самостійному прояві. Сама по собі державна підтримка — це один із специфічних видів прояву з боку держави своєї економічної функції. За наявності лише однієї державної підтримки, без залучення комплексу інструментів — недостатньо засобів і способів для створення налагодженого та функціонуючого спеціального правового режиму.

Саме тому, ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», у якому зазначена державна допомога та визначення у вигляді фінансової підтримки та субсидіювання, не закріплює комплексний та функціонуючий спеціальним правовим режим, особливо за теперішніх часів. Закон прийнятий у період останніх років ХХ століття, дещо, не відповідає стану

сьогодення в сфері регулювання інновацій, які за останні майже 20 років, набули розвитку та затребуваності в нашій державі та за її межами.

Також, доречним є зазначити Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», в якому в ст. 4 перелічено дев'ять різних форм державної допомоги. Одним із різновидів державної допомоги є придбання державою товарів чи послуг даних суб'єктів господарювання за цінами вище ринкових, а за аналогією, ефективним може бути така ж форма державної допомоги з боку держави стосовно інноваційної продукції. Таким чином, держава придбаючи інноваційну продукцію за цінами вище ринкової буде стимулювати суб'єктів інноваційної діяльності. Для ефективного функціонування спеціального режиму потрібен набір стимулів та фінансових підтримок з боку держави, тому перелічені в Законі, форми державної допомоги можливо адаптувати до інноваційної діяльності при розробці спеціального режиму. Названий Закон передбачає дев'ять різних форм державної допомоги, можна сказати, що він є єдиним більш-менш чітко наповненим засобами організаційно-господарського впливу, нормативно-правовим актом. Але ж в ньому не передбачено, саме, практичних механізмів реалізації засобів організаційно-господарського впливу або засобів, що становлять систему комплексного впливу направлено на створення сприятливих умов для реалізації інноваційної політики держави. Одним із таких засобів та механізмів реалізації інноваційної політики держави є запровадження спеціальних правових режимів інноваційної діяльності. ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» не передбачає допомоги інноваційним проектам. Спеціальний режим на думку Вакім В. має бути запроваджено заохочувальні та обмежуючі спеціальні режими. Заохочувальний спеціальний режим передбачає допомогу суб'єктам інноваційної діяльності з боку держави, а обмежуючий, в свою чергу, встановлює додаткові виробничі та організаційні обов'язки та заборони [104]. Слід визнати, що спеціальний правовий режим діяльності технологічних парків, що передбачений чинним законодавством України, не виявив високої

ефективності, а тому законодавчо, абсолютно необхідно продовжувати пошуки цілої низки нових спеціальних режимів інноваційної діяльності.

Таким чином, в сфері інноваційної діяльності необхідно виділити три напрями спеціального унормування інноваційної діяльності: 1) спеціальний режим інноваційної діяльності, як такої, у порівнянні з загальним режимом господарської діяльності; 2) спеціальний правовий режим діяльності окремих видів суб'єктів інноваційної діяльності, таких як стартапи, венчурні фонди, та організаційно-правові форми спільної діяльності інноваторів, тощо; 3) спеціальні правові режими реалізації інноваційних проектів, що мають особливу публічну значимість.

Однією зі специфічних проблем національної інноваційної системи є відсутність належного організаційно-господарського забезпечення інноваційних відносин. Бабай Д. О. зазначає, що необхідним є формування оптимального механізму господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави та визначення суб'єкта, який виконував би загальну та керівну роль для національної інноваційної системи, а також визначення статусу інших суб'єктів організаційно-господарських повноважень, які б підпорядковувались керівному органу. Державні органи повинні взаємодіяти між собою, доповнювати один одного та підпорядковуватись єдиному органу, який має інтегрувати і координувати організаційно-господарські впливи на інноваційні відносини з боку усіх, орієнтованих на цю сферу, суб'єктів організаційно-господарських повноважень. Кабінет Міністрів України наділений універсальною компетенцією та може бути органом, який координує цю політику та спрямовує її, але для ефективної реалізації необхідно, щоб був створений орган виконавчої влади з міжгалузєвою компетенцією, який би інтегрував у собі повне коло завдань інноваційної політики держави [105; с. 129].

Також, аналізуючи конституційний рівень інноваційної діяльності можна зазначити, що в переліку функцій Кабінету Міністрів України, зазначеного в ст. 116 не має жодної згадки про зобов'язання Кабінету Міністрів України розробляти та реалізовувати державну інноваційну політику. Конституція

України є найвищим нормативно-правовим актом України, а інші нормативно-правові акти базуються на засадах перелічених в Основному законі. Тобто, інноваційне законодавство потребує удосконалення своєї системності та визначеності, в силу відсутності правого закріплення на конституційному рівні його основних властивостей.

Думку щодо оптимізації організаційно-господарського забезпечення підтримує Д. Д. Задихайло і зазначає, що суспільно-економічний імператив саме інноваційного характеру економічного розвитку потребує конституційно-правового рівня його забезпечення, як: 1) суспільно-економічного пріоритету; 2) найважливішої властивості функціонування національної економіки; 3) специфічної функції органів державної влади; 4) відповідного функціонального навантаження їх компетенції шляхом забезпечення необхідним та достатнім арсеналом форм та засобів впливу на відповідні суспільні відносини, тощо. Серед основних правових засобів, що повинні отримати конституційно-правову фіксацію в межах визначення компетенції Кабінету Міністрів України мають бути: «науково-технічна та інноваційна політика держави», «національна та локальні інноваційні системи», «інноваційний характер економічного розвитку», «система державних програм технологічного розвитку національної економіки», «державна підтримка проектів технологічного розвитку». Також науковець пропонує розширити конституційну компетенцію Уряду України шляхом фіксації завдання проведення ним регіональної політики держави, механізмами реалізації якої, зокрема, є виконання державних програм регіонального розвитку та національних економічних проектів, застосування спеціальних режимів господарювання в межах визначених територій, використання форм державно-приватного партнерства, тощо [106; с. 5, 6]. Саме ці відносини, які утворюються із приводу виконання своїх функцій контролюючим державним органом і повинні регулюватися систематизованим нормативно-правовим актом в сфері інноваційних відносин. [107; с. 61]

Перелічені вище суб'єкти організаційно-господарських відносин, до компетенції яких відноситься управління об'єктом даних відносин, яким є

інноваційна діяльність, повинні мати інструментальну забезпеченість своїх функціональних завдань для отримання позитивного результату щодо реалізації інноваційної політики держави. Саме, позитивність досягнутого практичного результату з реалізації інноваційної політики держави та управління інноваційною діяльністю, як основним об'єктом управління суб'єктів організаційно-господарського впливу, обумовлюється урахуванням специфіки відносин інноваційної сфери. При управлінні інноваційною діяльністю суб'єктами організаційно-господарських повноважень має бути врахована специфіка інноваційної діяльності, яка полягає в наступних аспектах: 1) універсальний характер управління, яке має бути застосовано до інноваційної діяльності, тобто управління має бути засновано до всіх галузей з якими може взаємодіяти інноваційна діяльність; 2) управління інноваційною діяльністю суб'єктами організаційно-господарського впливу має передбачати забезпечення конкурентоспроможності інноваційних продуктів та продукції; 3) суб'єкти організаційно-господарського впливу мають враховувати ризиковий характер інноваційної діяльності, тобто позитивний економічний результат від інноваційної діяльності може бути і не отримано; 4) при управлінні інноваційною діяльністю, а також виборі засобів організаційно-господарського впливу необхідно враховувати, що інноваційна діяльність має витратний характер, адже створення інноваційного продукту потребує застосування фінансового ресурсу з самого початку та іншого протягом всього інноваційного циклу; 5) при управлінні інноваційною діяльністю суб'єктами організаційно-господарського впливу на мікро та макрорівні, саме пріоритетним напрямком має бути визначено управління інноваційним розвитком на макрорівні; 6) при виборі засобів організаційно-господарського впливу суб'єкти мають враховувати перспективу розвитку інновацій в світовому масштабі, адже результативність інновацій полягає в відсутності аналогічних технологій чи продуктів на момент її створення та реалізації.

Щодо деяких перелічених чинників слід напам'ятати, що ризиковість є гіпербазлізованою властивістю інноваційної діяльності, адже складність за

характером ризиків. Слід виходити також із того, що інноваційна діяльність є складною за характером ризиків, що супроводжують її на усіх фазах інноваційного процесу. Базовим ризиком в структурі інноваційної діяльності є:

- 1) ризик непередбачуваності настання бажаного результату творчої діяльності;
- 2) ризик невдалого втілення технології у виробничий процес;
- 3) ризик відсутності попиту на інноваційний продукт, і тим більше, на інноваційну продукцію;
- 4) ризик реалізації на ринку більш успішного аналога конкурентів.

Таким чином, інноваційне законодавство потребує посиленних правових засобів мінімізації і компенсації цих ризиків традиційними засобами — страхуванням, створенням страхових фондів, засобами державної допомоги, застосуванням інструментів державно-приватного партнерства, тощо.

Ризиковість є спільною ознакою між інвестиційною та інноваційною діяльністю. Такий початковий ступінь, як зародження наукової ідеї є основою і початком інноваційного ланцюга, але для його подальшого руху повинен бути належний рівень фінансування, тобто інвестування, яке за своєю природою в майже всіх випадках є ризиковим. Саме ризики, можуть ускладнити одну з основних ознак інноваційної діяльності — пріоритет економічної ефективності.

Наявність підвищеного рівня ризиковості в інноваційних відносинах є чинником особливої затребуваності засобів організаційно-господарського стимулювання з боку держави, публічних інвестиційних фондів, тощо. Відтак, принципово важливим є синтетичний характер господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності, що гармонійно поєднував би його господарсько-виробничий компонент та обов'язковий — організаційно-господарський.

Враховуючи вищеназвані, а також інші особливості інноваційної діяльності очевидно, що обов'язковим є визначення інноваційної діяльності — самостійним об'єктом законодавчого регулювання. Більш того, інноваційна діяльність вимагає застосування засобів державної допомоги, задля стимулювання інноваційних процесів, в тому числі і шляхом мінімізації та нейтралізації ризиків. [84; с. 146]

Також, враховуючи всю специфіку інноваційної діяльності треба підкреслити, що до господарської компетенції суб'єктів організаційно-господарських повноважень має бути віднесено конкретні функції. Необхідною є розробка системи органів державної влади, яких можна віднести до суб'єктів організаційно-господарських повноважень інноваційної діяльності, із наданням їм певної низки функцій, які має бути реалізовано на кожній стадії інноваційного циклу із застосуванням певних регламентованих законодавством засобів регулюючого впливу. Регулюючий вплив із метою стимулювання інноваційної діяльності має реалізовуватись через чітко визначені законодавцем функції на: 1) етапі створення інноваційної розробки; 2) на етапі провадження в виробництво інноваційного продукту та/або технології; 3) на етапі трансферу технологій; 4) на етапі реалізації інноваційної продукції. Державна підтримка експорту інноваційної продукції та підтримка форм трансферу технологій має бути реалізована через функції, якими мають бути наділені суб'єкти організаційно-господарських повноважень.

Враховуючи, що на сьогодні основним суб'єктом із організаційно-господарською компетенцією в сфері інноваційної діяльності є Міністерство освіти і науки України, а інші міністерства у своїй компетенції щодо інновацій мають суто рекомендаційний характер. Його компетенція розповсюджується на систему закладів науки і освіти, та не може розповсюджуватись на виробничі галузі і сектори національної економіки. Це дає можливість впливати на створення та пропозицію інноваційного продукту, але залишає за дужками відносини інноваційного попиту і, власне, впровадження в виробництво інноваційних продуктів, випуск та реалізацію інноваційної продукції. В цьому сенсі компетенція МОН України в інноваційній сфері є доволі обмеженою. Разом з тим, слід виходити з того, що сфера реалізації інноваційної діяльності у сучасному світі охоплює вже не тільки сферу матеріального виробництва, але і сферу послуг, соціального управління, тощо. Тому, першочерговим завданням можна вважати необхідність створення такого органу держави — суб'єкта організаційно-господарських повноважень, що охоплював б щонайменше усю

систему господарських відносин в національній економіці. Тому, постає питання створення спеціального органу державної виконавчої влади в сфері реалізації інноваційної політики держави, що охоплював би своєю компетенцією усю систему національної економіки та здійснював управління міжгалузевого характеру. Однак, слід виходити з того, що сфера інноваційних відносин, інноваційної діяльності реалізує себе на рівні окремих інноваційних проектів, на рівні певного виду виробництва, на рівні певної галузі та сектору національної економіки, на рівні функціонування окремих кластерів і кінець-кінцем на рівні національної економіки, як такої, в межах якої ми також можемо встановлювати параметри її інноваційності та конкурентоспроможності. Таким чином, умовно можна виділити щонайменше два рівні організаційно-господарського впливу на інноваційні процеси: загальний та предметний. До загального рівня слід віднести ступінь інституційного забезпечення функціонування національної інноваційної системи, як такої. Цьому рівню мають кореспондувати питання 1) досконалості законодавчого забезпечення прав на об'єкти інтелектуальної власності, рівень їх оборотоздатності; 2) ефективності спроможності створювати інноваційний продукт; 3) достатньої інституційної забезпеченості процесів передачі інноваційного продукту в сферу виробництва, включаючи механізм трансферу технології; 4) ефективності забезпечення інноваційного виробництва засобами державної підтримки; 5) ефективності стимулювання процесів реалізації інноваційної продукції, особливо на зовнішніх ринках.

В той же час, предметний рівень має передбачати специфіку інноваційних відносин щодо реалізації конкретних інноваційних проектів в межах діяльності окремих суб'єктів господарювання, окремого виду виробництва та його відповідних суб'єктів, і кінець-кінцем, в межах окремої галузі національної економіки. Це рівень, на якому характер і зміст інноваційного продукту та інноваційного виробництва набуває конкретного значення. Таким чином, для загального рівня необхідним є загальне управління інноваційною діяльністю національної економіки, але воно обов'язково має бути доповнене

компетенційним навантаженням з боку галузевих органів державної виконавчої влади.

ЗУ «Про центральні органи виконавчої влади» [108] в ст. 16 передбачає, що центральні органи виконавчої влади для реалізації завдань політики держави можуть утворювати служби, агенства, бюро, комісії, інспекції, а також, діяльність центральних органів влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Це є базовими чинниками, які необхідно враховувати при формуванні системи організаційно-господарського забезпечення та інструментальних можливостей. Для реалізації інноваційної політики можливо створити універсальним орган на рівні Міністерства.

Треба сказати, що потребується створення чіткої системи суб'єктів організаційно-господарських повноважень із подвійною компетенцією. Кабінет Міністрів України має у своєму віданні цілу низку Міністерств галузевої спрямованості, але ж при цих Міністерствах відсутні окремі управління, які б мали певну компетенцію в інноваційній сфері. При кожному Міністерстві необхідно створити спеціальне управління, до компетенції якого належав контроль та підтримка інноваційної діяльності на кожному етапі інноваційного циклу в межах предмету відання. Контролююча функція щодо таких управлінь має покладатись на Кабінет Міністрів, до компетенції якого входять ці управління, а також на спеціальне Міністерство, яке має міжгалузеві повноваження в інноваційній сфері і повноваження щодо контролю цих управлінь, які утворено при кожному вже функціонуючому Міністерстві. Спеціальне Міністерство має бути підпорядковано Кабінету Міністрів України, паралельно останньому підпорядковано і ці управління, які спеціально засновані при Міністерствах. Тобто, така подвійна компетенція може мати більш системний характер щодо організації суб'єктів організаційно-господарських повноважень в інноваційній сфері. А також, спеціальне Міністерство з міжгалузевими повноваженнями може утворювати певні управління, які вже будуть входити лише до його власної компетенції. Управління власної компетенції спеціального Міністерства може бути створено по окремим

універсальним функціям та певним вузько спеціалізованим функціям, необхідним для підтримки інноваційної діяльності. Наприклад, 1) управління до сфері компетнції якої входить підтримка інноваційних розробок в сфері утилізації сміття, 2) управління в сфері контролю розробок вакцин та медичних препаратів, 3) управління в сфері розвитку цифровізації, 4) управління відповідальні за трансфер технологій, тощо. Такий об'єктний підхід до побудови системи органів організаційно-господарського впливу надасть можливість вдосконалити практичну реалізацію механізмів врегулювання та розвитку інноваційних відносин, які виникають на кожній стадії інноваційного циклу та щодо кожного об'єкту НІС. Важливим є те, що тут має бути присутнє поєднання галузевого та об'єктного підходів щодо удосконалення суб'єктів організаційно-господарського впливу інноваційної діяльності. Тому, до компетенції Кабінету Міністрів, як органу який має чітко визначену компетенцію та повноваження щодо спеціального Міністерства та агенцій в складі інших Міністерств слід віднести 1) координаційну; 2) спрямовуючу; 3) контролюючу функції в сфері реалізації інноваційної політики.

Адже, непослідовна політика держави з реалізації інноваційної політики проявляється, як відсутність системи засобів організаційно-господарського впливу на інноваційні діяльність, так і, як відсутність системи суб'єктів організаційно-господарського впливу та кола їх повноважень. Спроба, більш-менш врегульованого законодавцем, системного підходу із застосуванням певних господарсько-правових засобів, відображена у ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», ЗУ «Про наукові парки», ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», де законодавцем запропоновано спеціальний режим для діяльності технологічного парку та наукового парку, та визначеною низкою засобів організаційно-господарського впливу на господарську діяльність. Однак, інноваційна політика перебуває у стані, коли її реалізація не трансформується в реальні механізми організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності, як на макро так і на мікро рівні. Аналіз інноваційного законодавства та Положень про суб'єктів

організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності, демонструє наявний несистемний підхід до реалізації завдань інноваційної політики, як з точки зору самих суб'єктів організаційно-господарського впливу, так і засобів організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність. Непослідовна політика держави щодо реалізації завдань в інноваційній діяльності характеризується реактивним підходом, який можна простежити проаналізувавши інноваційне законодавство та структуру органів державної влади, які є суб'єктами організаційно-господарського впливу.

Стосовно суб'єктів організаційно-господарського впливу із визначеними в нормативно-правових актах державно-владними повноваженнями, також можна констатувати безсистемний підхід до їх структури та повноважень. Основними Міністерствами, в яких є спеціальні підрозділи або департаменти — є Міністерство освіти і науки України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Міністерство стратегічних галузей економіки України. Також, до повноважень Кабінету Міністрів України віднесено повноваження із реалізації завдань інноваційної політики. Але ж, не має департаменту відповідального за реалізацію інноваційної політики чи спеціального підрозділу із конкретно визначеними функціями в інноваційній сфері у складі Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства інфраструктури, Міністерства енергетики. Концептуальний підхід повинно бути запропоновано щодо непослідовної політики держави щодо реалізації інноваційної політики. Імператив держави щодо реалізації інноваційної політики має бути виражено в системному концептуальному підході до структури органів організаційно-господарського забезпечення, які б охопили реалізацію функції та повноважень в інноваційній сфері на всіх рівнях і ланках НІС, щоб вона в результаті підвищила рівень своєї конкурентоспроможності. Тому, до компетенції Кабінету Міністрів слід віднести 1) координаційну функцію в інноваційній сфері; 2) функцію спрямування напрямків реалізації інноваційної політики держави; 3) контролюючу функцію щодо реалізації інноваційної політики. А також, концепцію подвійного

підпорядкування департаментів з питань інновацій, створених при більшості Міністерств, також необхідного трансформувати у повноваження Кабінету Міністрів України, із обов'язковим створенням спеціального Міністерства з міжгалузевою компетенцією в інноваційній сфері, до повноважень якого також буде входити контроль за діяльністю департаментів, які створено в структурі Міністерств.

Слід констатувати відсутність оптимізованого вирішення проблем організаційно-господарського забезпечення інноваційних процесів. Складна структура інноваційної системи потребує координації відносин, що функціонують в її межах, з боку суб'єктів організаційно-господарських повноважень, які б диференціювали її на окремі сегменти управління. Кабінет Міністрів України може виконувати функцію реалізатора інноваційної політики, але його компетенції більш притаманна риса загальноправової універсальності. Більш доречним в даній ситуації є створення спеціального державного органу з міжгалузевою компетенцією в сфері інноваційних відносин, який би охоплював в своїй компетенції такі напрямки, як охорона, захист, стимулювання, створення та впровадження інновацій, а також був підзвітним Кабінету Міністрів України. Адже, сучасна структура розподілу господарської компетенції органів державної виконавчої влади в Україні містить розподілену та фрагментарну за характером сукупність суб'єктів організаційно-господарських повноважень в сфері інноваційної та науково-технічної діяльності, що вочевидь знижує ефективність управлінського впливу держави.

Правова інноваційна політика держави має бути сфокусованою навколо ключових дисфункцій інноваційного законодавства України. До таких слід віднести: відсутність чітко структурованого, кодифікованого нормативно-правового акту в інноваційній сфері; відсутність орієнтованої на інноваційний розвиток економіки інноваційно-правової політики; прогалини в законодавчому регулюванні відносин, які складаються між специфічними суб'єктами інноваційної діяльності до яких необхідно віднести стартап, венчурні фонди, компанії з управління інноваційними активами; ефективних механізмів

стимулюючого організаційно-господарського впливу держави на інноваційні відносин, тощо [109; с. 61].

Відтак, інноваційна сфера не є гомогенною за своєю природою, вона є ієрархічною, тому і національна інноваційна система є ієрархічною за своєю будовою та комплексною, як система за своїм характером. Національна інноваційна система є багато структурним явищем, як система взагалі, а також насиченою кількісними суб'єктами та об'єктами, враховуючи наявність аспекту поділу НІС на макрорівень та мікрорівень.

Інноваційна політика держави є макрооб'єктом НІС, та повинна бути реалізована через універсальний орган на рівні Міністерства. Таке Міністерство з питань інноваційного розвитку має бути органом державної виконавчої влади, компетенцією якого є реалізація окремого виду державної політики — інноваційної політики. Основним об'єктом управління такого Міністерства має бути НІС взагалі, та всі питання, які входять до НІС. Адже, сьогодні в основному наявний галузевий підхід, та відсутній орган загальної міжгалузевої компетенції щодо інноваційної сфери, а також в структурі більшості функціонуючих Міністерств не створено департаментів із компетенцією з реалізації інноваційної політики держави, зокрема при Міністерстві аграрної політики та продовольства України, Міністерстві інфраструктури України. Тому, необхідним є створення департаментів із компетенцією в інноваційній сфері, у структурі більшості функціонуючих Міністерств, а також запровадження системи подвійного підпорядкування, коли такий департамент підпорядковано своєму Міністерству, до структури якого він належить, та спеціальному Міністерству з інноваційного розвитку. Саме тоді, ми можемо казати про створення системи організаційно-господарського забезпечення інноваційного розвитку, а також системи органів відповідальних за реалізацію інноваційної політики держави.

3.3. Систематизація законодавства про інноваційну діяльність.

Систематизація законодавства передбачає постійний процес законодавчого розвитку та упорядкування діючої правової системи та певних відносин в ній. Кодифікація, як основний напрям систематизації, передбачає усунення прогалин та протиріч, забезпечення єдності застосування засобів правового регулювання, яке в результаті має призвести до сутнісного підвищення ефективності цього правового регулювання. В цьому контексті, на сучасному етапі нормотворення, вважаємо найактуальнішою проблемою, саме заповнення прогалин та дефінітивного удосконалення базових юридичних засобів. Кодифікація є більш досконалою формою систематизації законодавства, адже передбачає діяльність законодавця щодо внутрішньої та зовньої переробки чинного законодавства, шляхом розробки та прийняття нового кодифікаційного акту, направлено на врегульованої відносин в певній галузі. В результаті кодифікації приймається новий кодифікаційний нормативно-правовий акт, який урівнює за юридичною силою правові норми та надає їм таких ознак, як цілісність та стійкість. Кодифікація здійснюється періодично, у випадку наявності накопиченого нормативно-правового матеріалу та необхідності його переробки, удосконалення та групування за галузями.

Чинне законодавство України в інноваційній сфері складається з Господарського кодексу України, Законів України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про наукову і науково-технічну експертизу”, “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”, “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій”, “Про наукові парки”, інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у зазначеній сфері.

Також, у 2012 році групою науковців Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого було розроблено та запропоновано проект Інноваційного кодексу України. Кодекс, як різновид нормативно-правового акту є більш високим за рівнем систематизації законодавства, ніж Закон України, або інші нормативно-правові акти, що регулюють певну сфері відносин. Саме, метою

такої систематизації інноваційних відносин виступає необхідність переходу до моделі сталого економічного розвитку, реалізація якої передбачає інноватизацію різних сфер виробництва та інноваційний підхід до розвитку суспільно важливих сфер. Кодифікація інноваційних відносин, в першу чергу, є ефективною для систематизації елементного складу інноваційних правовідносин, зокрема їх чисельних суб'єктів, об'єктів, юридичних фактів, які мають місце під час здійснення інноваційної діяльності. Саме, нормотворча здатність проекту Інноваційного кодексу України охопити та врегулювати доволі велику кількість відносин, які відносяться до сфери національної інноваційної системи, комплементувало меті сформуванню оптимального нормативно-правового середовища для функціонування національної інноваційної системи в відповідності до завдань інноваційної політики держави. Однак, незважаючи на позитивні оцінки Інноваційного кодексу України, його не було прийнято. Законодавець не напрацював досвіду щодо кодифікації інноваційної сфери, саме тому, Інноваційний кодекс України було сприйнято більш як форму випереджаючої дії, де була спроба врегулювати всі сфери інноваційного процесу. Тому, необхідно йти, все ж таки, шляхом поступового напрацювання нормативного матеріалу, який би урегулював відносини в інноваційній сфері.

Остапенко Ю. І. зазначає, що необхідною є систематизація господарського законодавства, зокрема, розробка та прийняття функціональних кодексів, одним із яких є інноваційний кодекс [110].

В кінці 2021 року Міністерством освіти і науки України було запропоновано законопроект «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» [111]. Його аналіз дає можливість уявити, що він би і міг бути уособленням поступового удосконалення нормативно-правової бази в інноваційній сфері, але даний документ не може вважатися документом, який має матеріальний вплив на інноваційні відносини, інноваційні процеси. Його дуже умовно можна сприйняти, як спробу дефінітивного уточнення та розширення базових понять, що складатися в системі сучасних інноваційних відносин. Втім, сама динаміка інноваційних процесів, в особливості

правовідносин в окремих фазах інноваційного циклу, не стали об'єктом правового регулювання даного Законопроекту. В цьому плані виникають ризики, у тому що можна позбутись чинного ЗУ «Про інноваційну діяльність», який притерпів декілька спроб свого удосконалення. Законопроект має декларативний характер із введенням низки нових понять, легалізує різні типи і види господарських організацій в інноваційній сфері, але його регулятивний потенціал є обмеженим. Навіть, якщо взяти позитивний аспект розширеної дефінітивної бази, запропонованого Законопроекту, треба сказати, що такі визначення носять декларативний, інструментально не забезпечений характер.

По-перше, в Законопроекті запропонований сегментарний підхід до організації суб'єктів організаційно-господарського впливу на інноваційну діяльність. А саме визначені: 1) повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності в реальному секторі економіки; 2) повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну промислову політику, державну військово-промислову політику, державну політику у сфері державного оборонного замовлення, у сфері оборонно-промислового комплексу, у літакобудівній галузі та забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері космічної діяльності; 3) повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну промислову політику; 4) повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цифрових інновацій та технологій; 5) Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. Однак, слід наголосити, що відсутні будь-які повноваження таких центральних органів виконавчої влади, як Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства інфраструктури, а також Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. Зазначені Міністерства є центральними органами виконавчої влади у сферах, які є важливими для суспільства та безмовно містять інноваційний компонент. Будь-

яке Міністрство, яке пов'язано зі сферою виробництва потребує інноваційної складової. Тому, якщо автори Законопроекту пішли шляхом перерахування галузей в яких є необхідним організаційно-господарське забезпечення інноваційної діяльності, то поза увагою залишились такі важливі сфери, як екологія, агропромисловість та телекомунікації та інфраструктура.

Таким чином, виходячи з такого сегментарного підходу виходить сукупність органів організаційно-господарських повноважень в сфері інноваційної діяльності, а треба щоб вони були включені у чітко функціонуючу систему. Навідміну від запропонованого автором напрямку удосконалення та організації системи організаційно-господарських повноважень, визначеного в параграфі 3.1., в якому запропоновано саме системний підхід, який передбачає включення органів із організаційно-господарськими повноваженнями в інноваційній сфері до функціонуючої системи.

По-друге, у Законопрєкті запропоновано різноманіття різних суб'єктів без предметного врегулювання їх специфічного виду діяльності. Врегулювання діяльності таких суб'єктів має включати визначення законодавцем певного виду організаційно-правової форми, специфіку правосуб'єктності. Тим самим здійсненна легалізація певної низки різних видів суб'єктів інноваційних правовідносин без їх реального включення до системи інноваційних правовідносин та НІС. Також, суто дефінітивне визначення різних суб'єктів в Законопрєкті не передбачає їх правового механізму реалізації.

Також, даний Законопрєкт не може функціонувати без його реальної взаємодії з бюджетним та митним законодавством України. Саме тому, в Законопрєкті мають міститись відповідні стикові функціональні модулі.

Процес удосконалення інноваційного законодавства очевидно має піти шляхом окремих сегментарних удосконалень на базі чинних Законів України : 1) треба прийняти макрорівневий Закон України «Про національну інноваційну систему» із метою інституалізації її, як об'єкту економічної, зокрема інноваційної політики; 2) прийняти Закон України, який би врегулював та структурував фази інноваційного процесу із детальною регламентацією

діяльності суб'єктів інноваційного процесу, об'єктів, договірно-правової бази на різних стадіях інноваційного процесу; 3) також ми не виключаємо прийняття законів щодо державної підтримки, включаючи спеціальний режим інноваційної діяльності і спеціальні організаційні форми здійснення інноваційної діяльності; 3) доцільним є прийняття законодавства, яке б визначило спеціальний порядок реалізації окремих інноваційних проєктів.

Напрями інноваційного розвитку держави та механізми їх реалізації:

1) На сьогодні поняття стартап не є визначеним законодавством, існують нормативно-правові акти, які регулюють цю діяльність, але чіткого законодавства з цього приводу не існує, тому що стартап є новим об'єктом господарсько-правового регулювання. Також, стартап є об'єктом інноваційного інвестування в якому інвестується не винахідник чи його науково-технічна діяльність, а саме така господарська організація, шляхом отримання відповідної частки корпоративних прав. Як зазначає Врублевська К. М. інноваційне інвестування є комплексним інститутом господарського права, призначеним забезпечити порядок у відносинах обороту виключних прав щодо комерційного використання інноваційного продукту (технології) шляхом його інвестування в господарську діяльність реципієнта інвестицій з метою підвищення технологічного рівня виробничої діяльності останнього та/або конкурентоспроможності інноваційної продукції, що ним виробляється, а також відповідно у відносинах отримання та розподілу інвестиційного прибутку суб'єктами інвестування [112; с. 140]. Відтак, стартап є господарською організацією особливого функціонального призначення в системі відносин інноваційної діяльності.

Важливим аспектом в діяльності стартапу є вибір його учасниками організаційно-правової форми, на який впливають розподіл участі учасників, порядок управління відповідною господарською організацією та інші. Теоретично, стартап може бути створено в таких організаційно-правових формах: приватне підприємство та господарське товариство, але на нашу думку підприємство корпоративного типу має суттєві переваги.

Так, при фінансуванні інноваційної діяльності стартапу об'єктивно виникає питання розподілу майнових прав на інноваційний продукт між сторонами в процесі його комерціалізації. Слід мати на увазі, роздріблення прав інтелектуальної власності щодо інноваційного продукту призводить до зниження його обороноздатності.

Тому, розумним рішенням є заснування стартапу, як організації корпоративного типу, яка має правоздатність у сфері створення і використання технологій і пристосована до інноваційного інвестування. Таким чином, обіг прав на об'єкти інтелектуальної власності в системі технологічних відносин логічно і доцільно має бути заміненим на обіг корпоративних прав, щодо підприємства в основі майнового комплексу, якого є інноваційна розробка або інноваційний продукт. Таким чином, не зважаючи на кількість володільців корпоративних прав рішення приймається консолідовано — більшістю голосів, що забезпечує однозначність варіанту використання прав на технологію. Тому, детальне законодавче врегулювання стартапу, як спеціального суб'єкту інноваційних відносин є гострим питанням господарсько-правової політики держави, як імперативно-концептуальної позиції держави в сфері інноваційного розвитку [77; с. 6].

Враховуючи важливість стартапів, при його заснуванні виникає проблема їх юридичної ідентифікації, враховуючи простоту його створення та управління. При заснуванні стартапу постає питання його організаційно-правової форми. В закордонній практиці, зазвичай, стартап засновується в формі акціонерного товариства. Враховуючи особливості законодавства нашої держави для стартапу, як уявляється, логічно обирати форму товариства з обмеженою відповідальністю.

Венчурний фонд фінансує стартап, отримуючи натомість корпоративні права у цьому стартапі. Для захисту корпоративних прав не буде зайвим створити реєстр стартапів, з метою уникнення спорів щодо обігу корпоративних прав. Важливою, також, є фіксація динаміки руху створення стартапів та фіксація динаміки трансакцій з корпоративними правами пов'язаними зі стартапами, як

господарськими організаціями корпоративного типу. Законодавством України мають бути враховані названі публічні інтереси щодо функціонування стартапів, як суб'єктів господарювання. Логічно виникає питання, також, і про стимулюючий організаційно-господарський вплив держави щодо їх діяльності.

Узагальнюючи вищенаведене, ми пропонуємо наступний висновок: 1) стартап це — юридична особа корпоративного типу, тобто зазвичай господарське товариство з обмеженою відповідальністю, яке згідно із ЦКУ може бути створене і однією особою; 2) кваліфікована частка статутного капіталу — це власне інноваційний продукт/розробка, або вже виокремлена інноваційна технологія; 3) стартап є суб'єктом прав і обов'язків у інноваційних відносинах, а тому йому притаманна спеціальна правосуб'єктність, як ознака, а саме основний напрям діяльності стартапу — інноваційна науково-технічна діяльність та дослідне виробництво. Сама організаційно-правова форма стартапу, як господарського товариства, створює можливість трансформації прав на використання об'єктів інтелектуальної власності в формат корпоративних відносин. Тобто, отримання майнових прав на використання створеної технології в обороті трансформується на отримання відповідної частки корпоративних прав стартапу. Корпоратизація таких прав суттєво збільшує функціональну природу стартапу, адже у такому випадку набуття — уступка та розподіл таких прав є більш реальним за рахунок більш широких можливостей оборотоздатності корпоративних прав. За такого порядку, складна правова природа прав інтелектуальної власності та транзакцій з ними підміняється правом власності юридичної особи на відповідний цілісний майновий комплекс та відповідним розподілом корпоративних прав між її учасниками. Всі трансформації прав на використання продукту інтелектуальної власності фактично набувають форми транзакції з корпоративними правами, в силу їх більшої оборотоздатності, адже їх можна розділяти на частки та передавати. Інноваційний продукт у складі цілісного майнового комплексу не розподіляється, а відбувається розподіл корпоративних прав на майновий комплекс підприємства у власності якого знаходиться інноваційний продукт.

Тому, запропоноване вирішення цього питання в Законопроекті не є коректним, враховуючи визначені в ньому кваліфікаційні ознаки стартапу. Враховуючи важливість інноваційної діяльності, створення інноваційних продуктів, ми кажемо, що стартап, як особлива категорія підприємства, вимагає створення спеціального правового режиму інноваційного господарювання, зокрема, з боку стартапу. Тому, саме принципово відокремити стартап від низки інших господарських організацій, адже вони повинні отримати право претендувати на вагому державну підтримку. А відтак, параметри віднесення стартапу до данної категорії є базовою передумовою для того, щоб унеможливити зловживання засобами державної підтримки. Таким чином, особливості організаційно-правової форми стартапу, як господарсько товариства потребують спеціального предметного та детального врегулювання у спеціальних Законах України. Закон України «Про стартапи в системі інноваційних відносин» за своїм предметом може стосуватись тільки самого стартапу, або бути частиною змісту Закону України «Про спеціальним режим інноваційної діяльності стартапів в Україні»

2) Наступним особливим аспектом виступають фінансування та інвестування, особливість полягає, як з економічної, так і з юридичної сфери. В зв'язку з фінансуванням інноваційної діяльності, а також її інвестуванням, з економічної точки зору виникають такі суб'єкти, як венчурні фонди, а з юридичної точки зору формуються підінститути інноваційної діяльності. Останнім, але дуже багатомістким аспектом є функціонування професійних видів господарської діяльності, а саме управління інтелектуальними активами, які включають в себе такі етапи, як пошук інвестора, пошук розробника, організацію процесу перетворення наукової розробки до рівня наукового продукту, що вимагають об'єднання зусиль розробників, технологів, виробників, економістів, фахівців патентної справи, маркетологів, тощо. Усі ці етапи направлені на розробку інноваційного продукту із пріоритетом економічного зростання.

Спеціальним суб'єктом інноваційного інвестування є також, і венчурний фонд, який відповідно до ЗУ «Про інститути спільного інвестування» являє собою недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів інституту спільного інвестування серед юридичних та фізичних осіб [113]. Венчурні фонди в Україні, на відміну від західних, не є орієнтованими на фінансування інноваційної та високотехнологічної галузі. На практиці, ситуація венчурного бізнесу має мету фінансувати вже усталені галузі реальної економіки, наприклад у сферу будівництва, які не є ризиковими в порівнянні з інноваційними технологіями, та є гарантовано прибутковими.

В країнах із розвинутою інноваційною системою, венчурні фонди мають спеціально спрямовану на інноваційну сферу правоздатність, тобто виступають спеціальним інвестиційним посередником на ринку інноваційних продуктів. Враховуючи спрямованість курсу розвитку України на науковий і науково-технологічний розвиток, неможливо заперечувати потребу у такому спеціальному суб'єкті фінансування іноваційного бізнесу, який би супроводжував та розвивав малі та середні підприємства інноваційного типу. Але на жаль, в законодавстві не є чітко врегульованими механізми реалізації функцій інноваційного розвитку. Це актуальний напрям розвитку інноваційного законодавства.

Венчурний фонд в систематизації інноваційного інвестування в західних країнах має системоутворююче значення, тому що венчурний фонд інвестує кошти в стартапи. Слід зазначити, що такі венчурні фонди уособлюють собою окремий тип інвестиційної діяльності в умовах розвинутого ринкового господарства, як інвестиційний посередник в системі ринку інноваційних продуктів. Вкладення коштів в самі венчурні фонди, в розвинутих країнах, відбувається на фоні надлишкової інвестиційної пропозиції. У випадку взаємодії таких фондів із стартапом: відбувається придбання венчурним фондом корпоративних прав стартапу. Саме тому, завданням венчурного фонду є формування перспективного портфелю корпоративних прав у системі

інноваційного інвестування щодо обраних для цього відповідних стартапів. Враховуючи особливо ризиковий характер зазначених інвестицій їм необхідна підтримка держави.

В Законі України «Про інститути спільного інвестування» зазначено наступне про венчурний фонд. Венчурний фонд має право надавати кошти у позику. Позики за рахунок коштів венчурного фонду можуть надаватися тільки юридичним особам, за умови що не менш як 10 відсотків статутного капіталу відповідної юридичної особи належить такому венчурному фонду. Активи венчурного фонду можуть повністю складатися з коштів, нерухомості, корпоративних прав, прав вимоги та цінних паперів, що не допущені до торгів на регульованому фондовому ринку [13]. Стосовно визначення діяльності венчурного фонду, як діяльності із надання позики, треба сказати, що воно не є коректним, адже діяльність венчурного фонду має полягати у придбанні корпоративних прав особливої категорії емітентів — стартапів. Процес придбання прав інтелектуальної власності на інноваційний продукт чи технологію та їх трансформації на корпоративні права щодо стартапу не є ідентичним наданням позики для здійснення діяльності стартапу.

Однак, треба сказати, що венчурний фонд це окреме питання, яке заслуговує уваги окремого дисертаційного дослідження. Важливим питанням є — на якій базі має бути засновано венчурний фонд, на базі корпоративного чи пайового фонду? Ми вважаємо, що венчурний фонд має бути засновано на базі корпоративного інвестиційного фонду. Тому, що в умовах відсутності активного інвестиційного інтересу до інноваційного інвестування діяльність венчурного фонду потребує державної підтримки, яка може надаватись саме юридичним особам. Саме, тому всі ці питання потребують чіткого законодавчого врегулювання, визначення чіткої правової форми, та чіткої врегулюваності діяльності венчурного фонду. Пайовий інвестиційний фонд навіть не є юридичною особою, тому не має правосуб'єктності. Коли мова йде про об'єднання капіталів для інвестування стартапів, вкрай необхідним є дотримання

умов прозорості такого виду діяльності. В ст. 14 Законопроекту венчурний фонд визначено, як елемент інноваційної інфраструктури, але така позиція є доволі умовною, тому не має більш чіткого законодавчого врегулювання такого системоутворюючого елементу інноваційної системи.

Відповідно до Закону України «Про інститути спільного інвестування» венчурний фонд використовується, як пайовий фонд. У ст. 41 зазначеного закону визначено, що пайовий фонд не є юридичною особою [13]. Враховуючи позитивний досвід з венчурного фінансування західних країн, треба сказати, що венчурний фонд має бути організовано, як юридичну особу, а не як пайовий фонд. Адже, у випадку визначення за законодавством венчурного фонду, як юридичної особи, це надасть йому більшої правосуб'єктності. Більше того — венчурний фонд, враховуючи його професійну інвестиційну діяльність є суб'єктом фінансових послуг, а відтак потребує цілої низки дозвільних процедур з боку держави. Венчурний фонд є специфічним суб'єктом ринку фінансових послуг та в силу ризиковості своєї діяльності, має вимагати додаткових кваліфікаційних та дозвільних умов надання державної підтримки. Також, в Законі не зазначено, яким чином венчурний фонд має взаємодіяти із стартапами, зокрема не зазначено, що він безпосередньо працює із корпоративними правами стартапів. Щодо визначення венчурного фонду, як елементу інноваційної інфраструктури в Законі «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», треба сказати, що воно є суто дефінітивним, без конкретного визначення особливостей взаємодії венчурного фонду з іншими суб'єктами інноваційних відносин та форми його діяльності. Більшість перелічених в Законі елементів інноваційної інфраструктури та учасників інноваційних відносин мають дефінітивне визначення, без чітко структурованих повноважень в інноваційній сфері. Але ж венчурний фонд є одним з ключових суб'єктів в національній інноваційній системі та системі інноваційних відносин після стартапу.

Закон України «Про інститути спільного інвестування» та Положення «Про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами)», затверджене Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [114] передбачають застереження в деяких питаннях щодо компаній з управління активами венчурного фонду. З цього можна зробити висновок, що існує законодавча презумпція необхідності, але позитивного досвіду з урегулювання діяльності компаній з управління активами венчурного фонду не існує. Для функціонування таких компаній з управління активами венчурного фонду мають функціонувати самі венчурні фонди та певний набір стартапів. Також, компанії з управління активами венчурного фонду є функціонально прив'язаними до обслуговування діяльності безпосередньо самого венчурного фонду. Таким чином, її прямим «роботодавцем» є венчурний фонд. Але в сучасних умовах самих венчурних фондів немає ні стартапів, ні правового регулювання діяльності венчурного фонду. Тому, як уявляється, на етапі становлення венчурного інвестування доцільно було б розширити правосуб'єктність компаній з управління активами венчурного фонду, включивши до її складу компонент консалтингової діяльності в сфері інновацій, а саме щодо: 1) доведення інноваційної розробки до рівня інноваційного продукту; 2) діяльності в сфері патентної охорони об'єктів промислової власності; 3) супроводження процесів трансферу технологій. Таким чином, такого роду компанії могли б стартувати, як консалтингові фірми в інноваційній сфері, трансформуючись на певному етапі свого розвитку в компанії, які обслуговують венчурне фінансування. Тобто, вважаємо, що для їх інституалізації на ринку, як компаній з управління активами має передувати певний трансформаційний етап. А тому, доцільно було ввести в законодавчий обіг поняття «компанії з управління інтелектуальними активами» замість поняття «компанії з управління активами венчурних фондів».

Таким чином, діяльність венчурного фонду, як була так і залишилась за дужками законодавчого врегулювання, як з точки зору чинного законодавства,

так з точки зору перспективного законодавства. Саме тому, пропонуємо наступні правові позиції щодо особливостей венчурного фонду:

1) венчурний фонд, як організація має бути інституалізованим, як юридична особа — господарська організація, та як суб'єкт інноваційних відносин. В результаті венчурний фонд, що є водночас і суб'єктом надання специфічних фінансових послуг та, як суб'єкт інноваційних відносин, що має отримати специфічну форму і спеціальну правосуб'єктність, адже кінцевим об'єктом його діяльності є операції з інтелектуальними активами, які опосередковуються через транзакції з корпоративними правами. Але корпоративні права тут виступають лише інструментом, а змістом діяльності є, власне, придбання та реалізація прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності, та в кінцевому рахунку — на технологію. Відповідно, якщо венчурний фонд і може бути суб'єктом фондового ринку, то в певному розумінні формально, і об'єктом купівлі-продажу можуть бути корпоративні права, саме, особливих емітентів — стартапів. Діяльність венчурного фонду спрямовано на вузький та специфічний сегмент корпоративних прав в системі фондового ринку.

2) Скоріш за все, за даних обставин, буде потрібна конструкція корпоративного інвестиційного фонду. Однак, для управління інвестиційною діяльністю венчурного фонду в інтересах його вкладників-інвесторів та вирішення інших важливих питань, абсолютно необхідним є створення специфічної конструкції компанії з управління інтелектуальними активами. Ми пропонуємо створення венчурного фонду в формі корпоративного інвестиційного фонду, а не пайового. Адже, об'єктом його управління є корпоративні права стартапів, для управління якими, необхідна особлива правосуб'єктність венчурного фонду.

3) Венчурний фонд є спеціальним суб'єктом ринку фінансових послуг, та враховуючи ризиковість своєї діяльності, потребує додаткових кваліфікаційних та дозвільних умов надання державної підтримки. Характер його діяльності потребує гіпертрофованої уваги законодавця до організаційно-

правових особливостей такої господарської організації та кваліфікаційних вимог до його діяльності. Законодавець врегулював схожу за декількома ознаками діяльність в Положенні «Про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами)», затверджене Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [114]. Потребується увага законодавця, щодо питання створення схожого нормативно-правового акту, який би врегулював особливості діяльності компаній з управління інтелектуальними активами, який би чітко визначив вимоги та умови необхідні функціонування для функціонування компанії з управління інтелектуальними активами. Адже, враховуючи специфіку інноваційного інвестування, КУІА мають виконувати буде специфічну та різну за характером діяльність. Венчурний фонд, стартап та КУІА є взаємопов'язаними ключовими елементами в системі інноваційних відносин та інноваційного інвестування, тому для мінімального стандарту інфраструктури їх діяльності має бути наявним такий суб'єкт, як КУІА. Саме тому, законодавець має окремо вирішити питання особливостей врегулювання діяльності КУІА.

4) Слід визнати спеціальну, власну структуру диверсифікації вкладів, в цілому з урахуванням особливої ризиковості інноваційної діяльності. А також, на рівні нормативно-правових актів визначитись із питаннями щодо: 1) організаційно-правової форми венчурного фонду, він має бути диверсифікованим інвестиційним фондом; 2) компанії з управління інтелектуальними активами, їх повноваженнями та компетенційними вимогами до їх учасників; 3) виключної правосуб'єктності венчурного фонду — інвестування в інтелектуальні активи; 4) запровадження спеціального режиму інноваційної діяльності, як виду комплексної державної допомоги. Можливо потребується одна із специфічних форм державної підтримки — фонд гарантування венчурних інвестицій та фонд страхування венчурних інновацій. Такі види фондів мають виступати, як інститути державної підтримки венчурного інвестування.

3) Розробка винаходу є результатом творчої діяльності, а також після створення потребує державної реєстрації та отримання патенту за заявою автора винаходу (винахідника). В більшості випадків, на наступний день після державної реєстрації винаходу, корисної моделі чи промислового зразку, в встановленому законом порядку, виникають майнові права інтелектуальної власності.

Особливістю даного етапу виступає можливість наявності ще одного суб'єкта права інтелектуальної власності, окрім винахідника (автора) — роботодавця. У випадках, коли винахідник підпорядкований трудовими відносинами чи договором роботодавцю існують особливості процедури реєстрації прав та отримання патенту. Винахідник повинен письмово повідомити роботодавця про створення винаходу, корисної моделі чи промислового зразку, в свою чергу роботодавець повинен подати заявку до Установи протягом чотирьох місяців або прийняти рішення про збереження винаходу, як конфіденційної інформації. Строк збереження роботодавцем винаходу, як комерційної таємниці не перевищує чотири роки [115]. Сам винахід стає об'єктом інноваційної діяльності, тобто регулюється відносинами інноваційного права, а також господарського, цивільного та трудового. Безумовно, вже на першому етапі помітна складність правового регулювання інноваційного об'єкту, в силу його комплексності та наявності в ньому різнорідних суб'єктів. І це тільки перший етап інноваційного циклу — створення винаходу.

За даних обставин наявні, як найменш, інноваційні, цивільні, господарські, трудові відносини, які врегульовано ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», але у випадку наявності специфічних об'єктів інноваційної діяльності правове регулювання буде втілене за допомогою Законів України, таких як ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», ЗУ «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», а також Інструкцією про порядок депонування в Україні штамів мікроорганізмів з метою здійснення патентної процедури, та іншими.

Однак, такі відносини виникають, коли винахідник працює в творчому колективі, але водночас він є більш мотивованим до здійснення самостійної наукової діяльності. Коли творчий продукт є результатом діяльності виключно його авторів – винахідників, але така діяльність зазвичай потребує об'єднання зусиль та особливої конфігурації учасників. Саме тому, логічно постає питання про організаційно-правову форму такої співпраці, адже вона містить в собі не тільки інноваційний науково-технічний компонент, але і інвестиційний компонент, також це компонент цивільно-правових відносин, і навіть фінансово-правових. Тому, державі доцільно запропонувати для цієї категорії осіб не загальний принцип диспозитивності приватно-правого регулювання, а чітко розроблений та детально врегульований перелік таких форм, із бажано типовими регламентами їх створення, функціонування, розподілу майнових прав та відповідальності учасників за порушення взятих на себе зобов'язань. Відсутність такої чіткої регламентації для цих творчих груп є принциповим недоліком та прогалиною в системі інноваційного законодавства. Для них можна запропонувати типовий договір простого товариства із метою створення інноваційної розробки або інноваційного продукту. В такому договорі вже можна буде враховувати особливості: 1) порядку вкладів учасників; 2) змісту, фактично мова йде про реалізацію інноваційного проекту, тому відповідно до цього має бути специфічне керівництво таким проектом; 3) окремих питань щодо фінансування, а саме в діяльність простого товариства в інноваційній сфері можна поділити на два типи: перший тип — ініціативний, коли немає замовника та інноваційний проект є власною ініціативою творчого колективу; другий — за договором на замовлення створення інноваційного продукту, здійснення інноваційної послуги. В обох випадках можлива діяльність творчого колективу у формі простого товариства з обов'язковою деталізацією обов'язків учасників простого товариства — інноваторів.

Ст. 5 Закону України «Про господарські товариства» вказує, що господарське товариство може бути створене на невизначений строк [116]. На відміну від цього, просте товариство в інноваційній сфері може створюватись, як

на строк виконання інноваційного проекту, так і на більш тривалий строк для виконання інших інноваційних проектів в майбутньому, за рішенням учасників-інноваторів. В такому випадку, має бути вирішено в якій організаційно-правовій формі має бути створено творчий колектив: 1) товариство з обмеженою відповідальністю; 2) командитне товариство; 3) повне товариство; 4) виробничий кооператив; 5) просте товариство. У випадку простого товариства керівник є креативним директором, який керує процесом створення інноваційного продукту та несе повну відповідальність. Враховуючи специфіку діяльності, також творчий колектив реально може бути створено у формі простого товариства, виробничого кооперативу, а також товариства з обмеженою відповідальністю, командитного товариства.

Як висновок можна сказати, що враховуючи специфіку творчого наукового процесу створення наукової розробки в цілому та процесу реалізації інноваційних проектів, можна допустити необхідність моделювання особливої за своєю організаційно-правовою формою, господарську організацію корпоративного типу, саме з урахуванням особливостей інноваційної діяльності.

Саме тому, говорячи про етап розробки, у випадку наявності декількох розробників, треба сказати, що окремим питанням є організаційно-правова форма творчого колективу. Діяльність учасників творчого колективу є спільною діяльністю його учасників, які мають на меті досягнення певного результату. У випадку, об'єднання вкладів учасників-розробників, можливо укладення договору про створення простого товариства. По суті, просте товариство є найбільш доречною організаційно-правовою формою для творчого колективу, учасники якого мають спільну мету — створення інноваційного продукту. Можна сказати, що просте товариство, як організаційно-правова форма об'єднання учасників творчого колективу є організаційно-правовою формою, яка передує стартапу. Також, за законодавством учасники простого товариства є суб'єктами господарювання, але у випадку спільної діяльності творчого колективу розробників у формі простого товариства, де-факто такі учасники не

є окремими суб'єктами господарювання. Тому, законодавцю необхідно звернути увагу, що така вимога не повинна бути виключною.

Цікавою в зазначеному контексті може виявитись така форма господарського товариства як командитне товариство. У випадку, здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності творчим колективом у формі командитного товариства, на керівника творчого проекту покладається додаткова за характером, але юридично повна відповідальність, але з іншого боку, за рахунок обмеження управлінських прав інших учасників командитного товариства можна досягти більш ефективного менеджменту щодо реалізації науково-технічних та інноваційних проектів.

4) Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» вказує, що Антимонопольний комітет України є уповноваженим органом, в сфері надання державної допомоги суб'єктам господарювання. Але більш доцільно, забезпечити інноваційну політику через цілу систему органів державної влади, так як Антимонопольному комітету України більш доцільно надавати згоду на збереження конкурентоспроможності підприємств та надавати висновки щодо дотримання та непорушення правил конкурентоздатності підприємств. Для врегулювання питань із приводу державної допомоги суб'єктам господарювання, які реалізують інноваційні проекти потребується розробка окремого закону. Чинний Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» не містить достатньої кількості положень щоб всебічно врегулювати ці питання. В той же час, згідно із вимогою ч. 2 ст. 19 Конституції України повноваження органу державної влади мають бути чітко передбачені в законах України. В цьому контексті, більш доцільно Антимонопольному комітету України виступати з позиції субсидіарного органу, що приймає участь у вирішенні питань надання державної допомоги. Створення нового органу державної влади, до компетенції якого входить розподіл державної допомоги та встановлення засад для її отримання суб'єктами інноваційної діяльності — призведе до покращення інноваційного клімату в Україні [113].

В 2014 році було прийнято Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» і слід зазначити, що він носить генеральний характер в системі державного регулювання господарської діяльності. В цьому законі в ст. 6 перелічено велику кількість підстав застосування державної допомоги за різними напрямками. Але всі ці підстави за своєю природою є дуже різними. Для реалізації державної допомоги в інноваційній сфері має бути сформовано детальні, адресні вимоги та порядок надання державної допомоги. Тому, перелічені в ст. 6 підстави має бути деталізовано по всім напрямкам через низку окремих нормативно-правових актів, наприклад в ЗУ «Про державну підтримку реалізації публічно значимих інноваційних проєктів». Тільки так можна забезпечити правильний та ефективним порядок надання державної допомоги суб'єктами в інноваційній сфері. Очевидно, що в самому механізмі мають бути задіяні органи, які забезпечують реалізацію інноваційної політики держави.

Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та більш предметний, запропонований Закон України «Про державну підтримку реалізації публічно значимих інноваційних проєктів» мають на меті підтримку конкретного суб'єкта господарювання із конкретним інноваційним проєктом. Запропонований підхід може бути одним із типових форм підтримки інноваційної діяльності. Разом з тим, з іншого боку, такою формою стимулювання інноваційної діяльності з боку держави може бути варіант створення спеціального правового режиму інноваційної діяльності, що розрахований на невизначене коло суб'єктів господарювання, але які за типом інновацій та за сферою їх реалізації відповідають вимогам надання цього спеціального режиму. Адже, Закон України «Про допомогу суб'єктам господарювання», Закон України «Про державно-приватне партнерство» та Закон України «Про індустриальні парки» мають на меті стимулювання господарської діяльності. А також, вони в деяких частинах декларують допомогу та стимулювання інноваційної діяльності, але вони не враховують специфіку

інноваційної діяльності за своєю природою. А відтак, вони не є функціонально спроможними для стимулювання інноваційної діяльності, як такої.

А. О. Мазалова, досліджуючи публічно-приватне партнерство зазначає, що Закон України «Про державно-приватне партнерство» не містить чітких рамок свого застосування та має розмитість відносин, які він має врегульовувати [117].

5) Стосовно системи організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності треба сказати, що на сучасному етапі це цілий напрям роботи для законодавця. Сучасна система організаційно-господарського забезпечення не є ефективною, хоча б і тому, що вона не охоплює своїм предметом усі ланки національного інноваційного процесу. Так, бо компетенції Міністерства освіти і науки, зокрема віднесено функції з: формування та реалізації інноваційної політики, організації та координація інноваційної політики у сферах освіти і науки та науково-технічній діяльності, розвитку НІС, формування напрямів розвитку науки і техніки, які визнані пріоритетними для держави на підставі прогнозів науково-технічного та інноваційного розвитку. Але Міністерство освіти і науки України не реалізує свою політику в таких сферах, як інноваційне виробництво та трансфер технологій. Більш достатньо увагу присвячено в попередньому підрозділі, а тому доцільно зупинись тільки на висновку щодо пропонування власної компетенції організаційно-правового забезпечення інноваційної політики держави та інноваційної діяльності.

б) Враховуючи всю специфіку суб'єктного складу інноваційних правовідносин та об'єктів, логічним кроком розвитку інноваційно-правової політики є кодифікація інноваційного законодавства. Задихайло Д. В. обґрунтовуючи думку щодо надзвичайної актуальності такої кодифікації, стверджує, що одним із її основних завдань є сприяння формуванню постійно функціонуючої національної інноваційної системи з урахуванням усіх чинників стану національного соціально-економічного середовища [118]. Основне завдання кодифікації полягає в упорядкуванні інноваційних процесів на курс розвитку, у відповідності до інноваційної політики держави. Але універсальною

проблемою, на сьогодні, є відсутність чіткої інноваційно-правової політики держави, що стала б постійною складовою державної економічної політики та джерелом нормотворчої діяльності держави в інноваційній сфері. Таким чином, основне завдання кодифікації полягає, як уявляється, в упорядкуванні інноваційних правовідносин у відповідності до завдань інноваційної політики держави. Але слід визнати, що гострою проблемою державної економічної та правової політики є відсутність її чіткої інноваційно-правової складової, що стала б джерелом ефективної нормотворчої діяльності держави в зазначеній сфері. Правова інноваційна політика держави має бути сфокусованою навколо ключових дисфункцій інноваційного законодавства України. До таких слід віднести: відсутність чітко структурованого кодифікованого нормативно-правового акту в інноваційній сфері; відсутність орієнтованої на інноваційний розвиток економіки інноваційно-правової політики; прогалини в законодавчому регулюванні відносин, які складаються між специфічними суб'єктами інноваційної діяльності до яких необхідно віднести стартап, венчурні фонди, компанії з управління інноваційними активами; ефективних механізмів стимулюючого організаційно-господарського впливу держави на інноваційні відносини, тощо.

Науково-технічна політика відображається в науко-технічній діяльності. Інтеграція України, як промислової держави на рівні світової економіки залежить від рівня науково-технічної діяльності, а також інноваційної діяльності. На даний час, держава потребує активного запровадження та контролю науково-технічної політики, яка б вдосконалила та забезпечила реалізацію науково-технічних процесів, які призведуть до економічного зростання держави.

Кодифікація, як процес систематизації має пройти через два етапи. На першому етапі необхідно вирішити два наступних питання: 1) етап суттєвого удосконалення існуючих джерел; 2) прийняття цілої низки нових нормативно-правових актів із метою предметного подолання існуючих прогалин. Кодифікаційний процес передбачає прийняття нових та окремих нормативно-правових актів, таких як:

- Закон України «Про національну інноваційну систему»
- Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності стартапів в Україні»
- Закон України «Про спеціальний режим діяльності венчурних фондів в Україні та компаній з управління інтелектуальними активами»
- Закон України «Про спеціальні режими інноваційної діяльності в окремих сегментах та галузях національної економіки», тощо.

Другим етапом кодифікаційного процесу інноваційного законодавства має виступати безпосередньо сама кодифікація, що мала б систематизувати законодавче регулювання інноваційних відносин та розвивати інноваційне законодавство, шляхом розробки та прийняття Інноваційного кодексу України. Але кодифікація не означає виключення цілої низки інших спеціальних Законів, таких як: ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності окремих технологічних парків», ЗУ «Про особливі умови реалізації окремих інноваційних проектів», ЗУ «Про пріоритетні напрями розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні», ЗУ «Про наукову і науково-технічну експертизу», ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», ЗУ «Про наукові парки», ЗУ «Про державно-приватне партнерство в інноваційній сфері», тощо.

Прикладом такої кодифікації інноваційного законодавства України, може бути проект, розроблений в системі Національної академії правових наук України у 2011 році. Цікаво, що за своєю структурою, цей проект передбачає такі розділи, як: 1) загальні засади щодо предмету регулювання, інноваційної інфраструктури, принципів функціонування та безпосередньо структури НІС; 2) загальні засади державного врегулювання функціонування НІС; 3) правові засади організації та здійснення наукової і науково-технічної діяльності; 4) положення щодо суб'єктів інноваційної діяльності та учасників інноваційних відносин; 5) положення щодо об'єктів інноваційних правовідносин; 6) положення щодо господарських зобов'язань інноваційного типу; 7) визначення та умови договорів інноваційного типу; 8) положення щодо спеціальних режимів

господарювання в НІС. В цілому зазначена структура, як уявляється, не втратила актуальність і може бути взята за основу перспективної кодифікації.

Але, від Кодекса вимагається стабільність правового регулювання, і тому, предметом Кодексу стають найбільш універсальні типи інноваційних правовідносин, динаміка яких є відносно повільною. Разом з тим, існує цілий пласт інноваційних правовідносин, так би мовити, оперативного характеру, які часто не є універсальними, а є спеціальними за своїм характером, і яким властива доволі висока динаміка їх розвитку. Ці відносини знаходяться під особливо потужним впливом з боку державної інноваційної політики з конкретизацією і акцентуацією на поточних інноваційних питаннях економічного розвитку. Відповідно, логічно, що такі відносини мають регулюватись поточним законодавством, що має бути розраховано на певний період. А відтак, щоб забезпечити Кодекс від постійних змін і доповнень необхідно, окрім Кодекса, передбачити цілу низку спеціальних, але змістовно пов'язаних і змістовно залежних від норм Кодексу окремих Законів України. Одним із напрямів прийняття таких спеціальних Законів України, як уявляється є спеціальні режими інноваційної діяльності технологічних парків, наукових парків, індустріальних парків, або спеціальні режими інноваційної діяльності в різних сферах виробництва. Також, наступний напрям потребує прийняття окремого Закону України «Про державну підтримку реалізації окремих інноваційних проектів». Також, необхідним є Закон України «Про державно-приватне партнерство в інноваційній сфері». І разом з цим, необхідним є Закон України «Про стимулювання залучення в Україну інноваційних іноземних інвестицій». За кожним з цих напрямів може бути розроблена та прийнята ціла низка Законів України із врахуванням особливостей конфігурацій та суспільної потреби щодо таких напрямів.

Висновки до третього розділу:

1) Кількісна і якісна результативність інноваційної економіки залежить від сукупності багатьох факторів, які в першу чергу мають бути передбачені державною політикою. Запровадження комплексної та якісної державної політики в сфері інноваційної діяльності є ключовим фактором результативності економіки інноваційного типу. Саме, стратегії інноваційного розвитку є одним із видів державного впливу та координації інноваційної діяльності, основною метою яких є економічне зростання України, шляхом позитивного впливу інновацій. Якість та грамотність структури управління і принципів управління інноваційним розвитком є першочерговими вимогами до побудови економіки інноваційного типу із позитивним соціально-економічним ефектом, отриманим від реалізації інноваційного потенціалу нашої країни.

2) Необхідно сформулювати низку типових договорів і внести їх до ЗУ «Про інноваційну діяльність» або ж вони мають стати предметом регулювання підтримуємо проекту Інноваційного кодексу України. Тому що, перелічені в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» умови укладання договорів про трансфер технологій є не кращим варіантом, в порівнянні із чітко визначеною законодавцем низкою типових договорів в сфері трансферу технологій. Система державного регулювання трансферу технологій передбачає необхідність формальної визначеності умов трансферу із урахуванням особливостей в кожному конкретному випадку. Законодавець фактично уникнув ґрунтовного та послідовного вирішення цього питання.

3) Окремої гостроти набуло питання конвергенції інноваційного права з інвестиційним, зовнішньоекономічним, економічним, аграрним, та іншими галузями права, які перетинаються з інноваційним правом. Важливим є створення міжгалузевих зв'язків для ефективної взаємодії всіх галузей законодавства, в яких присутні інноваційні правовідносини. Інноваційні відносини є частиною сфери господарювання та близько перетинаються з відносинами інших типів, переважно з інвестиційними відносинами, які теж

входять до сфери господарювання. Тому, удосконалення тільки інноваційного законодавства не вирішує проблему відсутності чітко налагоджених процесів в НІС. Удосконалення інноваційного законодавства треба поєднувати із удосконаленням законодавства про фінансові послуги, законодавства про спеціальні правові режими, інвестиційного законодавства, тощо. Кодифікація інноваційного законодавства є потужним засобом удосконалення законодавства, яке регулює інноваційні відносини, а також інші види відносини, які існують в НІС.

4) Законом України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» передбачено створення спеціального органу, експортно-кредитного агентства, основною функцією якого є здійснення комплексу заходів, необхідних для реалізації експортної діяльності товарів українського походження вітчизняними суб'єктами господарювання. Саме тому, експортно-кредитні агенства мають, визначені цим Законом повноваження, щодо надання гарантій за договорами з розвитку експортної діяльності, страхування та перестраховання експортної діяльності суб'єктів господарювання. Уявляється, що доречним було б створення подібного інституту в системі організаційно-господарського забезпечення, метою якого буде конкретно стимулювання експорту інноваційної продукції виробленої в Україні на міжнародні ринки.

5) Інноваційні правовідносини є складним за своєю природою поняттям, так як суб'єктний склад є доволі різноманітним, об'єкт правовідносин — інноваційний продукт (технологія) також є складним, як і умови його оборотоздатності. Інноваційні відносини можуть виникнути на кожній ланці (стадії) інноваційного процесу: на етапі створення наукової розробки, на етапі доведення наукової розробки до стану інноваційного продукту, та етапі комерціалізації, на етапі запровадження інноваційного продукту в виробництво, а також на кінцевому етапі реалізації інноваційної продукції. Інноваційні відносини мають бути розділені на складові в залежності

від стадії циклу. На кожній стадії інноваційного циклу інноваційним правовідносинам притаманна наявність свого специфічного, в залежності від стадії, елементного складу: об'єкт, суб'єкт, юридичний факт, зміст.

б) Стартап, є гібридною формою та одночасно і суб'єктом і об'єктом інноваційних відносин. Має подвійну правову природу, адже він є суб'єктом господарювання — юридичною особою із усіма притаманним ознаками, зокрема корпоративного типу. Ключовим є наявність в його майновій основі готового інноваційного продукту, а в окремих випадках, налагодженої лінії виробництва інноваційної продукції. В цьому плані стартап цікавить в першу чергу своєю об'єктністю, ефективність оборотоздатності такого об'єкту дорівнює оборотоздатності корпоративних прав щодо такої господарської організації. Ці корпоративні права в даному випадку є формою використання прав на інноваційну продукцію. Стартап потребує дуже детальної регламентації, саме його організаційно-правова форма, правова природа, майнові права, що складають статутний капітал, та спеціальна правоздатність, що прямо прив'язана до реалізації інноваційного проекту, мають бути чітко закріпленими та врегульованими.

7) У Німеччині та Швейцарії нормативно-правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності венчурних фондів здійснюється відокремленими нормативно-правовими актами. Необхідно сказати, що практика регулювання інноваційно-інвестиційних відносин діяльності венчурного фонду окремим нормативно-правовим актом є доволі успішною, з огляду на позитивність економічного результату на національному рівні.

8) З точки зору об'єктів інноваційних правовідносин на перший план виходить технологія, яка з одного боку може бути цілю інноваційної діяльності щодо створення самої технології, або ж з другого боку є унікальним засобом виробництва без якого неможливий випуск інноваційної продукції. Саме тому, залишається проблемовою відсутність чіткої, предметної інституалізації технології, як об'єкту інтелектуальної власності. Відсутність такої інституалізації гальмує не тільки розвиток відносин інтелектуальної власності,

але і розвиток інноваційних відносин. Відтак, нагальною проблемою є розробка Закону України «Про розробку, використання та охорону прав на технології в сфері господарювання».

9) Розвиток інноваційного законодавства має відбуватися в напрямі посилення стимулюючої ролі держави для зміцнення інноваційного ринку, інноваційної інфраструктури, національної інноваційної системи, а також відносин, які відбуваються між ними. Приведення інноваційного законодавства у відповідність до динаміки інноваційних відносин, необхідно для покращення інноваційного рівня економіки держави. Одним із шляхів покращення та гармонізації інноваційного законодавства є його кодифікація.

ВИСНОВКИ

В дисертації вирішено наукове завдання узагальнення найбільш вагомих дефектів функціонування інноваційного законодавства, як такого, та розроблено комплекс пропозицій щодо їх подолання з метою суттєвого підвищення ефективності, як самого інноваційного законодавства України, так і функціонування національної інноваційної системи господарських відносин.

1) У ринкових умовах виникає нова конфігурація національної інноваційної системи, яка функціонує на ринкових, товарно-грошових засадах. Але наявна складна специфіка для відносин, що опосередковують створення інноваційної розробки, оборот інноваційного продукту, впровадження в виробничий процес, випуск і реалізацію інноваційної продукції. Слід зазначити, що на всіх етапах функціонування національної інноваційної системи її відносинам притаманна екстраординарна ризиковість. Ця властивість не може бути компенсована за рахунок ринкових інститутів, таких як страхування. Тому, ефективне функціонування національної інноваційної системи, навіть, в ринкових умовах потребує інтеграції до неї такого важливого компонента, як державна підтримка, регулююча та стимулююча роль держави.

2) Аналіз існуючої нормативно-правової бази інноваційного законодавства, дозволяє дійти висновку, що законодавство не є систематизованим, воно є розпорошеним за різними джерелами, які при цьому були прийняті за перші п'ятнадцять років незалежності України, при чому із нелогічною послідовністю. Більшість норм, які містить інноваційне законодавство змістовно не регулює ті відносин, які безпосередньо складаються в інноваційній сфері. Існуюче законодавство потребує системності та модернізації. Останній нормативно-правовий акт із проаналізованих вище був відредагований в 2015 році, за цей період нових позитивних змін в інноваційному законодавстві не сталося.

3) Як уявляється, конструкція «національна інноваційна система» може слугувати універсальним структуруючим чинником систематизації

інноваційного законодавства. НІС — система суб'єктів інноваційної діяльності та суб'єктів інноваційної інфраструктури, що охоплює своїм функціонуванням усі етапи інноваційного процесу з метою створення та впровадження інноваційних продуктів за умови стимулюючої ролі держави та державного регулювання.

4) Розробка, створення, комерціалізація та впровадження інноваційних продуктів, як інновацій пов'язані з відносинами, що складаються в національній інноваційній системі на трьох рівнях: 1) на рівні здійснення інноваційної діяльності, шляхом реалізації безпосередніх інноваційних відносин (мікроекономічний аспект), 2) на рівні функціонування інноваційної інфраструктури (кластерний аспект), 3) на рівні функціонування ринку інноваційних продуктів (макроекономічний рівень).

5) необхідно сформувати низку типових договорів і внести їх до ЗУ «Про інноваційну діяльність» або ж вони мають стати предметом регулювання пропонуємого проекту Інноваційного кодексу України. Тому що, перелічені в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» умови укладання договорів про трансфер технологій є не кращим варіантом, в порівнянні із чітко визначеною законодавцем, низкою типових договорів в сфері трансферу технологій. Система державного регулювання трансферу технологій передбачає необхідність формальної визначеності умов трансферу із урахуванням особливостей в кожному конкретному випадку. Законодавець фактично уникнув ґрунтовного та послідовного вирішення цього питання.

6) Формування інноваційних траєкторій в національній економіці є одним із важливих інструментів інноваційної політики держави, а таким чином ці траєкторії потребують правового визначення та закріплення в нормативно-правих актах інноваційного законодавства. У чинному інноваційному законодавстві відсутнє поняття інноваційної траєкторії чи інноваційного ланцюга, а тому вкрай важливим питанням є визначення переліку найбільш типових траєкторій у інноваційній системі. На їх основі необхідно законодавчо

врегулювати такі відносин, що мають стимулювати перспективу створення нових ланцюгів та траєкторій у національній економіці.

7) З економічної точки зору, задля покращення ефективності інноваційної діяльності в країні, держава повинна організувати інституційну систему відносин попиту та пропозицій на інноваційні продукти, послуги, тощо, переважно на ринковій основі. Інноваційний розвиток потребує ефективної дії його механізмів, а також активної діяльності інноваційних підприємств, які залежать, насамперед, від попиту та пропозиції на ринку інноваційної продукції. Саме, попит на інноваційну продукцію прямо впливає на розвиток ринку інноваційних продуктів.

8) Розвиток інноваційного законодавства має відбуватися в напрямі посилення стимулюючої ролі держави для зміцнення інноваційного ринку, інноваційної інфраструктури, національної інноваційної системи, а також відносин, які відбуваються між ними. Приведення інноваційного законодавства у відповідність до динаміки інноваційних відносин необхідно для покращення інноваційного рівня економіки держави. Одним із шляхів покращення та гармонізації інноваційного законодавства є його кодифікація.

9) Серед засобів організаційно-господарського впливу та стимулювання інновацій ефективними та доцільними є: розробка та впровадження державних програм інноваційного розвитку, державні закупівлі інноваційної продукції, державне фінансування найбільш значимих інноваційних розробок-проектів, запровадження спеціальних режимів інноваційної діяльності, та використання механізмів державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Ефективність цих засобів забезпечується комплексним характером їх застосування, яке в подальшому призведе до зростання рівня інноваційності економіки України. Слід зазначити, що вказані засоби, як правило, законодавчо не адаптовані до специфіки інноваційної діяльності, і саме в цьому напрямі має розвиватись інноваційне та загалом господарське законодавство України.

10) Необхідно чітко визначити в законодавстві України види та особливості змісту господарських договорів, предметом яких є передача в підприємницьку

діяльність технології, як синтетичного об'єкту права інтелектуальної власності. В цьому контексті заслуговує схвалення, зокрема висловлена в господарсько-правовій науці, пропозиція виділення з договору комерційної концесії його підвиду — договору інноваційного франчайзингу з детальним врегулюванням усіх його значимих умов.

11) Створення ефективного нормативно-правового забезпечення функціонуванню національної інноваційної системи передбачає детальну врегульованість самих суб'єктів інноваційної діяльності, а також суб'єктів інноваційної інфраструктури. В цьому контексті, фактично не врегульованими у вітчизняному законодавстві є такі суб'єкти, як венчурний фонд, стартап, тимчасова творча група група, яка створює інноваційну розробку за аутсорсінговим замовленням, тощо. Зазначене створює суттєві прогалини у вітчизняному інноваційному законодавстві.

12) Слід починати роботу над кодифікацією інноваційного законодавства, навіть попри існуючу думку про її передчасність. В процесі такої кодифікації доволі ефективно відбудеться удосконалення змісту чинних нормативно-правових актів, але в системному форматі з урахуванням інтересів всієї національної інноваційної системи. Слід зазначити, що проект інноваційного кодексу України вже напрацьовано харківською школою господарського права, що міг би стати необхідною базою для початку відповідної роботи.

13) Рівень інноваційності прямо впливає на обороноздатність держави. Саме, в цьому питанні актуальним є безпековий аспект, який є політичним пріоритетом для України, та інших держав. Гонитва озброєнь, обумовлена актуальністю питання лідерства, щодо оборонного та безпекового потенціалу держави є пріоритетним питанням для будь-якої держави. Саме, безпековий аспект, також присутній в питанні інноваційного курсу сталого розвитку, обумовленого інноваційним варіантом економічних та технологічних трансформацій. Якісна реалізація безпекового аспекту є політичною мотивацією, задля реалізації якої держава має застосувати весь арсенал потужних чинників, які необхідні для ефективного стимулювання інноваційної діяльності.

14) Державна інноваційна стратегія, як інструмент комплексного впливу держави на НІС і інноваційні відносини, має бути реалізована через систему господарсько-правових засобів стимулювання інноваційної діяльності. Які в свою чергу, можна поділити на засоби стимулювання інноваційної діяльності господарсько-виробничого типу та засоби організаційно-господарського типу. Щодо засобів стимулювання інноваційної діяльності господарсько-виробничого типу, то їх основною метою є формування повного складу елементів інноваційних правовідносин. Правовідносини в сфері інноваційної діяльності формуються на кожній ланці інноваційного циклу між різними суб'єктами цього циклу та з приводу різних об'єктів інноваційної діяльності. Також, формування правовідносин відбувається та потребує стимулювання господарсько-виробничого типу правовідносин, зокрема шляхом створення широкої договірно-правової бази забезпечення інноваційної діяльності. Стимулювання інноваційної діяльності, також, потребує чіткого врегулювання відносин, які складаються щодо правового захисту результатів інноваційної діяльності.

15) Система господарсько-правових засобів стимулювання інноваційної діяльності передбачає механізми організаційно-господарського типу, а саме спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності, направлені на створення інноваційного продукту, їх розвиток та інтенсифікацію. Серед механізмів стимулювання можна виділити технопарки, наукові парки, державно-приватне партнерство, спеціальні режими інноваційної діяльності, державну допомогу інноваційним підприємствам, тощо. Щодо окремих засобів стимулювання інноваційної діяльності організаційно-господарського типу можна назвати: пільгову систему для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, гарантії з боку держави для суб'єктів інноваційної діяльності, систему кредитування інноваційних проектів для суб'єктів інноваційної діяльності, державну підтримку експорту інноваційної продукції, тощо

16) Окремої гостроти набуло питання конвергенції інноваційного права з інвестиційним, зовнішньоекономічним, економічним, аграрним, та іншими галузями права, які перетинаються з інноваційним правом. Важливим є

створення міжгалузевих зв'язків для ефективної взаємодії всіх галузей законодавства, в яких присутні інноваційні правовідносини. Інноваційні відносини є частиною сфери господарювання та близько перетинаються з відносинами інших типів, переважно з інвестиційними відносинами, які теж входять до сфери господарювання. Тому, удосконалення тільки інноваційного законодавства не вирішує проблему відсутності чітко налагоджених процесів в НІС. Удосконалення інноваційного законодавства треба поєднувати із удосконаленням законодавства про фінансові послуги, законодавства про спеціальні правові режими, інвестиційного законодавства, тощо. Кодифікація інноваційного законодавства є потужним засобом удосконалення законодавства, яке регулює інноваційні відносини, а також інші види відносини, які існують в НІС.

17) Законом України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» передбачено створення спеціального органу, експортно-кредитного агентства, основною функцією якого є здійснення комплексу заходів, необхідних для реалізації експортної діяльності товарів українського походження вітчизняними суб'єктами господарювання. Саме тому, експортно-кредитні агенства мають, визначені цим Законом, повноваження щодо надання гарантій за договорами з розвитку експортної діяльності, страхування та перестраховання експортної діяльності суб'єктів господарювання. Уявляється, що доречним було б створення подібного інституту в системі організаційно-господарського забезпечення, метою якого буде конкретно стимулювання експорту інноваційної продукції виробленої в Україні на міжнародні ринки.

18) Засоби правого впливу, застосування яких є необхідним для покращення становища суб'єктів господарювання названі в ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Державна допомога є засобом підтримки з боку держави певних видів господарської діяльності із метою соціально-економічного розвитку. Така допомога, за зазначеним Законом, може надаватись

у вигляді податкових пільг, субсидій та грантів, у вигляді запровадження пільгового кредитування, а також застосування спеціального пільгового кредитування, надання гарантій, зменшення фінансового навантаження за зобов'язаннями суб'єктів господарювання перед фондами державного соціального страхування, надання дотацій суб'єктам господарювання, а також продажу державного майна за цінами нижче ринкових. А також, державна допомога може надаватись у вигляді державних закупівель, тобто придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами вище ринкових, і також надання суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових. Однак, перелічені види державної допомоги для суб'єктів інноваційного підприємництва не є чітко визначеними, регламентація механізму їх застосування також є доволі аморфною.

19) Інноваційні правовідносини є складним за своєю природою поняттям, так як суб'єктний склад є доволі різноманітним, об'єкт правовідносин — інноваційний продукт (технологія) також є складним, як і умови його оборотоздатності. Інноваційні відносини можуть виникнути на кожній ланці (стадії) інноваційного процесу: на етапі створення наукової розробки, на етапі доведення наукової розробки до стану інноваційного продукту, та етапі комерціалізації, на етапі запровадження інноваційного продукту в виробництво, а також на кінцевому етапі реалізації інноваційної продукції. Інноваційні відносини мають бути розділені на складові в залежності від стадії циклу. На кожній стадії інноваційного циклу інноваційним правовідносинам притаманна наявність свого специфічного, в залежності від стадії, елементного складу: об'єкт, суб'єкт, юридичний факт, зміст.

20) Стартап, є гібридною формою та одночасно і суб'єктом і об'єктом інноваційних відносин. Має подвійну правову природу, адже він є суб'єктом господарювання — юридичною особою із усіма притаманним ознаками, зокрема корпоративного типу. Ключовим є наявність в його майновій основі готового інноваційного продукту, а в окремих випадках налагодженої лінії виробництва інноваційної продукції. В цьому плані стартап цікавить в першу чергу своєю

об'єктністю, ефективність оборотоздатності такого об'єкту дорівнює оборотоздатності корпоративних прав щодо такої господарської організації. Ці корпоративні права в даному випадку є формою використання прав на інноваційну продукцію. Стартап потребує дуже детальної регламентації, саме його організаційно-правова форма, правова природа, майнові права, що складають статутний капітал, та спеціальна правоздатність, що прямо прив'язана до реалізації інноваційного проекту, мають бути чітко закріпленими та врегульованими.

21) З точки зору об'єктів інноваційних правовідносин на перший план виходить технологія, яка з одного боку може бути цілю інноваційної діяльності щодо створення самої технології, або ж з другого боку є унікальним засобом виробництва без якого неможливий випуск інноваційної продукції. Саме тому, залишається проблемою відсутність чіткої, предметної інституалізації технології, як об'єкту інтелектуальної власності. Відсутність такої інституалізації гальмує не тільки розвиток відносин інтелектуальної власності, але і розвиток інноваційних відносин. Відтак, нагальною проблемою є розробка Закону України «Про розробку, використання та охорону прав на технології в сфері господарювання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002. № 40-IV. Дата оновлення: 02.10.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Про спеціальний режим інноваційної технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. Дата оновлення: 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14/ed20121205#Text>
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.01.2003 р. № 433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-15/ed20030116#Text>
4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-15/ed20111002#Text>
5. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14/ed20010711#Text>
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991 р. №. 1977-XII. Втрата чинності від: 16.01.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-12#Text>
7. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. №. 848-VIII. Дата оновлення: 06.04.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19?find=1&text=Підтримка#w1_1
8. Про затвердження Положення про Держаний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави: Постанова КМУ від 23.04.2001 р. №380. Дата оновлення: 08.11.2016 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2001-п?find=1&text=Науково+технічна#Text>
9. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №.2456-VI. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

10. Про затвердження Положення про національний науковий центр: Постанова КМУ від 19.03.1994 № 174. Дата оновлення : 09.10.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-94-п#Text>
11. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. №1563-VI. Дата оновлення 12.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17/ed20090625#Text>
12. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. Дата оновлення: 16.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16/ed20060914#Text>
13. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI. Дата оновлення: 01.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>
14. Про венчурну діяльність в інноваційній сфері: Проект Закону України від 30.11.2007 р. №1082. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF0U200A?an=3>
15. Атаманова Ю.Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія. 2008. Харків: ФІНН. 424 с.
16. Паливо для стартапів. Як армія та держава створили венчурну індустрію Ізраїлю. URL: <https://vctr.media/ua/yak-armiya-ta-derzhava-stvorili-venchurnu-industriyu-izrayilyu-144158/>
17. Проект інноваційного кодексу України. Серія «Інноваційне суспільство і розвиток законодавства». Нац. акад. правов. наук України, НДІ інтелектуал. власності, Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». 2012. Харків : Право. 168 с.
18. О. В. Кустовська. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль 2005. URL: http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/kl_mspnd.pdf
19. Денисов А. І. Господарсько-правове забезпечення технологічної безпеки держави: монографія. 2017. Харків. Юрайт. 232 с.

20. Гладка О. В. Комерційна концесія як форма інноваційного інвестування.: автореф. Дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 22 с.
21. Цивільний кодекс України: Закон України 16.01.2003р. № 435-IV. Дата оновлення : 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
22. Іванова К. Ю. Господарсько-правове регулювання договірних зобов'язань інноваційного характеру : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 20 с.
23. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII. Дата оновлення: 10.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
24. Кухар В. І. Господарсько-правове забезпечення державної інвестиційної політики в Україні: дис... канд. юрид. наук. Харків. 2008. 200 с.
25. Про національний фонд інвестицій: Указ Президента України від 19.03.2021 № 103/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/2021#Text>
26. Седоволоса Н. І. Господарсько-правове забезпечення експорту інноваційної продукції суб'єктами господарювання України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
27. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. Дата оновлення: 01.08.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/ed20010712#Text>
28. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III. Дата оновлення: 17.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14/ed20011220#Text>
29. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. Дата оновлення: 19.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19/ed20220819>
30. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-IX. Дата оновлення: 11.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20/ed20210204#Text>

31. Вакім В. Е. Спеціальні режими інноваційної діяльності: автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Харків. 2020. 20 с.
32. Про утворення державного концерну «Укроборонпром»: Постанова КМУ 1221 від 29.12.2010 р. № 1221-2010-п. Дата оновлення 09.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2010-п/ed20220309#Text>
33. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
34. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17/ed20220101#Text>
35. Про державне оборонне замовлення: Закон України від 03.03.1999 р. № 464-XIV. Дата оновлення: 01.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14/ed20210101#Text>
36. Гладка О. В. Технологія як складова предмета договору комерційної концесії: *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»: Економічна теорія і право*. Харків, 2014. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnyua_etp_2014_2_21.pdf
37. Висоцкий Д. Е. Понятие, структура и субъекты национальной инновационной системы. *Економіка та право*. 2013. Вип. 2. С.16-25.
38. Інноваційне інвестування в Україні: проблеми правового забезпечення: колективна монографія / за ред. Д. В. Задихайла / Харків . нац. юр. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2013. 536 с.
39. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/389-2011-п>
40. Найбільш інноваційні країни світу. URL: https://zik.ua/news/2019/01/23/naybilsh_innovatsiyni_krainy_svitu_1494089

41. Щедрина Т.І. Ринок інновацій та шляхи його розвитку. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_4_109_uk.pdf
42. Лебедева Л. В. Інноваційна політика США як приклад ефективного партнерства державного та корпоративного секторів економіки. URL: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/34.pdf
43. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід: Монографія. - К. : 2004 Вікторія. - 312 с.
44. Гладка О. В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держави. *Юрист України*. 2013. № 4. С. 72-78.
45. Задихайло Д. В. Кодифікація інноваційного законодавства: окремі концептуально правові підходи. *Вісник Академії правових наук України*. №4. 2010. Харків.
46. Швидка Т. І. Господарсько-правове забезпечення зростання конкурентоздатності національної економіки. автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Харків. 2014. 20 с.
47. Арутюнян С. С. Інноваційна складова нової моделі економічного розвитку України у посткризовий період. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 691. С. 253–257.
48. Звіт про стратегічну екологічну оцінку (СЕО) Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року / Марушевський Г., Аієва О., Семенюка. — Дніпропетровськ: Проект МЕРМ, 2014. — С. 94.
49. «Повестка дня на XXI век»
URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml
50. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций.
URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml
51. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию.
URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml
52. План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию.
URL: http://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/plan_wssd.pdf

53. Будуще, которого мы хотим. URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/12/PDF/N1147612.pdf?...>

54. Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування". Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/proekti-koncepcii-stalogo-rozvitku-ukraini-mozhlivist-ikh>

55. Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави: монографія. 2006. Харків. СПД ФО Вапнярчук Н.М. 256 с.

56. Швидка Т. І. Забезпечення зростання конкурентоздатності національної економіки: господарсько-правовий аспект: монографія. 2015. Харків. Юрайт. 184 с.

57. Г.І. Цирюлік. Інноваційна діяльність в умовах економічної конкуренції. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/innovaciyna-diyalnist-v-umovah-ekonomichnoi-konkurencii.html>

58. Швидка Т. І. Забезпечення зростання конкурентоздатності національної економіки: господарсько-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук Харків. 2014. 209 с.

59. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту : Закон України від 20.12.2016 № 1792-VIII. Дата оновлення: 07.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>

60. Бабай Д. О. Кабінет Міністрів України як суб'єкт організаційно-господарських повноважень в інноваційній сфері. URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnyua_etp_2017_2_26.pdf

61. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навч.-метод. посібник. Київ. 2008 «Атіка». 412 с.

62. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Вид. № 4 Київ. 2021. Алерта.528 с.
63. Левада О. В. Пільги і обмеження у праві: загальнотеоритична характеристика. автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Харків. 2019. 20 с.
64. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого та середнього підприємництва на 2014-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 р. № 641-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-p?find=1&text=Інновац#w1_1
65. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року "Про основні показники державного оборонного замовлення на 2021 рік та 2022, 2023 роки": Указ Президента України №132/2021 від 30.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/2021#Text>
66. Про основні показники державного оборонного замовлення на 2021 рік та 2022, 2023 роки: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.03.2021 № 132/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0027525-21#n2>
67. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. 28.03.2021. Дата оновлення: 28.03.2021
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#top>
68. Про внесення змін до законів України щодо вирішення деяких питань заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу-учасників Державного концерну "Укроборонпром" перед державою-агресором та/або державою-окупантом та забезпечення їх стабільного розвитку: Закон України від 12.07.2018р. № 2508-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2508-19#Text>
69. Вакім В. Е. Правові форми спеціального режиму інноваційної діяльності. *Теорія і практика правознавства*. Вип. №2. 2017. Харків. с.1-17. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16368/1/12.pdf>
70. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. Дата оновлення: 19.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>

71. Шпаков В. В. Господарсько-правовий механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави. автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Харків. 2021. 20 с.

72. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні: Закон України від 15.07.2021 № 1660-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1660-20#Text>

73. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. № 1661-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1661-20>

74. Про державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

75. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. №. 848-VIII. Дата оновлення: 18.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/ed20210418#Text>

76. Врублевська К. М. Правові форми інноваційного інвестування : конституційно-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2017. 20 с.

77. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харків, 2013. 31 с.

78. Гольєва Н. К. Правові проблеми реалізації суспільних відносин із створення та використання передових технологій. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. 1 (17). С. 1–14.

79. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: монографія. 2010. Харків. ФІНН. 176 с.

80. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 21 с.

81. Атаманова Ю. Є. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України : монографія / Ю. Є. Атаманова. — Х. : факт, 2006. — 256 с.

82. Іванова К. Ю. Господарсько-правове регулювання договірних зобов'язань інноваційного характеру : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 202 с.

83. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. Дата оновлення: 01.01.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16/ed20110101#Text>

84. Гольєва Н. К. Особливості правової природи інноваційних відносин та спеціальний правовий режим їх реалізації. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2019. С. 143-148.

85. Говорун О. О. Саморегулівні організації в механізмі правового господарського порядку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2021. 21 с.

86. Задихайло Д. В. Холдингові об'єднання як форма концентрації економічної влади: правові позиції. *Юрист України*. № 4. 2013. С. 50-57.

87. Бевз С. І. Співвідношення понять «організаційно-господарські відносини» та «державне регулювання господарської діяльності».

URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22723/1/VPSP2015-3-4_133-137.pdf

88. Кухарчук А. М. Організаційно-господарські повноваження у процесі організації, управління, регулювання та контролю господарської діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. № 30. 2020. С. 57-64.

89. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: монографія. Київ. 2010. Юрінком Інтер. 240с.

90. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014. № 794-VII. Дата оновлення: 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

91. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п/ed20210227#n8>

92. Положення про департамент інноваційної діяльності та трансферу технологій Міністерства освіти і науки України : Наказ Міністерства освіти і

науки України від 05.10.2016 №379-А. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/departamenti-ta-upravlinnya/departament-innovacijnoyi-diyalnosti-ta-transferu-tehnologij>

93. Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF>

94. Положення про департамент інтелектуальної власності : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.06.2017 № 871. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0871731-17#n6>

95. Наказ КМУ від 28.12.2019 Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0842915-19>

96. Про затвердження Положення про департамент технічного регулювання та інноваційної політики та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів. 29.06.2021 № 151.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0151930-21#Text>

97. Постанова КМУ Про затвердження Положення про Міністерство економіки України від 26.05.2007 р. № 777. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/80532731>

98. Постанова КМУ від 07.09.2020. Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України № 819

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/819-2020-п#Text>

99. Положення про Міністерство інфраструктури України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 р. № 460.

URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BF>

100. Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2015 р. № 1119. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-%D0%BF>

101. Георгієвський Ю. В. Трансформація органів державного управління національною інноваційною системою України: особливості періодизації.

URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/05.04.19/05_04_2019-6-18.pdf

102. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text>

103. Крупа Л. В. Спеціальний режим підприємницької діяльності у вільних економічних зонах України (комплексне дослідження) :автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 20 с.

104. Вакім В. Е. Методологія формування спеціального режиму інноваційної діяльності: постановка проблеми. URL: https://www.researchgate.net/publication/321322493_Methodology_of_formation_of_special_regime_of_the_innovation_activities_articulation_of_issue

105. Бабай Д. О. Формування системи організаційно-господарського забезпечення інноваційних відносин в Україні. *Проблеми законності*. 2018. Вип. №142. С. 127-135.

106. Задихайло Д. Д. Кабінет Міністрів України як суб'єкт економічної системи:конституційно-правові засади: автореф. дис. ... канд.юрид. наук. Харків, 2013. 15 с.

107. Гольєва Н. К. Дисфункції інноваційного законодавства України в сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник публічного і приватного права*. Вип.№1. Київ, 2019 С. 15–22.

108. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011р. № 3166-VI. Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17/ed20211124#Text>

109. Гольєва Н. К. Modern economy of innovative type and experience of its legislative support in the developed countries of the world. *Visegard Journal on Human Rights*. 2020. №2. С. 58 – 63.

110. Остапенко Ю. І. Розвиток господарського законодавства України: систематизація та вимога змістовної модернізації: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Харків. 2021. 21с.

111. Про підтримку і розвиток інноваційної діяльності: Закон України (проект) 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2021/10/13/Pro.pidtrym.rozv.innov.diyal/НО.proyekt.Pro.pidtrym.rozv.innov.diyal.docx>

112. Врублевська К. М. Інноваційне інвестування: проблеми господарсько-правового забезпечення. *Економічна теорія та право*. 2016. № 1. С. 137-147.

113. Гольєва Н. К. Основні напрями вдосконалення законодавства України про інноваційну діяльність. *Visegard Journal on Human Rights*. 2019. №4. С. 49-55.

114. Про затвердження Положення про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами): Рішення Національної комісії з питань цінних паперів та фондового ринку від 29.01.2021. № 1414.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1486-13#n16>

115. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993. № 3687-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

116. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991. № 1576-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/ed20200703#Text>

117. Мазалова А. О. Публічно-приватне партнерство в сучасних економічних умовах: монографія. Харків. 2021.184 с.

118. Задохайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: монографія. Харків. Юрайт. 2012. 456 с.

119. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова : Закон України від 11.05.2000 р. N 1714-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731/99#Text>

120. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. Т. 15 : Господарське право. ред. кол. В. А. Устименко [та ін.]. Харків: Право, 2019. - 784 с.

121. Комерціалізація інновацій в Україні. І.І. Вещицька

URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/91336/0>.

ДОДАТОК

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Гольєва Н. К. Основні напрями вдосконалення законодавства України про інноваційну діяльність. *Visegard Journal on Human Rights*. 2019. №4. 49 – 55.
2. Гольєва Н. К. Правові проблеми реалізації суспільних відносин із створення та використання передових технології. *Теорія і практика правознавства*. 2020. Вип. №1 (17). С. 1–14.
3. Гольєва Н. К. Особливості правової природи інноваційних відносин та спеціальний правовий режим їх реалізації. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2019. Вип. №1. С.143-148.
4. Гольєва Н. К. Дисфункції інноваційного законодавства України в сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник публічного і приватного права*. Вип.1. Київ, 2019 С. 15–22.
5. Гольєва Н. К. Modern economy of innovative type and experience of its legislative support in the developed countries of the world. *Visegard Journal on Human Rights*. 2020. №2. 58 – 63.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

6. Гольєва Н. К. Інноваційні відносини та інноваційне законодавство: проблема системної відповідності. *Юридична осінь 2018 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих учених*. (м. Харків, 14 листопада 2018 р.). Харків, 2018. С. 260–264.
7. Гольєва Н. К. Іноземний досвід законодавчого забезпечення організаційно-господарського впливу держави на інноваційну сферу. *Юридична осінь 2019 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф.*

- молодих учених. (м. Харків, 29 листопада 2019 р.). Харків, 2019. С. 419 – 422.
8. Гольєва Н. К. Змістовна та системно-структурна характеристика чинного інноваційного законодавства України. *Юридична осінь 2020 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих учених.* (м. Харків, 23 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 88-90.
 9. Гольєва Н. К. Законодавство України про інноваційну діяльність: основні дефекти та шляхи їх виправлення. *Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова: матеріали круглого столу* (м. Київ, 8 лютого 2019 р.) Київ, 2019. С.151-154.
 10. Гольєва Н. К. Окремі проблеми недостатньої ефективності інноваційного законодавства України. *Другі наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова: матеріали круглого столу* (м. Київ, 3 липня 2020 р.). Київ, 2020. С. 187–190.
 11. Гольєва Н. К. Завдання господарського законодавства щодо підвищення ефективності регулювання інноваційної діяльності. *Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу: матеріали круглого столу* (м. Київ, 9 листопада 2018 р.), Київ, 2018. С. 33–36.
 12. Гольєва Н. К. Peculiarities of legal relations and special regime of innovation activity. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців.* (м. Харків, 15 травня 2019 р.), Харків, 2019. С. 41–43